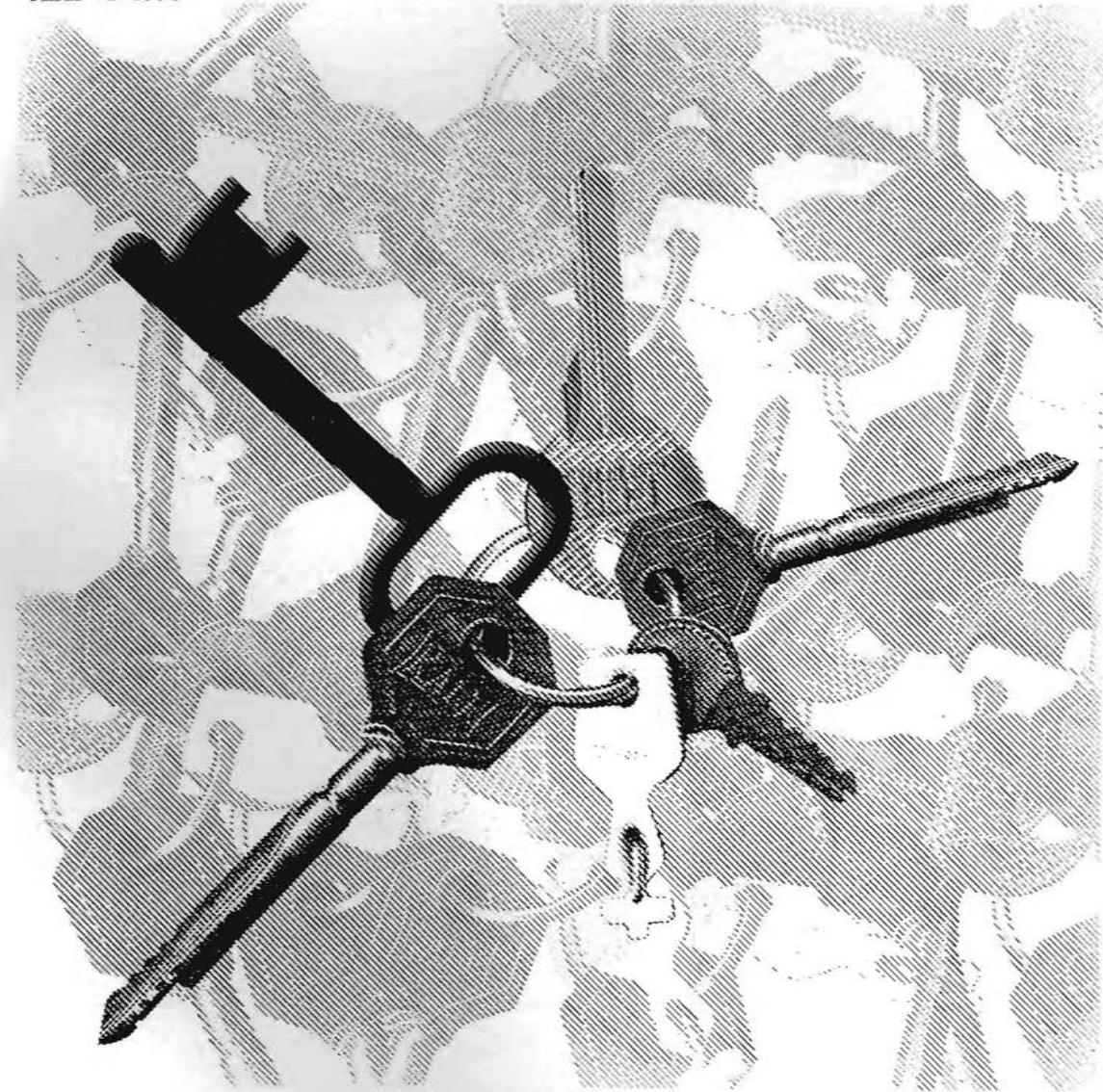

Sfera Politicii ⁶⁵

REVISTĂ LUNARĂ DE ȘTIINȚE POLITICE EDITATĂ DE FUNDAȚIA «SOCIETATEA CIVILĂ»

Anul VI 1998

DOI ANI DE GUVERNARE

Editorial Board:

CĂLIN ANASTASIU
DANIEL CHIROT
DENNIS DELETANT
GAIL KLIGMAN
DAN OPRESCU
STELIAN TĂNASE (Editor)
VLADIMIR TISMĂNEANU
G.M. TAMAS

*Fundatia
Societatea Civilă*

Președinte: DAN GRIGORE

Redacție:

Dan Pavel
(*Redactor șef adjunct*)
Valentin Stan
Adrian Cioroianu
Laurențiu Ștefan-Scalat

Culegere text, traduceri, corectură

Alina Seghedi
Eva Szabo
Mirela Șendruc

Coperta:

Irina Chioveanu

Acest număr apare cu sprijinul

Grupului de Presă NORD-EST,
editorul cotidianului
Monitorul

SFERA POLITICII este înregistrată în Catalogul
publicațiilor din România la numărul 4165.

Reproducerea articolelor apărute în publicația
noastră se face numai cu acordul redacției.

Tehnoredactare:
Corina Bardăș

Tiparul executat la:

S.C. Multiprint S.A. – Iași

Sfera Politicii

este citită de membrii Parlamentului,
de cei mai importanți oameni de afaceri, de
intelectuali, oameni politici și studenți.
SFERA POLITICII ajunge acolo unde se iau decizii,
se creează imagine, se cîștigă influență.

Sfera Politicii apare la data de 1 a fiecărei luni.
Revista poate fi procurată și direct de la sediul
Fundăției, str. Piața Amzei nr. 13, etaj 1, sector 1.
Un abonament pe șase luni costă 50.000 lei,
inclusiv taxele poștale,
și se poate face numai la sediul redacției.

Outside Romania: Yearly subscription in \$50
or its equivalent in your country's currency
(12 issues).

Please send checks only to: PO Box 22/212,
Bucharest, Romania.

Include the following information: name, address,
institution, phone number.

Cont FUNDĂȚIA "SOCIETATEA CIVILĂ"
Lei: 25110246602642003
USD: 25110246602840000
BANCKOOP ROSETTI

În atenția cititorilor:

Adresa Fundației "Societatea Civilă" este:

Str. Piața Amzei nr. 13, Etaj 1
oficiul poștal 22/212, București

Fundație tel.: 659 57 90; tel./fax.: 312 84 96

EMAIL sfera@dnt.ro

Adresa noastră Internet: <http://dntb.ro/sfera>

Găsiți Sfera Politicii la:

Librăriile Humanitas: din București și provincie
Librăria '95 (Academiei): București, Calea Victoriei 12
Librăria 155 (Drept): București, Bd. Kogălniceanu 24
Librăria Luceafărul: Bulevardul Unirii
Librăria M. Sadoveanu: București, Bd. Magheru 35
Euromedia: București, str. General Berthelot 41
Fundația Cărții: București, Bd. Ana Ipătescu 3
Librăria Bihari Naplo: Oradea
Librăria Omniscope: Craiova
Nord-Est (*Monitorul*): Iași, str. Smîrdan 5
Librăriile VED: Cluj, str. Heltaj 59...
...precum și în alte centre din București și din țară.

Cuprins

2.	<i>Editorial</i>	Cristian R. Pârvulescu	Eșecul alternanței
7.	<i>Doi ani de guvernare</i>	Dan Pavel	Performanța coaliției? Rămînerea împreună
16		Valentin Stan	Cu spatele la Europa
21		Anca Toader	Televiziunea publică din România - prezent și perspectivă -
27		Sabina Fati	Președintele ca actor politic
33	<i>1918</i>	Stelian Tănase	Pericolul bolșevic
36		Paul Cernovodeanu	Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România în 1918
40		Vasile Vesa	Receptarea Wilsonismului în Europa Centrală
44		Dinu C. Giurescu	Cazul Transilvaniei 1918, atunci și acum
48	<i>Interviu în dialog cu Stelian Tănase</i>	David Plotke	Banii și politica
52.	<i>Arhiva Sfera Politicii</i>	Document	Universul concentraționar -legi, decrete, hotărîri-
57	<i>IdeoSfera</i>	George Voicu	Mitul Nae Ionescu
62	<i>Cărți și autori</i>	Laurențiu Constantiniu	Arkadi Vaksberg, <i>Hotel Lux. Partidele frânești în slujba Internaționalei Comuniste</i>
64	<i>Semnale</i>		

Eșecul alternanței?

CRISTIAN R. PÎRVULESCU

De la alternanță la nivel local la alternanță absolută

Sfîrșitul anului 1998 înseamnă, cel puțin teoretic, jumătatea mandatului atât pentru legislativ, cât și pentru președinte. Într-o democrație à l'américaine cei doi ani de la jumătatea mandatului sănătos vor fi unii examen electoral și ocazia confruntării clasei politice cu așteptările societății. În România, unde mecanismele electorale funcționează doar la patru ani, condamnând alegătorul la postura de spectator fără influență, cei doi ani de la producerea alternanței sănătoase vor fi unui bilanț dificil. Insuficiențele sistemului politic românesc au generat, pe fundalul unei inadecvări la guvernare a majorității parlamentare, o situație de criză politică a cărei gestionare defectuoasă s-a combinat cu efectele crizei economice mondiale, a dus la generalizarea crizei în toate domeniile. Este deci sfîrșitul anului 1998 martorul eșecului alternanței? Creșterea procentelor de care se bucură adeptii autoritarismului, lipsa de încredere în instituțiile politice și degringolada generală a instituțiilor constituie un serios semnal de alarmă și pare să indice un experiment eşuat. Datele sondajelor se cer corect interpretate. Ele avertizează încă clasa politică în integralitatea ei. Eșecul alternanței ar putea antrena în România eșecul democrației. Or democrația nu este nici o formă fără fond, nici un scop în sine; democrația este motorul prosperității. Ideea că democrația este un lux pe care doar societățile dezvoltate economic și-l pot permite își găsește rădăcinile în reacția conservatoare față de tendința de democratizare ce a început în secolul al XIX-lea și are în România de astăzi, explicit sau implicit, adeptii săi. Dar pe cît de curentă este această perspectivă, pe atât de falsă se dovedește la o analiză mai atentă. Democrația este o autentică forță de producție. Pe măsură ce tot mai mulți producători pot participa liber atât la activitățile

economice, cât și la cele politice, prosperitatea societății este asigurată. Că democrația este esențială în succesul economic este relevat de criza statelor din Asia de Sud-Est. Dezvoltarea lor economică nu a fost dublată de o democratizare reală. Concentrarea deciziilor economice în mod nedemocratic a dus la prăbușirea acestora. Situația economică a Rusiei indică același lucru. Măreala democrație nu poate constitui o bază pentru o economie prosperă. Nici privatizarea, nici restrucțuirea nu vor deveni mijloace eficiente, căci vreme ele nu se vor baza pe o societate democratică. De departe de a fi scopuri în sine, privatizarea și restrucțuirea sunt instrumente de reglare a raporturilor din economia reală. Dar nu proprietatea este criteriu esențial într-o societate în care mareala majoritatea indivizilor dețin, într-o proporție mai mare sau mai mică, proprietatea, ci modul de luare a deciziilor. Concentrarea deciziilor, fie ele politice sau economice, influențează negativ atât politica, cât și economia. Prioritățile politicienilor și ale românilor simpli se cer urgent conciliate. Cererea de politici autoritare, chiar la nivelul de 16-18%, este îngrijorătoare, într-o societate în care democrația nu a parcurs drumul sinuos de la democrație instituțională la stare de spirit populară. Clasa politică actuală, cu toate inconsecvențele și nerealizările ei, nu își poate permite să conducă România într-o aventură. Concilierea priorităților clasei politice și ale societății românești cu obiectivele democratizării sănătoase. Dacă reforma clasei politice nu poate atinge, în bună măsură, compoziția sa, experiențe precum cea turcă, în anii '80, și cea italiană, în anii '90, o dovedesc, ca să nu mai vorbim de experiența românească postrevoluționară; ea trebuie să modifice modul de selecție, să diversifice calendarul electoral, să oblige partidele la maturitate și pragmatism.

Cum bilanțul alternanței nu este pozitiv, alternanța sănătoasă se cere examinată. O serie de

intrebări se cer lămurite: Nu erau pregătite partidele politice ale opoziției, în 1996, de guvernare? Societatea românească era pregătită să accepte consecințele sociale și economice ale alternanței?

Dacă criza din interiorul FSN, ce a atins apogeul prin scizunea din martie 1992, a consacrat clivajul reformatori-antireformatori, clivaj reactivat în confruntările din cadrul coaliției majoritare din 1998, iar pierderea de către FSN-Roman a alegerilor din 1992 ar putea fi considerată, din această perspectivă, o încrucișare a reformiștilor, venirea PDSR la guvernare nu a fost o alternanță. Majoritatea parlamentară prezidențială s-a menținut aproape permanent pe parcursul anilor 1990 - 1996. Alternanța în România se va experimata mai întâi la nivel local.

Premisa alternanței absolute a stat în alternanța locală survenită în urma alegerilor locale din februarie 1992, care a indicat o tendință ce avea ca principali actori mari orașe și care, în alegerile locale din 1996, s-a accentuat. Prima fază a alternanței încheiată, apărând evident că, politic, partidele opoziției sunt pregătite pentru cucerirea totală a puterii. Pentru ca alternanța la putere să funcționeze, este necesară existența cîtorva condiții favorizante, precum pluralismul politic, alegerile libere și regulate, guvernare a majorității cu respectul opoziției. Dacă pluralismul este o realitate, dacă alegerile de după 1990 au fost considerate libere și corecte, problema opoziției a rămas o importantă restanță. Dacă pentru practica democrației de tip occidental, alternanța este un element necesar, dar nu o condiție suficientă, pentru țările aflate în tranziție ea poate deveni un criteriu. Permanența la putere, în condițiile unei gestiuni apreciate ca discutabile, poate duce la situații de criză a sistemului politic. Cazul Italiei este, în acest sens, un bun exemplu; dominația creștin-democrată, fie monolitică, fie în coaliție a dus la creșterea corupției și la prăbușirea sistemului de partide postbelic. Alternanța din 1996 părea să rezolve această problemă, îndepărând primejdia unei crize și permitând exprimarea altor priorități. Permanența sau alternanța la putere se raportează la tipul de cultură politică.

Există o cultură politică a alternanței, a competiției, care face ca "regulile jocului" democratice să capete consistență. Succesul alternanței depinde de felul în care actorii, partidele, dar și

societatea, sunt purtătorii unei asemenea culturi. Un regim multipartit concurențial asigură diferenților candidaților la exercițiul legitim al autorității cadrul disputei, dar este necesară, totodată, și delimitarea, nu doar juridică, ci și reală, a mijloacelor permise și a celor interzise. Pentru ca regula alternanței să funcționeze trebuie garantată posibilitatea revenirii ulterioare la putere a formațiunii politice ce părăsește guvernarea. Alternanța se bazează pe un consens minimal între forțele politice în competiție în ce privește politica externă, politica de apărare și instituțiile politice. Astfel se garantează continuitatea statului. Alternanța presupune din partea noii majorități a acceptat să gireze societatea fără a renunța la reforme, dar și fără a depăși angajamentele electorale. Absența alternanței din istoria românească, singura alternanță reală anterioară celei din 1996 fiind cea din noiembrie 1928, a afectat atât majoritatea în toate componente sale, cât și opoziția. Majoritatea s-a simțit suficient de puternică pentru a încerca să introducă noi angajamente, insuficient de coerentă în ceea ce privește continuitatea regimului (practicând confuzia între "regimul Iliescu" și regimul politic), ceea ce i-a subțiat popularitatea și a devenit un factor ce a agravat declinul. Experiența opoziției a rămas principala referință a majorității guvernamentale. Poziția majorității față de opoziție, mai ales față de principalul partid al acesteia, PDSR, a neglijat regula posibilei reveniri la guvernare, încercând să izoleze politic opoziția. Opoziția, la rândul său, nu s-a adaptat la alternanță. Condițiile unei alternanțe democratice la guvernare presupun un acord asupra instituțiilor și existența unui mandat explicit privind tipul de schimbări acceptate. Fără acest mandat explicit, orice schimbare este ilegitimă, depășind limitele contractului dintre guvernări și guvernați. Partid cu vocație guvernamentală, PDSR nu s-a adaptat la noua situație, nu a profitat de perioadă pentru a reforma structura și orientarea, nu a acceptat dreptul majorității de a reforma sistemul și, mai ales, s-a limitat la o activitate formal parlamentară, ce a lăsat spațiu de manevră extremismului.

Alternanța la putere exprimă o participare critică la viața politică și nu doar un simplu accident electoral. Dar insuccesul politic și economic al alternanței poate antrena, în cazul unei democrații neconsolidate, reacții de respingere. Or tipurile sociale identificate în România gradează

comportamentele politice de la conservatorism (sau antidemocratic) la reformism. Dinamica comportamentelor și atitudinilor politice poate duce de la o situație de indiferență, la un colaps al democrației.

Clivajele sociale și inadecvarea lor politică

Existența limitatei, dar realei democrații parlamentare interbelice, a constituit unul din polii pe baza căruia s-a constituit sistemul de partide în România, după 1989. Legată juridic de promulgarea Decretului Lege nr. 8 din 31 decembrie 1989, afirmarea pluri-partitismului s-a manifestat prin înregistrarea, printre primele, a partidelor cu influență politică între cele două războaie mondiale, așa numitele "partide istorice" (astfel desemnate de comuniști în perioada imediat postbelică - 1945-1947 - în sensul vechimii și desuetudinii lor). Revigorarea partidelor interbelice a fost condiționată nu doar de experiența democratică interbelică, ci și de specificul național-comunist al regimului, caracteristică ce a influențat atât slaba dezvoltare a dizidenței românești, cât și absența glasnostului. Structurarea unor partide în jurul asociațiilor civice, ca în Polonia sau Cehoslovacia, neputindu-se realiza în prima fază.

Influențată de acești factori, structurarea sistemului de partide românești a fost rezultatul conjugării unor clivaje istorice, cu rădăcini în începuturile modernizării românești în secolul al XIX-lea în Vechiul Regat (România de până în 1918), cu clivaje moderne, izvorâte din specificul comunismului românesc și caracterul violent al schimbării de sistem.

Raportându-ne la partidele parlamentare din ultimele două legislaturi, putem identifica o tipologie a partidelor în funcție de modul lor de legitimitate, deosebind între partide cu *legitimitate istorică*, ce se revendică de la perioada democrației parlamentare interbelice (PNȚCD, PNL, PSDR), partide cu *legitimitate revoluționară și/sau republicană*, ce se consideră continuatoare ale revoluției din decembrie 1989 (PD și PDSR), partide succesoare ale fostului partidul comunista, fie în ordinea afinităților *socio-economice* (PSM, PS, PDAR), fie în ordinea *naționalismului* (PUNR și PRM), partide cu legitimitate

comunitară sau etnică (PAC, PAR sau UDMR).

În funcție de origine, partidele românești pot fi clasificate în partide ce își afirmă originea în *democrația interbelică* (PNȚCD, PNL, PSDR), partide ce își afirmă originea *revoluționară* (FSN până în 1992, apoi succesoarele acestuia, PD și PDSR), partide cu origine *parlamentară* (PNLAT în prima legislatură 1990-1992, APR în a treia legislatură începută în 1996) sau partide cu origine *extraparlamentară* - în *societatea civilă* (PAC), sau în *reacția naționalistă* (PRM, PUNR) sau cu dimensiune *etnică* (UDMR).

Sistemul electoral și simultaneitatea alegerilor parlamentare cu cele prezidențiale au constituit, de asemenea, factori ce au contribuit la forma actuală a sistemului de partide românești. Realitatea politică românească evoluând, a apărut ca necesară o nouă lege a partidelor, prin care să se organizeze, de o manieră mult mai precisă, viața partidelor, atât în ceea ce privește înființarea (cifra de membri fondatori a crescut de la 251 la 10.000), cît și în ceea ce privește funcționarea democratică a partidelor în interiorul lor, sau în ceea ce privește finanțarea activității acestora.

Multiplicarea partidelor și a tendințelor politice, consecință a conservării forțelor politice vechi și a apariției altora noi, corespunzînd dinamicii sociale, economice și culturale de după 1989, a produs consecințe asupra guvernării. Revigorarea partidelor interbelice, pe de o parte, legitimarea prin revoluție sau prin raportare la comunism, pe de altă parte, au constituit bazele clivajului originar comunism-anticomunism, revitalizat după 1996 prin distincția între regimul Iliescu și regimul Constantinescu. Avantajind partidele CDR, în special PNȚCD, acest clivaj punea într-o situație dificilă PD. Speculind clivajul ce a constituit originea sa, reformism-antireformism, PD, în condițiile unei substanțiale scăderi de popularitate, doar 8% în luna decembrie 1997, în formula USD, și doar 6%, singur, față de 13% la alegerii și, mai ales, față de 42% CDR, a deschis o dispută publică ce a accelerat acutizarea crizei politice în varianta sa guvernamentală.

Pozitia ofensivă a PD, fructificând realizările modeste ale guvernului Ciorbea în plan economic și social, s-a construit pe imaginea reformistă, facilitând antrenarea resurselor specifice acestui partid, structură organizată, combativitate, competență, rețea de relații și influență asupra unor influente grupuri de presă.

Unul din factorii crizei politice și ai consecințelor sale economice și sociale, constă în inadecvarea partidelor românești la clivajele sociale. Criza economică mondială care începând cu iulie 1997 a cuprins, pe rînd, "tigrii asiatici", Japonia, Rusia, America Latină, pentru a atinge în vara lui 1998 și statele dezvoltate din Occident a pus în evidență nu doar autonomia politicului în raport cu economicul, ci chiar intîțietatea pe care decizia politică o are față de cea economică. Un argument în plus pentru ca partidele, principalii actori ai crizei politice românești, să conștientizeze cauzele și să își reajusteze pozițiile. Criza guvernamentală ce a dus la cădere guvernului Ciorbea nu rezolvă criza politică, ci doar i-a schimbat cursul. Criza de guvern a lăsat locul, pe fundalul unei situații economice dificile, unei crize a societății, în primul rînd a societății politice, prin consecințele asupra vieții interne a partidelor, dar și a societății în general. De departe de a fi rezultatul numărului mare de partide ce participă la guvernare, criza coaliției a pus în discuție instabilitatea bazei electorale a partidelor și alianțelor.

Criza guvernamentală, consistentă a crizei sistemului politic, a scos la lumină o realitate pînă atunci difuză, ocultată de existența majorității prezidențiale pînă în 1996, partitocrația. În absența unor alte modalități de participare politică, partidele au devenit, în condițiile guvernărilor de coaliție, forme de participare directă la luarea deciziei la nivel local sau central. Dar în măsura în care dinamica schimbărilor sociale și economice le afectează electoratul, partidele românești nu pot privi pasiv erodarea popularității lor, cîtă vreme cucerirea și influențarea pozițiilor de decizie rămîne principalul scop al acestor organizații.

Consolidarea partitocrației după 1996 a imprimat crizei politice datele sale. Cum partitocrația dă curs unei aspirații de participare directă la luarea deciziei, increderea în partide, ca organizații competente și eficace, este indicatorul esențial al validității sistemului. Ori increderea în partide este de doar 10%. Multipartitismul românesc, consecință a unui cumul de factori precum tradiția, lipsa unei opoziții structurate la comunism, contextul imediat postdecembrist și sistemul reprezentării proporționale, reprezentă o imagine destul de fidelă a fragmentării societății românești. El nu este disfuncțional prin natura lui, ci prin inadecvarea sa.

Operația de integrare a partidelor politice

românești în marile familii politice occidentale nu a depășit încă o formă cosmetică. Dincolo de afiliere și de denumiri partidele politice românești sunt încă de departe de partidele Europei occidentale, și astă datorită condițiilor diferite, dar și neadaptării la clivajele sociale. O primă reacție la inadecvarea partidelor la clivaje s-a simțit în tentativa de a adapta partidele românești la clivajul stînga-dreapta. Tendința de a coagula dreapta și stînga nu poate însă reuși dacă valorile pe care comportamentele și politicile ce se revendică de la cele două direcții nu vor avea relevanță socială. Reforma va trebui să coboare și la nivelul partidelor, acești bolnavi ai societății românești actuale. Fără transformarea acestora în partide de militanți, funcționale la nivel local și nu doar simple organizații parlamentare, deschise spre problemele societății și capabile de oferte credibile, sănsele reformelor economice sau sociale vor fi incerte. Doar astfel criza politică va putea fi depășită, iar costurile ei vor putea fi acceptate.

În fapt, clivajele ce au contribuit la apariția și dezvoltarea partidelor europene pot fi, în grade diferite, constatațe și în România. Clivaje precum centru-periferie, stat-biserică, rural-urban și patron-angajat sunt expresia unor momente critice ce au apărut în procesul de modernizare. Cum formarea partidelor politice, în sensul modern al termenului, s-a produs din momentul în care concurența politică se orientează în funcție de clivaje, examenul de maturitate al partidelor românești va consta în aşezarea dezbatării politice pe această bază.

Dinamica la care consolidarea partitocrației românești obligă partidele politice nu este un impediment nici în ceea ce privește democratizarea, nici în ceea ce privește reforma. Ea exprimă starea actuală a sistemului de partide românești, iar depășirea ei prin proceduri tehnice, de tipul schimbării sistemului electoral, este iluzorie. De departe de a constitui o excepție, partitocrația românească se înscrive într-o tendință la nivel european și poate deveni, în condițiile unei minime, dar necesare reforme o organizări și democratizării partidelor, o modalitate coerentă de guvernare a unei societăți pluraliste.

Criza guvernamentală a ilustrat disfuncționalitățile sistemului politic românesc și a dat o nouă dimensiune dezbatării, pînă atunci mai degrabă teoretică, asupra reajustării acestuia.

Unele din soluțiile propuse pentru responsabilizarea clasei politice și pentru consolidarea majorității necesare guvernării vizează schimbarea sistemului electoral. Modificarea tipului de scrutin, deși necesară, cel puțin în ce privește alegerea membrilor senatului, nu este și suficientă pentru a realiza o autentică reformare a politiciei românești. Apariția majorității guvernamentale stabile și a raporturilor între instituțiile politice săn elemente ale unei reforme ce trebuie să urmărească eficiențizarea, dar și democratizarea reprezentării politice în România. Rolul cetățeanului, influența sa, practic inexistentă astăzi, nu crește automat, odată cu transformarea sistemului electoral. Absent, cetățeanul își caută alte debușee. Nu trebuie uitat că apariția sufragiului universal a fost instrumentul prin care mișcările totalitariste au ajuns la putere în anii '20 - '30.

Funcționarea unui regim democratic nu depinde doar de instituțiile prin care se realizează diviziunea muncii între executiv și legislativ, ci și de un număr de reguli formale, dar și de proceduri informale prin care actorii politici influențează funcționarea regimului.

Eșecul alternanței în 1998 poate fi doar o situație de etapă. Este în interesul tuturor forțelor democratice atât de la guvernare, cât și din opoziție, ca alternanța să reușească. Pentru aceasta participarea cetățenească trebuie stimulată. Nu prezența sau absența la alegeri este semnul competenței participative, ci cunoașterea și influențarea deciziilor curente ale administrației. Democratizarea României nu constă doar în asigurarea unui cadru instituțional, nu trebuie redusă nici la prezența la vot, ea este șansa istorică de a depăși dificila tranziție de la societatea tradițională la societatea postmodernă.

CRIȘTIAN R. PÎRVULESCU - absolvent al Facultății de Filosofie, Universitatea București. Lector la Școala Națională de Studii Politice și Administrative.

La sfârșitul lunii ianuarie 1999

Fundația Societatea Civilă va decerna, pentru al doilea an consecutiv,

Premiile "Sfera Politicii"

- Premiul pentru cea mai bună lucrare originală din 1998
- Premiul pentru cea mai bună traducere din 1998
- Premiul "Opera Omnia"

Premiile Sfera Politicii

pentru 1997 au fost

- **Adrian Marino**
- Premiul "Opera Omnia"
- **Sorin Antohi**
- Premiul pentru cea mai bună lucrare originală din 1997 -

"Exercițiul depărtării"

- **Adriana Babeți și Cornel Ungureanu**
- Premiul pentru cea mai bună traducere din 1997 - "Europa Centrală - Nevroze, dileme, utopii".

Performanța coaliției?

Rămînerea împreună

DAN PAVEL

Principala performanță a actualei coaliții majoritare parlamentare și guvernamentale în doi ani de guvernare a fost aceea de a rămâne împreună. Dorința de a rămâne împreună a fost, în ultimă instanță, atât de puternică încât a dus la doborârea cabinetului Victor Ciorbea și înlocuirea sa prin cabinetul Radu Vasile. Nici unul, nici celălalt nu au fost însă la înălțimea responsabilității pe care și-o asumaseră. În raport cu ceea ce își propusese, față de obligația morală și necesitatea pragmatică de a fi făcută reformă, bilanțul coaliției este modest. Doar o schimbare radicală de strategie, doar manifestarea unei ferme voințe politice ar putea să mai ferească actuala coaliție de a fi făcută răspunzătoare de continuarea dezastrului țării – pe urmele forțelor politice care au precedat-o; în acest sens, angajarea neechivocă pe un astfel de drum i-ar putea garanta rămînerea în istorie ca artizană a reformei. Coaliției dintre Convenția Democratică din România (CDR), Uniunea Știrii Democratice (USD) și Uniunea Democratică a Maghiarilor din România (UDMR), i se prezise de la bun început că nu va rezista multă vreme presiunilor centrifuge exercitate chiar de părțile sale componente, în special din partea unor partide situate pe poziții ideologico-doctrinare contradictorii, precum și pe poziții de interes concrete radical diferite. Iar realitatea a întrecut așteptările în ceea ce privește tensiunile, conflictele, scandalurile. Cu toate acestea, coaliția a rezistat mai bine de doi ani. Care este bilanțul actualei coaliții? Care au fost relațiile dintre elementele componente ale coaliției? Care a fost prețul plătit pentru rămînerea împreună? Care sunt perspectivele de viitor ale coaliției? – iată cîteva din întrebările la care voi încerca să răspund, iar coordonatele textului de față săn fixate de aceste răspunsuri. În final, voi încerca să determin în ce măsură experiența românească este compatibilă cu teoria coalițiilor din știința politică modernă,

precum și măsura în care experiența teoretică și practica occidentală este relevantă pentru fostele țări comuniste, aflate în tranziție către democrație sau alteceva (vezi Huntington).

După cum am arătat într-un studiu publicat timpuriu¹, efectuarea reformei părea să fie singurul scop care scuza convețuirea unor partide radical diferite ca tradiție istorică, platformă ideologică, legitimitate morală și politică. Cu toate acestea, încă din primele luni, s-a putut constata că ritmul lent de efectuare a reformei punea sub semnul întrebării – dacă nu chiar o făcea imposibilă – aserțiunea că reforma era și este rațiunea de a fi, substanță politică a coaliției. Se poate însă afirma că ceea ce ține mai degrabă loialitatea actuală coaliție este purul interes politic de exercitare și menținere a puterii. Aceasta permite realizarea scopurilor particulare ale fiecărei componente a coaliției (cele trei coaliții și, mai ales, partidele care le compun), cum ar fi consolidarea pozițiilor în diferite sectoare economice, precum și a influenței în teritoriu. De aceea, aserțiunea președintelui Constantinescu cu privire la faptul că actuala coaliție a cîștigat doar alegerile, dar nu și puterea economică, nu se mai justifică decât parțial. Pentru cei care au curiozitatea de a citi ziarele de provincie, dar și ziarele centrale care relatează ceea ce se întîmplă în teritoriu, nu este o surpriză afirmația că s-a produs rapid, în mai puțin de doi ani de zile, o preluare a majorității clientelei politice a fostelor partide aflate la guvernare, de către partidele din actuala coaliție majoritară.

În mare parte, ceea ce au făcut partidele coaliției a fost să promoveze în principal propriile platforme de interes, chiar dacă acest lucru s-a făcut de multe ori în dauna intereselor generale ale coaliției și chiar împotriva intereselor naționale de realizare a reformei. Cu toate că următoarea constatare nu este decât una temporară, de etapă

(valabilă pînă în decembrie 1998) - iar realizările ulterioare în planul reformei s-ar putea să contrazică - se poate afirma urmatorul lucru: *actuala coaliție a funcționat mai mult ca o formă fără fond, fără a fi prea eficientă în planul principal al rațiunii sale de a fi - REFORMA - dar fiind eficientă la nivelurile sale secundare, de realizare a intereselor particulare ale partidelor, în special în domeniul economic și în teritoriu.* Dacă nu a fost de mare folos în plan global, cel puțin coaliția le-a folosit elementelor sale componente să realizeze un anumit tip de beneficii în plan secundar. Rămîne de văzut însă dacă ceea ce au cîștigat partidele poate să contrabalanseze ceea ce au pierdut ele în plan politic, din pricina erodării implicate de guvernare, precum și din pricina imaginii negative rezultate ca urmare a participării în sine la coaliție. Dar să vedem care au fost realizările concrete ale coaliției.

Bilanț provizoriu

Deoarece sunt atât de puține, merită menționate măcar o parte din realizările concrete ale actualei coaliții parlamentare și guvernamentale. În campania electorală din 1996, atunci cînd CDR a lansat "Contractul cu România", părea că se inaugurează, în sfîrșit, în sistemul nostru politic o *tradiție de tip contractualist*. Aceasta le-ar fi permis politicienilor angajamentul pragmatic în anumite tipuri de acțiuni, într-un interval precis de timp, iar la sfîrșitul intervalului electoratul avea clar în față bilanțul, pe care ar fi urmat să-l aprobe sau să-l amendeze prin vot. În ciuda aberantei declarații a fostului secretar general al guvernului, Remus Opreș - "Contractul cu România a fost îndeplinit" -, efectul cel mai puternic al întemeierii noii coaliții majoritare a fost imposibilitatea de a mai pretinde bilanțul "Contractului cu România." Lucrul a fost recunoscut de către președintele Constantinescu. Argumentul că programul individualizat al fiecărui partid sau coaliție de partide nu au putut fi realizate pe deplin sau deloc, din pricina coabitării cu alte partide și coaliții de partide, care au alte programe, a fost folosit nu numai pentru autodisculpare. Cine are însă curiozitatea să recitească programele electorale ale celor trei coaliții, va avea surpriza să constate că nu avea de unde să rezulte ideea terapiei de soc, din moment ce ea lipsește din chiar intențiile celor care aveau să

ajungă viitori parteneri². Cum fiecare partid a declarat, explicit sau implicit, că dacă ar fi fost singur la guvernare ar fi reușit să-și realizeze eficient și coerent, programul nu este decît un discurs de tipul "ce ar fi fost dacă," pe care numai realitatea îl poate valida sau nu. În asemenea circumstanțe, rămîne ca bilanțul să fie judecat în funcție de programele de guvernare ale celor două guverne ale coaliției.

În mod normal, cu instrumentele de putere pe care le-a avut la dispoziție (legislativ și executiv - președinție, guvern, administrație locală, servicii de informații), coaliția ar fi trebuit să fie deosebit de activă și eficientă. Ceea ce trebuia să facă era relativ simplu: un cadru legislativ pentru transformarea actualei economii într-o economie de piață, renunțarea la capacitatea industrială producătoare de pierderi, legi și măsuri administrative privind alte măsuri prioritate, de la reforma morală pînă la drepturile minorităților. Mai importantă decît toate acestea era afirmarea unei voîntă politice ferme, a unui stil managerial eficient, simplu, capabil să rezolve probleme. În locul acestora s-a afirmat un pluralism contradictoriu, un stil managerial confuz cu numeroase răzgîndiri, nerespectarea înțelegerilor și încercarea de promovare a intereselor înguste de partid sau chiar fracționiste. Nu există deocamdată, în știință politică, vreo teorie descriptivă capabilă să surprindă o asemenea situație. Prin analogie, s-ar putea aplica formula lui Neustadt. El spunea despre Convenția Constituțională din 1787 că se presupunea a fi creat *a government of separated powers*, dar că a creat cu totul altceva, anume *a government of separated institutions sharing powers*³. Ca și după decembrie 1989, și în cazul nostru s-a ratat startul. Bucuria cîștigării puterii, asociată cu necunoașterea în profunzime a stării reale a economiei, la care s-a adăugat lipsa unei presiuni, a nevoii de a aciona urgent, prin terapie de soc, aproape că au compromis reforma.

Înainte de a aprecia calitatea prestației reformiste a actualei coaliții, nu trebuie pierdut din vedere faptul esențial că nici măcar forțele politice care anterior participaseră la guvernare (Partidul Democrat și Petre Roman, în perioada lor fesenistă) nu au putut să își imagineze măcar dimensiunile dezastrului lăsat în urmă de către guvernarea pedeseristă. Aceasta nu a făcut decît să

adauge grelei moșteniri lăsate de lunga perioadă comunista dimensiuni noi, neașteptate. Deși noii guvernări și-au dat seama relativ repede de dimensiunile dezastrului, constatarea nu a produs și un simț al urgenței, o voîntă politică pe măsura provocărilor realității. Guvernul Victor Ciorbea a cedat de la bun început presunilor maselor de muncitori: s-ar putea vorbi de "sindromul Brașov," de impactul negativ pe care l-a avut satisfacerea revendicărilor unor mase de oameni ieșite în stradă și care se împotriveau reformei. În loc să treacă la o reformă de tip capitalist, țărănistul Ciorbea nu a făcut decît să continue o parte din strategiile pedeseristului Văcăroiu. Fără să treacă la terapia de soc, care ar fi presupus privatizarea în regim de urgență, restrukturarea regiilor autonome, eliminarea "găurilor negre" din economia românească (întreprinderile gigant care produc în pierdere), cabinetul Ciorbea (iar cabinetul Vasile părea la început a îi urma exemplul) a mers pe strategia macrostabilității. S-a creat o continuitate nemijlocită între guvernarea Văcăroiu și guvernarea Ciorbea; există, de pildă, o identitate între structurile bugetelor alcătuite de ambele guverne.

În materie de anticipare și construcție instituțională, coaliția a funcționat prost de la bun început. Nu am să insist aici asupra subiectului pe care l-am mai abordat, al lipsei unui protocol tehnic serios al coaliției, dar merită subliniate din nou carențele în ceea ce privește selectarea cadrelor. Astfel, încă de la bun început s-a greșit la nivelul președinției României (dar și a conducerii CDR și PNȚCD) în alegerea primului-ministru: pe postul de om care trebuia să facă reforma capitalistă a fost pus un lider sindical (Ciorbea), un om care cu puțin înainte candidase pe listele unui partid socialist obscur, care venise relativ recent în partidul țărănist și nu avea susținere. Este simptomatic faptul că pe timpul cabinetului Ciorbea s-a ajuns ca programul de protecție socială să i se aloce procentul record de 10,04% din PIB. În loc să facă o fișă a postului, iar după aceea să aleagă persoana care s-ar fi potrivit funcției, președinția și conducerea CDR, a coaliției chiar, au procedat pe baza altor criterii. Greșeala s-a perpetuat și la schimbarea lui Ciorbea, întrucît nu s-a mers pe ideea omului cel mai potrivit, ci s-a cedat - ca și în cazul lui Ciorbea - la presiunea unor grupuri de interese din interiorul coaliției. Cel puțin în cazul lui Radu Va-

sile, pînă să fie desemnat ca prim-ministru, forțele politice ale coaliției s-au pronunțat favorabil. În cazul lui Ciorbea însă, forțele care au avut cuvîntul hotărîtor erau de natură civică, nu politică, influențându-l și pe președintele Constantinescu, care a avut o trajecțorie politică asemănătoare. Si președintele Constantinescu și primul-ministrul Ciorbea, ca să nu mai vorbim de o serie de miniștri și consilieri prezidențiali, au fost creații ale Alianței Civice. Nu vom ști decît la încheierea mandatului și a unui întreg ciclu politic dacă acest lucru a fost pînă la urmă benefic sau nu. Hotărît lucru, în cazul Ciorbea a fost vorba despre o alegere proastă (mă refer la calitățile de expert ale fostului prim-ministru, nu la cele morale și caracteriale, care făceau din el unul dintre puținii politicieni onești).

În mod simptomatic pentru ceea ce ar fi trebuit să însemne o reformă capitalistă, în timpul reformei intensive a lui Ciorbea, s-a început ritmul investițiilor străine, iar datorită unei politici fiscale discriminatorii se reușise contraperformația de a se lichida un mare număr de întreprinderi mici și mijlocii (cam o treime, într-un an de zile). În ciuda faptului că Victor Ciorbea a fost primul prim-ministru care și-a prezentat în Parlament - cu ocazia discursului de investitură - programul propriu de guvernare⁴, din el lipsea tocmai elementul central - terapia de soc. Stilul de a guverna prin ordonanțe de urgență și modul defectuos de a concepe programul de reformă au condus adeseori la paralizarea activității legislative și, în cel mai bun caz, funcționarea sa în regim de avarie. De aceea, s-a mutat centrul activității legislative în cadrul executivului. Pînă la urmă, s-a ajuns în situația ca schimbarea lui Victor Ciorbea din postul de prim-ministru să o includem în capitolul realizări ale actualei coaliții.

În raport cu propriile obiective, pe care le-a adus la cunoștința întregii opinii publice⁵, cabinetul Radu Vasile nu și-a respectat cele mai multe dintre termenele pe care și le-a fixat singur:

- cum ar fi privatizarea ROMTELECOM (30.05.1998), restrukturarea regiilor autonome din domeniul comunicațiilor - corporatizarea RADIO și POȘTA (30.06. 1998), restrukturarea ROMGAZ și RENEL (30. 07. 1998), privatizarea parțială sau totală a unor activități componente pentru alte regii autonome - Aeroportul Băneasa, Otopeni, Constanța și

Timișoara, RAMTIL, PLAFAR, ROMAVIA, UNIFARM, Apele Române, Editura Didactică și Pedagogică, Tipografia CORESI (30.09. 1998), privatizarea ASIROM (30. 11. 1998);

- o mulțime de legi cu caracter social – modificarea Codului Muncii, modificarea sistemului normativ al remunerării muncii, reforma sistemului de Asistență Socială, modificarea legilor cu privire la sindicate, soluționarea litigiilor de muncă, precum și multe altele (la care nici nu mai are rost să menționăm datele);
- politici privind drepturile omului, culte și minorități – de la promovarea legii pentru înființarea și funcționarea asociațiilor și fundațiilor pînă la Legea minorităților naționale și strategia națională privind integrarea socială a romilor (cu date la fel de fantoziste);
- aceeași situație și în domeniile politicilor privind capitalul uman, politicilor de reformă a administrației publice, politicile privind justiția și siguranța cetățeanului, precum și politica externă și de securitate națională.

Actualul guvern însă și-a creat singur cadrul de referință și termenele în raport cu care poate fi tras la răspundere de opinia publică, presă și opoziție. Iar nici una dintre acestea nu a ezitat să o facă. Față de hotărîrile guvernului de a bate o mulțime de recorduri în materie de inițiative legislative și activitate legislativă, principalele obstațe au venit în principal tot din partea coaliției, pe de o parte, a birocrației și grupurilor conservatoare sau reacționare, pe de altă parte. Ciudat este că a trebuit ca presiunea să fie maximă ("să ajungă cuțitul la os"), pentru ca guvernării să înceapă să facă ceva. În momentul în care se formase deja curențul de opinie că nu este nici o diferență între cabinetul Vasile și cabinetul Ciorbea, cînd ratingul a scăzut, iar organismele internaționale financiare au început să amîne acordarea împrumuturilor, abia atunci au început lucrurile să se miște în domeniul privatizării. O serie de regii, bănci de stat, întreprinderi au fost privatizate total sau parțial (ROMTELECOM, Banca Română pentru Dezvoltare) sau sînt pe cale de a fi privatizate (PETROMIDIA, uzinele "Dacia," uzinele "Tractorul", BANCPOST, BANCOREX, Șantierele navale din Galați). Nu trebuie uitate o serie de restructurări ale marilor regii autonome (mai ales RENEL și SNCFR). Atât Fondul Proprietății de

Stat (al căruia fost președinte, Sorin Dimitriu, devenit întruparea împotrivirii la privatizare, a tergiversării și neficienței, a fost schimbat), cînd Ministerul Industriei și Comerțului au anunțat în mod ferm închiderea a o serie de "găuri negre" din industrie și minerit, a căror menținere în stare de funcționare costa bugetul de stat sume fabuloase.

Sfîrșitul anului 1998 a marcat o schimbare spectaculoasă de ritm, iar cei care au urmărit felul în care au decurs aceste procese în alte părți știu că totul se petrece conform *principiului bulgărelui de zăpadă*: o dată ce procesul a pornit, el cîștigă în viteză, ia amploare, exact precum bulgările de zăpadă căruia îi dai drumul la vale. Esențial este însă să decizi să îi dai drumul și chiar să îl pornești. În primele luni ale cabinetului Vasile, acesta păruse contaminat - precum predecesorul său Ciorbea - de "sindromul Brașov". Primul semn al slăbiciunii de sindicalist și de nonreformist pe care l-a dat primul-ministrul Ciorbea a fost cedarea în fața proletariatului brașovean, care a ieșit în stradă și a blocat drumul național. După ce sindicalistul Ciorbea a cedat, sute și mii de alte întreprinderi au urmat acest *pattern* comportamental, iar reforma se amîna indeterminat. După ce anunțase că va promova o privatizare și o restrucțurare dinamice, Radu Vasile s-a dus la Brașov și le-a promis celor de acolo că vor fi fabrici de prioritate strategică națională și vor beneficia de sprijinul statului. Și Ciorbea și Vasile - prin intermediul același ministru al protecției sociale, Atanasiu, au continuat să susțină programele de protecție socială. Aici a fost unul din punctele slabe ale strategiei reformiste a coaliției: toate partidele componente (cu excepția Alternativei României, marginalizată și puțin băgată în seamă), păreau a fi de acord cu aberația de a combina două logici evident incompatibile, cea de susținere a reformei capitaliste rapide și cea de protecție socială, de păstrare în stare de funcțiune a întreprinderilor falimentare. Sporadic, cîte un lider de partid sau cîte un reprezentant mai mult sau mai puțin marcant al forțelor aliate dădea cîte o declarație împotriva acestui stil, dar totul rămînea la nivel retoric, pentru că în planul acțiunii sociale se continua aceeași politică falimentară. Nu este de mirare că, în ultimele luni, a început să devină evident faptul că mecanismul economico-financiar ajunsese aproape de fundul sacului. El funcționase atâtă ană inertial, la fel ca pe vremea

comunismului. Numai că atîț organismele financiare internaționale, cît și agenții de rating au sesizat aceste fenomene. A început să se crediteze România. A început să se vorbească tot mai insistent despre apropierea termenului cînd România va intra în incapacitate de plată, urmînd precedentul bulgar. Chiar și acum, în programele lor pentru anul viitor, reviste financiare prestigioase (*The Wall Street Journal* sau *Financial Times*) consideră că acest risc există pentru țări cum ar fi România, Ucraina, Rusia. Intrarea în această categorie este deja un simptom al degradării performanței și al unui anumit tip de percepție pe plan internațional.

Multă vreme, liderii coaliției au refuzat să recunoască adevărul, ceea ce era evident pentru analiștii economici și politici, ba chiar și pentru comentatorii politici⁶. Chiar prin octombrie 1998, după ce PD își retrăsesese sprijinul politic acordat premierului Ciorbea și cerea alcătuirea unor noi echipe guvernamentale, sindicalistul Ciorbea anunța că "nu există nici un fel de criză politică, economică, guvernamentală sau socială" și promitea celor care "s-au plins că nu au avut suficientă reformă" că vor avea "reformă pe pîne"⁷. Însă lucrurile au evoluat rapid. După numeroasele semnale pe plan internațional, pentru prima dată de cînd a fost ales președinte, Emilian Constantinescu a prezidat o ședință de Guvern, în noiembrie 1998. La sfîrșitul acesteia, președintele și premierul au recunoscut că România se confruntă cu o criză gravă. Este greu de apreciat dacă schimbarea de atitudine a survenit în ultimul ceas sau dacă e deja prea tîrziu. Cert este că actuala coaliție a trecut, în cîteva zile, la măsurile reformiste pe care trebuia să le ia încă din decembrie 1996. Doi ani de zile coaliția majoritară a funcționat de parcă ar mai fi avut la dispoziție un întreg secol. În ciuda faptului că respectarea algoritmului de alcătuire a cabinetului (ca și a altor structuri administrative) devenise o piedică în calea funcționării sale normale, pînă la urmă coaliția a căzut de acord cu privire la reorganizarea și reducerea sa drastică (față de 28 de membri cît avea la sfîrșitul anului 1996, la sfîrșitul lui 1998 cabinetul avea doar 17 membri). Rămîne însă de văzut dacă se va rezolva problema neficienței, a tergiversării reformei doar prin reducerea schemei cabinetului.

În ciuda imensului și ambiciozului program de reforme al actualei coaliții, partea cea mai anemică și mai criticată a activității sale a fost tot timpul cea *legislativă*. Pentru a înțelege însă acest lucru trebuie spuse cîteva lucruri în legătură cu modul în care funcționează coaliția la nivelurile intrapartinic, interpartinic, în relația dintre liderii coaliției și membrii de rînd, precum și în cea dintre executiv și legislativ. Bilanțul coaliției, eficiența sa, mai ales în cadrul legislativului, sănătatea de cele cîteva *fracturi decizionale* care împiedică funcționarea unui mecanism coerent. În ciuda unor înțelegeri între liderii coaliției cu privire la anumite proiecte de legi, atunci cînd se ajunge în comisii sau la votul în camere, rezultatul diferă de ceea ce se presupunea că liderii au convenit. La fel, în ciuda unor înțelegeri între lideri ai coaliției și colegi de cabinet, inițiativile legislative ale cabinetului nu se bucură de sprijin din partea forțelor politice care teoretic sănătatea coaliției. Vom vedea ceva mai încolo care sănătatea coaliției, însă în contextul de față trebuie reținut că legislativul este departe de a funcționa la parametrii de turăție maximă, pe care i-ar presupune o reformă accelerată.

Dintre legile votate în această perioadă, nu trebuie uitate cele care au contribuit la crearea cadrului necesar reformei (Legea pentru modificarea Legii Concurenței, Legea bugetului asigurărilor sociale de stat, Legea pentru modificarea Legii privatizărilor societăților comerciale, Legea privatizării băncilor cu capital de stat, Legea pentru modificarea și completarea Legii 35/1991 cu privire la regimul investițiilor străine, Legea privind reorganizarea regiilor autonome, Legea privind impozitele și taxele locale, Legea privind impozitul pe profit). Cu toate acestea, față de legile care ar fi trebuit deja votate, acestea nu reprezintă decît o parte mică. De pildă, în 1998, din cele 134 de legi aflate pe agenda de lucru a Senatului, doar 38 au fost publicate în *Monitorul Oficial*; dintre acestea, doar 25% sănătatea coaliției, trebuie să recunoaștem, atenuă serios acuzațiile de lipsă de dinamism în promovarea legilor necesare (proiectul de lege pentru prevenirea și sancționarea

faptelor de corupție a fost depus încă din 20 ianuarie 1998; propunere legislativă pentru modificarea Legii nr. 31/1990 privind societățile comerciale; Lege pentru aprobarea Ordonanței de Urgență nr. 92/1997 privind stimularea investițiilor direcțe; propunere legislativă privind modificarea Ordonanței de Urgență nr. 92/1997 privind privatizarea societăților comerciale). Din perioada Radu Vasile se desprind următoarele proiecte - dintr-o multitudine - care încă își mai așteaptă rîndul (Lege pentru prevenirea și sanctionarea folosirii sistemului finanțier bancar în scopul spălării banilor; proiecte de lege privind regimul concesiunilor; proiect de lege privind aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 131/1998 pentru modificarea Ordonanței Guvernului nr. 66/1997 privind regimul investițiilor străine în România, realizată prin cumpărarea de titluri de stat; proiectul de lege privind creditul ipotecar pentru investiții imobiliare). De altfel, conștiința insuficienței de activitate legislativă în domeniul economic era una cvasigenerală, depășind arcul coaliției. De pildă, în ianuarie 1998, PUNR, PSDR și ApR cereau convocarea unei sesiuni parlamentare extraordinare pentru dezbaterea unor acte normative, printre care ordonanțele de urgență privind privatizarea și investițiile.

Alte legi votate au răspuns priorităților din alte domenii decât accelerarea reformei economice, ceea ce nu înseamnă că nu au răspuns interesului public (Legea privind organizarea sesiunii suplimentare de bacalaureat, Legea privind modificarea și completarea Legii de organizare a Curții Supreme de Justiție, nr. 56/1993, Legea Agenției Naționale pentru Locuințe, Legea de modificare și completare a Legii 70/1991 privind alegerile locale). Multe dintre proiectele și legile așteptate și necesare încă își așteaptă o abordare legislativă. Aceasta cu atât mai mult cu cît practica ordonanțelor de urgență a fost criticată nu numai de opoziție, ci și de parlamentarii actualei puteri, care consideră, pe bună dreptate, că dezbaterea parlamentară în comisii și votul în plen, reprezintă calea cea mai eficientă de a influența reforma în sens pozitiv. O parte din inerția Parlamentului se explică și prin modul defectuos în care a funcționat Secretariatul General al Guvernului, cel care se presupunea că trebuie să înainteze legislativului inițiativele legislative într-un ritm rapid și cu o

coerență legată de natura reformei, precum lipsa de schimbări democratice a structurii și funcționarii Parlamentului⁸.

În aprilie 1996, s-a înființat Consiliul Legislativ, în ciuda faptului că legea de organizare și funcționare a acestei instituții data încă din 1993. Abia în 1998 apare primul raport al Consiliului Legislativ către Parlament, care sintetizează activitatea din 1997. Raportul conține și un fel de trecere în revistă a legislației de dinainte și de după 1989. Astfel, reiese că în perioada 1947- 1989 au fost emise 2.138 de acte normative (medie de aproximativ 50 acte normative/an), în prezent activitatea fostul partid comunista continuă să fie prizonieră, dacă nu a unor instituții moștenite din trecut, atunci cel puțin a unor grupuri de interese, a căror identitate și acțiune este influențată decisiv de faptul că prelungesc (măcar prin faptul că este vorba de aceeași oameni, dar mai ales de același tip de mentalități și obiceiuri) în prezent activitatea fostului partid comunista, precum și a stililor săi de putere (Securitate, milicie, armată, diplomație, procuratură, administrație). Aceștia nu au nici un interes să se afle adevărul cu privire la instituțiile din care au provenit și cu privire la propriul lor trecut. De pildă, pentru a-și proteja interesele, acești supraviețuitori ai sistemului represiv totalitar au reușit să-și convingă noii patroni de necesitatea de a păstra un control asupra mecanismelor și instituțiilor însărcinate cu administrarea deschiderii dosarelor Securității. Chiar declinarea patemității legii de către senatorul Ticu Dumitrescu este legată în special de faptul că, în loc să accepte punerea acestei comisii sau institut însărcinat cu deschiderea dosarelor sub patronajul și autoritatea societății civile, noua putere vrea să îi pună tot pe foștii securiști să facă acest lucru. În loc să acționeze în prelungirea intereselor societății civile și a moralității societății deschise, cea care a adus la putere CDR-ul, pe președintele Constantinescu, și al cărei ethos tolerant și consensual a permis încheierea chiar a alianței cu un moștenitor al abominabilului Front al Salvării Naționale (PD-ul), precum și cu formațiunea care reprezintă interesele maghiarilor din România (lucru de negîndit pînă atunci într-o Românie dominată de naționalism) actuala putere acționează adesea împotriva acestora. În loc să acționeze în sensul unei transformări profunde, de substanță a instituțiilor care se află sub conducerea lor (în sensul unui *institutional building* de tip democratic), reprezentanții coaliției - inclusiv președintele Constantinescu și o parte din consilierii săi,

chiar de inițiatorul proiectului). Nu există la nivelul coaliției majoritare o conștiință a caracterului crucial al unui întreg ansamblu de hotărîri politice (nu numai de legi) care decurg din clarificarea unor cerințe morale, strategice și instituționale privind felul în care fosta Securitate și fostul regim politic comunist totalitar continuă să afecteze viața politică actuală. Desigur, prioritară este reforma economică de tip capitalist. Dar actuala putere continuă să fie prizonieră, dacă nu a unor instituții moștenite din trecut, atunci cel puțin a unor grupuri de interese, a căror identitate și acțiune este influențată decisiv de faptul că prelungesc (măcar prin faptul că este vorba de aceeași oameni, dar mai ales de același tip de mentalități și obiceiuri) în prezent activitatea fostului partid comunista, precum și a stililor săi de putere (Securitate, milicie, armată, diplomație, procuratură, administrație). Aceștia nu au nici un interes să se afle adevărul cu privire la instituțiile din care au provenit și cu privire la propriul lor trecut. De pildă, pentru a-și proteja interesele, acești supraviețuitori ai sistemului represiv totalitar au reușit să-și convingă noii patroni de necesitatea de a păstra un control asupra mecanismelor și instituțiilor însărcinate cu administrarea deschiderii dosarelor Securității. Chiar declinarea patemității legii de către senatorul Ticu Dumitrescu este legată în special de faptul că, în loc să accepte punerea acestei comisii sau institut însărcinat cu deschiderea dosarelor sub patronajul și autoritatea societății civile, noua putere vrea să îi pună tot pe foștii securiști să facă acest lucru. În loc să acționeze în prelungirea intereselor societății civile și a moralității societății deschise, cea care a adus la putere CDR-ul, pe președintele Constantinescu, și al cărei ethos tolerant și consensual a permis încheierea chiar a alianței cu un moștenitor al abominabilului Front al Salvării Naționale (PD-ul), precum și cu formațiunea care reprezintă interesele maghiarilor din România (lucru de negîndit pînă atunci într-o Românie dominată de naționalism) actuala putere acționează adesea împotriva acestora. În loc să acționeze în sensul unei transformări profunde, de substanță a instituțiilor care se află sub conducerea lor (în sensul unui *institutional building* de tip democratic), reprezentanții coaliției - inclusiv președintele Constantinescu și o parte din consilierii săi,

în primul rînd consilierul pe probleme de apărare și securitate națională, Dorin Marian - acționează în conformitate cu logica impusă de cei pe care îi conduc, din serviciile de informații, armată, poliție. Singura logică instituțională pe care aceștia o cunosc este cea pe care au exersat-o în timpul fesanismului și pedeserismului și care în mare parte reproduce habitudinile mentale și gîndirea dogmatică de pe vremea regimului comunist. România este condusă tot de oamenii care se aflau la putere pe vremea lui Dej și Ceaușescu, iar liderii actualei coaliții la început nici nu au fost conștienți de acest lucru, iar după ce li s-a atras atenția, chiar dacă parțial au recunoscut, nu au făcut mare lucru pentru a schimba situația existentă. Autorul acestor rînduri a avut ocazia de a experimenta în mod direct felul în care foștii securiști își continuă influența, atunci cînd a fost invitat la Institutul Național de Informații, iar dezbaterea cu studenții de acolo (viitori agenți ai serviciilor de informații) a fost ocazia pentru aceștia de a-și exprima modul de gîndire și atitudinile antioccidentale, antiamericane, antidemocratice și antiliberale.¹⁰ Deși responsabilii cărora le era adresată scrisoarea nu au avut tăria de a-și asuma în public responsabilitatea pentru asemenea lucruri inadmisibile pentru o țară care vrea să se integreze în NATO, ei au promis că vor face schimbări importante în conducerea și structura INI, fapt care nu s-a întîmplat încă. La fel ca și amînarea reformei economice, tergiversarea rezolvării acestei stări de lucruri ar putea să coste enorm actuala coaliție, care ar putea să piardă puterea din pricina ezitărilor. Așa cum l-au trădat pe Ceaușescu, iar unii ulterior pe Iliescu, acești oameni pot să-l trădeze pe Constantinescu și întreaga coaliție, dacă vor crede că potențialii viitori conducători le-ar servi mai bine interesele conservării acestei caste.

În plus, supraviețuitorii vechiului regim, care aparent servesc nou regim, sunt conștienți că lipsa de eficiență și de coerență a actualei coaliții lucrează în interesul lor. Cu cît se întîrzie mai tare reforma, cu cît se blochează pătrunderea capitalului internațional, a marilor investitori străini, cu atât au mai mult timp la dispoziție toți acești nomenclaturi și securiști de a-și șterge urmele și de a-și consolida pozițiile în economie, în sectorul privat sau chiar în noile structuri de putere. Din

pricina acestui blocaj, nu se poate afla adevărul nici cu privire la revoluția din decembrie 1989 (am să revin asupra acestui subiect în partea a două a acestui studiu), nici cu privire la mineriade sau la intimidarea și penetrarea noilor partide de către agenți ai fostei Securități sau cu privire la afectarea corectitudinii alegerilor din 1990 și 1992. Din pricina ezitărilor nepermise în legătură cu clarificarea problemelor legate de trecutul Securității, o mulțime dintre acestea afectează în mod direct chiar prezentul. Nu întâmplător, în ciuda faptului că fostele partide de la guvernare (azi partidele din opoziție) au fost alcătuite de personaje notorii pentru legăturile lor cu Securitatea sau KGB-ul - în acest sens, Partidul România Mare își face un titlu de glorie din a fi alcătuit din cele mai odioase personaje din fost Securitate - marile scandaluri care s-au declanșat după realizarea alternanței politice din noiembrie 1996 au vizat compromiterea coaliției CDR-PD-UDMR. Astfel, în iunie 1998, după ce PD își retrage sprijinul politic pentru deputatul Adrian Vilau (care urma să fie președintele comisiei de control al SIE), pentru că acesta recunoșcuse colaborarea cu Securitatea, la cîteva zile se declanșează un alt scandal. Ministrul sănătății, Francisc Baranyi, recunoaște într-o conferință de presă că a colaborat cu Securitatea. În ciuda promulgării (în ianuarie 1998) de către președintele Constantinescu a Legii privind organizarea și funcționarea Serviciului de Informații Externe, activitatea serviciilor de informații se desfășoară în continuare pe un cadru legislativ precar și insuficient. De altfel, rolul și funcțiile serviciilor secrete au fost puse la îndoială în numeroasele scandaluri care au zguduit scena politică românească (de la recunoașterea oficială în cadrul comunicatului CSAT a continuităților între fostă Securitate și actualele servicii - fapt ce a motivat explicit desființarea lui UM 0215, precum și avertismente severe adresate altor servicii - pînă la încă nedescifratul scandal "țigareta II," declanșat în aprilie 1998).

Actuala coaliție guvernamentală a avut probleme majore legate de definirea intereselor naționale ale României și de operaționalizarea unei asemenea concepții în plan strategic și militar. Indiferent de ritmul integrării în NATO, liderii politici trebuiau să ia niște decizii care să răspundă expertizelor specialiștilor militari și a celor din

domeniul informațiilor, care să răspundă adevarat situației strategice complicate în care se găsește țara noastră. Dar au existat fracturi de gîndire între președinție și liderii coaliției, între parlament și guvern, între acesta și președinție. De pildă, atunci cînd s-a ajuns la o decizie politică și economică privind semnarea contractului cu firma Bell Helicopters (bine motivat din punct de vedere strategico-militar), o serie de politicieni cu experțiză de tip contabil (Dăianu, ministrul de finanțe, Vasile, prim-ministru) și-au exprimat îndoilele, blocînd sau amînînd semnarea contractului. În mod clar, lipsește nu numai o claritate cu privire la cei mai importanți pași strategici, dar și o voînță politică. Ezitările de acest tip sunt sinucigașe într-o competiție cu timpul, iar orice întîrziere riscă să se transforme într-un factor suplimentar de risc strategic.¹¹

Sимптоматично pentru încetineaală cu care lucrează coaliția majoritară este faptul ca pînă și votarea unei legi extrem de tehnice și vitale pentru funcționarea vieții economice, sociale, culturale, cum este cea a bugetului, a luat nepermis de mult timp. Legea bugetului pe 1998 a fost votată abia în mai 1998 !

Cu toate că, în virtutea principiului separării puterii, nu ar trebui să vorbim la capitolul coaliție despre puterea juridică, totuși actuala coaliție a avut un impact important în restrucțuirea cadrului fundamental și chiar constituțional al activității juridice. În acest sens, inițiativele legislative ale ministrului justiției Valeriu Stoica (vicepreședinte al Partidului Național Liberal) și-au pus amprenta în mod decisiv asupra acestui domeniu. În acest sens, Legea 142/1997, care a schimbat aspecte esențiale din Legea 92/1992 privind organizarea judecătorească (alături de alte legi și prevederi care au venit în întimpinarea cerințelor de îmbunătățire a vieții și activității magistraților - cum ar fi cele legate de salarîu, personalul auxiliar, numărul de dosare de judecător, lipsa unui program de pregătire de specialitate, reducerea numărului de dosare pe ședință), a adus chiar în plus o contribuție majoră la corectarea unor carențe constituționale.

(continuare în numărul viitor)

Note

1. Vezi editorialul din Sfera Politicii, nr. 50, 1997,

Dan Pavel, ""Politica de coaliție și potențialul de sănătaj."

2. Deși nu se mai vorbește despre ele - ci mai mult despre "Contractul cu România"- vezi programul USD ("Mai întîi pentru oameni") și cel al UDMR ("Împreună vom reuși").

3. Richard E. Neustadt, *Presidential Power and the Modern Presidents. The Politics of Leadership from Roosevelt to Reagan* (New York: The Free Press, 1990), p. 29.

4. Vezi "Programul de bază de macrostabilizare și de dezvoltare a României pînă în anul 2000" și "Programul socio-economic pe termen scurt."

5. Vezi în acest sens cele două documente programatice - "Obiective și măsuri pe termen scurt. Propunerii" și "Program de guvernare, 1998 - 2000" - publicate ca broșuri, dar și în presa scrisă, parțial sau integral.

6. În spiritul rigorii din știința politică, promovat de revista Sfera Politicii, continuă să fac o distincție netă între analiza politică (demers empiric, bazat pe judecăți de fapt, pe metode cantitative și calitative de analiză, care poate fi demonstrat și verificat, deci și falsificaționat - în sens popperian) și comentariul politic (un fel de a-ți da cu părere, demers bazat pe impresii și opinii, pe judecăți de valoare care nu sunt bazate pe fapte și dovezi). O mulțime de comentatori politici se autointitulează "analisti," cu toate că demersul lor rămîne diletant, impresionist (Cristoiu, Alexandrescu, Brucan, Tinu, Popescu, Ficeac, Tucă, iar lista rămîne deschisă).

7. Această oribilă expresie culinară a făcut carieră mediatică, publicitară și politică, dar ea este un simptom al subdezvoltării, un indice al obsesiei în legătură cu "pînea noastră" cea de toate zilele, o prelungită reminiscență a profundei mentalități rurale autohtone.

8. Pentru o analiză a schimbărilor din parlament, vezi Eduard Hellwig, "Schimbarea puterii legislative," *Sfera Politicii*, nr. 49, 1997, precum și întregul număr din Sfera Politicii, intitulat "Instituțiile noii puteri," precedat de numărul special al acelei reviste, nr. 48, intitulat "Noua putere din România."

9. Pentru distincția dintre domnia legii (legea este ceva ce trebuie descoperit de către magistrați, o lege juridică, luată prin intermediul deciziilor juridice, ca produs al raționamentului legal - vezi în acest sens activitatea Consiliului Legislativ și a Curții Constituționale) și legea legislatorilor (legea constă în reguli scrise, emise de corpuș legislative, exprimînd o pură voînță politică), vezi capitolul "Liberty and

Law," subcapitolul "From the Rule of Law to the Rule of Legislators," în Giovanni Sartori, *The Theory of Democracy Revisited* (Chatham, New Jersey: Chatham House Publishers, 1987).

10. Vezi Dan Pavel, "Scrisoare deschisă domnului Mircea Gheordănescu, director adjunct al SRI, domnului Dorin Marian, consilier pentru probleme de apărare și securitate națională al președintelui României," în 22, nr. 6 (416), 10 - 16 februarie 1998. De altfel, această scrisoare este inclusă în volumul meu, *Leviathanul bizantin*, în curs de apariție la editura Polirom. Unul dintre puținii care au sesizat importanța acelei experiențe directe, ca și a demersului meu a fost H. - R. Patapievici, care a și scris un editorial pentru revista 22, intitulat "Preluarea pasivului," nr. 9 (419), 3-9 martie 1998.

11. Unul dintre cele mai interesante paradoxuri în legătură cu cabinetul actualei coaliții este legat de diferența între ineficiența pe ansamblu a cabinetului și deosebita eficiență a unor dintre miniștri. Astfel, Andrei Marga și Valeriu Stoica pot fi apreciați drept cei mai activi și mai reformiști miniștri, iar pecetea lor asupra instituțiilor va rămîne pentru multă vreme de acum încolo.

12. Prof. Univ. dr. Teofil Pop, "Pași importanți în realizarea reformei justiției," *România liberă*, 6 august 1997. Vezi, de asemenea, Dinu Pietraru, "Depolitizarea reformei: lungul drum spre o nouă conștiință a juridicului," în *Sfera Politicii*, nr. 56, ianuarie 1998.

13. "Comunicat GDS. În legătură cu desfășurarea anchetelor privind evenimentele din decembrie 1989," 22, nr. 3 (413), 20 - 26 ianuarie 1998.

DAN PAVEL - Absolvent al Facultății de Filosofie, Universitatea București. Doctor în filosofie. A fost director de cercetare la Institutul de Studii Politice de Apărare și Istorie Militară. A fost redactor-șef adjunct la revistele 22 și *Polis*. Autor al lucrărilor *Bibliopolis* și *Etica lui Adam. Sau de ce rescriem istoria*. Recent a publicat *Cine și de ce? Interviuri despre politică și ale tabuuri*. Este redactor-șef adjunct la revista Sfera Politicii.

Cu spatele la Europa...

VALENTIN STAN

*"Dumnealui habar nu are de nimic; și crede că știe totul. Astă il recomandă foarte clar pentru o carieră politică".
George Bernard Shaw. Major Barbara (1907)*

Guvernul Vasile: O carieră politică

Așa cum era de așteptat, prăbușirea României în abisul incompetenței guvernamentale a căpătat accente dramatice. Exasperați de incapacitatea actualilor guvernanți de a gestiona interesul național și de a direcționa țara spre reformă și relații stabile cu Vestul, marii actori internaționali, de care România își leagă speranțele, au început să reacționeze surprinzător de dur la adresa guvernului Vasile. Sigur, aceste reacții sunt necunoscute publicului larg, deoarece identificarea lor necesită cunoașterea formulelor de decodificare a limbajului diplomatic practicate în relațiile internaționale.

Surprinzător este că anumite instanțe internaționale nici măcar nu se mai preocupă de codificarea limbajului în relația cu guvernul Vasile. Pur și simplu au trecut la practicarea limbajului comun. Ulterior este faptul că și în aceste condiții conducerea politică a României nu pare în măsură să înțeleagă mesajul Vestului! Să ne explicăm.

La 4 noiembrie 1998, Comisia Europeană (CE) a emis rapoartele pe anul în curs, referitoare la îndeplinirea criteriilor de aderare la Uniunea Europeană (UE) de către țările-candidat. Așa cum a reliefat presa, România s-a aflat pe ultimul loc în evaluarea făcută de CE. Până și Bulgaria, considerată a fi în coada plutonului candidatorilor, a primit aprecieri net mai favorabile decât România.

Comisarul european Hans van den Broek preciza în acest sens: "Bulgaria a făcut progrese semnificative, deși vine mai din urmă decât celelalte candidate. Suntem foarte mulțumiți de ceea ce face guvernul Bulgar, este lăudabil din multe puncte de vedere. Din păcate, nu pot fi la fel de entuziasmat în legătură cu România (...)" (vezi RADOR, *Transcrieri - interviuri, comentarii, dezbatere*, Nr. 291, 5 noiembrie 1998, p. 16).

Sigur, avem aici de a face cu o evaluare tehnică a unor performanțe în plan economic, legislativ și administrativ, pe care CE trebuie să o realizeze în cadrul examinării analitice permanente a țărilor-candidat, în conformitate cu deciziile Consiliului European de la Luxemburg, din decembrie 1998. Comisia este abilitată, aşadar, să cântărească aceste performanțe în funcție de criteriile comunitare.

Comisia nu are menirea să arate cauzele pentru care performanțele sunt slabe, mai ales dacă acele cauze au natură politică, pentru că forul european nu are căderea să se amestecă în problemele de politică internă ale statelor care nu sunt încă membre UE. Acest lucru a fost foarte clar recunoscut de Hans van den Broek în ceea ce privește România: "(...) Noțiunea principală este că dificultățile pe plan politic din România au produs întârzieri în procesul de pregătire. Eu nu doresc să mă amestec în procesul politic din România. Acest lucru incumbă Parlamentului, Guvernului și poporului român" (vezi RADOR, *Transcrieri - interviuri, comentarii, dezbatere*, Nr. 291, 5 noiembrie 1998, p. 16).

Numai că rezerva comisarului european, cu privire la "amestecul în procesul politic din România", este infirmată de chiar textul raportului sinteză al Comisiei Europene (*Composite Paper*) cu privire la performanțele candidaților, intitulat *Lărgirea UE (Enlarging the EU)*. Comisia nu numai că se amestecă în "procesul politic din România", dar dă un asemenea vot de blam guvernului Vasile, cum n-a făcut niciodată cu un guvern necomunitar în întreaga istorie a Comunităților Europene! În secțiunea II (Progress by the Countries of Central and Eastern Europe in meeting the membership criteria), capitolul 2 (Economic Criteria), punctul a (The existence of a functioning market economy), Comisia Europeană precizează referitor la criteriul existenței unei economii de piață funcționale: "Numai România nu și-a îmbunătățit situația în raport cu acest prim criteriu. Guvernul român nu a fost capabil încă să adopte măsurile necesare mai ales datorită lipssei de consens politic (subl.n.). De asemenea, situația macroeconomică s-a deteriorat".

După cum se vede, Comisia Europeană se referă la lipsa consensului politic în guvern și nu la nivelul coaliției guvernante sau al parlamentului. Mai mult, Comisia este foarte atentă să anuleze orice posibilitate a guvernărilor actuali de a justifica nonperformanțele lor prin referirea la moștenirea vechii guvernări. CE precizează în același loc că are cunoaștere cu privire la faptul că au existat condiții diferite pentru fiecare țară-candidat: "(...) condițiile lor economice continuă să varieze considerabil, datorită punctelor de plecare diferite". Practic, ceea ce face Comisia Europeană este să arate public că guvernul actual al României nu funcționează!

În nici o democrație funcțională din lumea civilizată un guvern în care lipsește "consensul politic" nu poate exista. În momentul în care acel consens dispără, guvernul demisionează. Toată istoria guvernelor de coalitie din Europa confirmă acest lucru. Niciodată Comisia Europeană nu a mers atât de departe în a încrimina un guvern care vrea să se alăture familiei comunitare.

Care a fost răspunsul guvernului Vasile la această acuzație de o gravitate deosebită? Precizăm încă o dată că aici nu este vorba de deriva economică a României, ci de faptul că o instanță executivă europeană explică deriva respectivă prin incapacitatea guvernului Vasile de a guverna, ceea ce este o acuzație politică fără precedent în istoria relațiilor Uniunii Europene cu statele doritoare să se alăture UE. Ei bine, guvernul Vasile a tratat această poziție a Comisiei Europene ca și cum executivul european ar fi lăudat performanțele guvernării actuale.

Întrebat de ANTENA 1, pe 4 noiembrie 1998, ora 19:00, dacă evaluarea CE "diminuează şansele țării noastre de a fi integrată în UE", Alexandru Herlea, responsabil în guvernul Vasile de relațiile cu Uniunea Europeană, a dat un răspuns de-a dreptul suprarealist: "Nu diminuează în nici un fel (...) România se găsește în procesul de integrare în UE, o subliniez (...)" (vezi RADOR, *Transcrieri - interviuri, comentarii, dezbatere*, Nr. 291, 5 noiembrie 1998, p. 17). Acest răspuns era dat în condițile în care rating-ul pentru România, stabilit de instituțiile internaționale abilitate, se prăbușea vertiginos și ca urmare a evaluărilor Comisiei Europene.

După cum se vede, guvernul Vasile consideră că evaluările Comisiei nu aduc nici un prejudiciu României. Mai mult, în comunicatul oficial remis presei pe 8 decembrie 1998, guvernul admite că "Raportul Comisiei reprezintă o evaluare realistă a evoluțiilor înregistrate în România (...)" și că "este în concordanță cu propriile evaluări ale administrației române (...)" (vezi "Poziția Guvernului României referitoare la Raportul Comisiei Europene privind

progresele înregistrate de România în procesul de pregătire pentru aderarea la Uniunea Europeană, în ROMPRES, *Știri interne*, 8 decembrie 1998, p. 17).

Rezultă, implicit, că guvernul român recunoaște că nu dispune de "consens politic", așa cum afiră raportul CE, de vreme ce raportul respectiv este o "evaluare realistă". Și, totuși, guvernul Vasile nu demisionează, ci își propune pur și simplu să facă reformă. Din nou. Reformă care nu s-a făcut până acum tocmai din "lipsa consensului politic" în guvern.

Așa se face că analiza Comisiei a fost considerată și de Consiliul Afacerilor Generale al UE ca fiind "obiectivă, echilibrată și corectă" în evaluarea "progreselor" candidaților (vezi "Enlargement - Conclusions", 2148th Council Meeting - GENERAL AFFAIRS - Brussels, 6-7 December 1998). Numai că, spre deosebire de poziția guvernului român, Consiliul nu spune nimic despre "progresele înregistrate de România", deși menționează progrese în dreptul tuturor celorlalți candidați. Referindu-se la România menționează numai "eforturile pentru reformă", eforturi pe care, considerăm noi, guvernul Vasile le face frenetic fără nici un rezultat notabil încă de la venirea la putere. Și cum ar putea avea rezultate "fără consens politic" în guvern? Practic, Radu Vasile este primul șef de guvern din istoria lumii moderne care guvernează "fără consens politic" în propriul guvern. Trebuie admis că în aceste condiții, "eforturile" pentru reformă trebuie că sunt, într-adevăr, enorme...

Andrei Pleșu și... explorările arctice

Colegiul domnului Radu Vasile, din guvernul "fără consens politic", nu sunt mai puțin întreprinzători ca domnia sa. Bunăoară, domnul Andrei Pleșu, mult celebratul ministru de externe, intelectual rafinat, cu merite incontestabile în cultura română și în turismul diplomatic mondial, a hotărât recent să servească interesele României printre-un turneu în America de Sud. În laboratorul de idei din Aleea Modrogon, consilierii domnului Pleșu au conchis că trebuie cucerit continentul latino-american. Până aici nimic spectaculos. Este adevărat că invitațiile pentru vizite oficiale în orice țară din lume se fac cu ocazii protocolare sau de lucru, ele rămânând valabile pe perioade foarte lungi, data vizitelor în sine stabilindu-se pe cale diplomatică și numai atunci când există un prijevoare important, cum ar fi semnarea unui acord major sau a unui instrument juridic bilateral.

Ei bine, probabil că domnul Pleșu a considerat că este timpul să facă vizitele respective în țările sud-americane pentru că acel prijevoare venise: semnarea marilor acorduri. Domnia sa și-a ales cu grijă perioada turneului: luna noiembrie a anului 1998. De ce această lună? Nu avem nici cea mai mică idee. Ar fi putut să-

și facă turneul oricând, în conformitate cu regulile diplomatice. Domnia sa a preferat luna noiembrie.

Pe 16-17 noiembrie 1998, s-a desfășurat la Roma reuniunea Consiliului Ministerial al Uniunii Europei Occidentale (UEO), care este, în conformitate cu Tratatele de la Maastricht și Amsterdam, "parte integrantă a dezvoltării Uniunii Europene". UEO este organizația de apărare colectivă europeană, alcătuită din 10 membri care sunt în același timp membri UE și NATO, grupând cei mai importanți aliați europeni ai SUA printre care Marea Britanie, Franța, Germania, Olanda, Italia, Spania. UEO, deși nu dispune de capabilități operaționale dezvoltate, este factorul cheie în configurația unei Identități Europene de Securitate și Apărare în cadrul NATO și conferă, prin articolul V al Tratatului de la Bruxelles modificat, garanții de securitate mai ferme țărilor membre UEO decât oferă Tratatul de la Washington țărilor NATO.

Reuniunea s-a desfășurat la nivelul ministrilor de externe și ai apărării din țările membre UEO discutându-se cele mai fierbinți subiecte referitoare la securitatea europeană: Intrarea în vigoare a Tratatului de la Amsterdam în 1999, summit-ul NATO de la Washington, Carta OSCE cu privire la Securitatea Europeană, relația NATO-UEO-UE. Ministrul UEO s-a întâlnit cu omologii lor din țările-candidat la intrarea în UEO și UE care au fost invitați la reuniune. Este vorba de țările partener-asociaț. România este și ea partener-asociaț la UEO și are, prin programul de guvernare validat de parlament, ca obiectiv esențial integrarea în UEO. Iată de ce ministrul apărării din România, Victor Babiuc a mers la Roma. Nu însă și ministrul de externe. De ce? Pentru că domnia sa era în America de Sud când organizațiile vitale pentru promovarea intereselor naționale românești doreau să discute la Roma cu România.

Andrei Pleșu era în America de Sud, deși reuniunea de la Roma era anunțată cu mult înainte, calendarul fiind cunoscut ca parte a reuniunilor ordinare ale Consiliului Ministerial UEO. Andrei Pleșu era în America de Sud în vizite care se puteau face oricând înainte sau după 16-17 noiembrie 1998. Ce era mai important în America de Sud decât discutarea viitorului securității europene, care privea inclusiv securitatea României așa cum s-a discutat la Roma? Ne răspunde chiar domnul Pleșu. În interviul acordat la RADIO ROMÂNIA ACTUALITĂȚI, pe 20 noiembrie 1998, ora 07:25, referindu-se la vizita în Uruguay, de pildă, etapă importantă a turneului său sud-american, ministrul român a declarat cu mândrie că a semnat cu țara gazdă "un acord de colaborare în cercetarea arctică"! (vezi RADOR, *Transcrieri - interviuri, comentarii, dezbateri*, Nr. 307, 21 noiembrie 1998, p. 18).

Iată unde se află necesitățile românești actuale, în viziunea domnului Pleșu, atunci când Europa și construiește arhitectura de securitate. În colaborarea cu Uruguay pentru "cercetarea arctică"! Ce să mai spunem despre acei miniștri de externe din țările UEO, care s-au întâlnit la Roma cu un oficial de rang inferior din MAE român, nu pentru că România s-ar fi aflat în război civil sau pradă unor dezastre naturale, ceea ce l-ar fi reținut pe omologul lor acasă, ci pentru simplul motiv că ministrul român de externe semna acorduri istorice, de "colaborare în cercetarea arctică", alături de Uruguay, tocmai pe continentul sud-american!

Sigur, avem tot respectul și considerația cuvenită pentru statul Uruguay, ca și pentru celelalte state latino-americane. Dar interesele de securitate ale României sunt în Europa. Cu o economie falimentară și un buget al apărării mult diminuat, plasată geografic într-o zonă de conflicte și rivalități explozive, România nu își poate permite un asemenea amatorism în materie de politică externă. Semnalul trimis la Roma de irresponsabilitatea dirigitorilor diplomației române poate costa scump această țară. Ca și în cazul evaluărilor Comisiei Europene, guvernul Vasile demonstrază că Europa nu prezintă nici un fel de interes pentru membrii unui executiv care a dus dezastrul lăsat de vechea guvernare la dimensiuni greu de imaginat.

Emil Constantinescu și "Europa morală"

La rândul său, președintele României, Emil Constantinescu a lansat un atac deosebit de dur la adresa Uniunii Europene și NATO. Chiar în preziua vizitei sale la sediul NATO din Bruxelles, din 25 noiembrie 1998, președintele a dat un interviu, pe 23 noiembrie, influentului cotidian austriac *Die Presse*. Supărat pe Uniunea Europeană și NATO la un loc, primul demnitar al statului român și-a exprimat cu indignare motivele stării de frustrare: "Noi nu am cerut nimic de la UE sau de la NATO și luăm cu regret la cunoștință că nici nu ni s-a dat nimic până acum. Altor state aflate în tranziție li s-a anulat o parte a datoriilor externe, iar altele au beneficiat, la începutul anilor '90, de investiții străine masive (...) Nu ne plângem de faptul că economia nu ține seama decât de profit și numai de profit, este firesc. Dar am și preferat ca și noi să fi beneficiat de același tratament" (vezi RADOR, *Transcrieri - interviuri, comentarii, dezbateri*, Nr. 310, 24 noiembrie 1998, p. 29).

Adică "nu am cerut nimic de la UE sau de la NATO", dar "luăm cu regret la cunoștință că nici nu ni s-a dat"! Ce se poate spune despre această formulă demnă de dramaturgia lui Caragiale, pe care șeful unui stat, cu o tradiție culturală europeană necontestată, o

aruncă pur și simplu în paginile celui mai important cotidian al țării care deținea președinția UE, spre consternarea întregii Europe? Referindu-se la Uniunea Europeană, demnitarul român continua: "Mi se pare că, în momentul de față, se edifică o societate post-industrială cu materialele societății industriale și aceasta este o *societate incorrectă din punct de vedere moral*" (subl.n.). În secolul viitor, altele vor fi valorile care vor ieși în evidență. Educația, creativitatea, cultura, tradiția și toate acestea sunt astăzi pur și simplu date uitării. În România și în alte țări est-europene, acestea constituie principalele valori, chiar dacă ele nu pot fi cuantificate prin intermediul unor rapoarte ale UE, prin produsul intern brut sau rata inflației" (vezi RADOR, *Transcrieri - interviuri, comentarii, dezbateri*, Nr. 310, 24 noiembrie 1998, p. 30).

După cum se vede Uniunea Europeană este "o *societate incorrectă din punct de vedere moral*"! Cu un limbaj pleonastic ce a stârnit probabil sarcasmul întregii Europe, Emil Constantinescu acuză UE că nu promovează "educația, creativitatea, cultura și tradiția", care s-ar afla la loc de ește în România! Adică în țara în care profesorii, confrății domnului președinte, au salarii de mizerie, anul de învățământ începe cu școli degradate și insalubre, examenele de bacalaureat se soldează cu rezultate dezastruoase, patrimoniul cultural al țării este în ruine, cercetătorii de valoare fac cozi pentru a obține vize de "evadare" spre Europa "îmorală", iar studenții sunt obligați să lipsească de la cursuri pentru a protesta împotriva condițiilor improprii din cămine, a incompetenței și delăsării guvernamentale!

Triumfator, Emil Constantinescu, conchidea, declinând obiectivul final: "Obiectivul nostru în năzuința noastră spre UE este nu de a primi cadouri din partea UE, ci integrarea într-o Europă morală" (vezi RADOR, *Transcrieri - interviuri, comentarii, dezbateri*, Nr. 310, 24 noiembrie 1998, p. 30). Rămâne de văzut ce înțelege președintele prin "obiectivul nostru". Poate se referă la obiectivul domniei sale și al echipei de consilieri care îi redactează textul intervențiilor. În nici un caz nu poate fi vorba de obiectivul unei țări și al unui popor care știu ce-i cumpănlarea și care au dat în istorie elite politice și culturale capabile să servească la cel mai înalt nivel interesele naționale.

Poporul român și intelectualitatea țării respectă valorile europene și consideră Uniunea Europeană o comunitate în care prosperitatea și securitatea cetățeanului s-au construit tocmai pe promovarea, în democrație, a "educației, creativității, culturii și tradiției". Iată de ce integrarea în Uniunea Europeană este obiectivul generației actuale a României.

Discursul despre moralitate al celui care prezidează regimul cel mai zguduit de scandaluri de corupție nesoluționate (vezi Tigarea II) din scurta istorie a democrației românești post-decembriste nu mai poate impresiona pe nimeni în Europa.

De altfel, este simptomatic faptul că, deși a ținut un discours fluviu în cadrul dialogului intensificat "16+1" România-NATO, la sediul Alianței din Bruxelles, în față ambasadorilor NATO, pe 25 noiembrie 1998, Alianța nici nu a catădisit să treacă discursul președintelui român pe pagina oficială a NATO de pe Internet. Mai mult, Alianța nici nu a menționat numele președintelui Constantinescu, acesta fiind desemnat cu apelativul "președintele român", atunci când s-a precizat vizita sa la sediul NATO.

Exact la o zi după această vizită, la Bruxelles a avut loc o rundă a dialogului intensificat "16+1" NATO-Lituania. Deși Lituania a fost reprezentată la un nivel inferior față de reprezentarea României cu o zi înainte (prin președintele Constantinescu) și anume la nivel de ministru de externe (cum este și regula la NATO), Alianța a trecut imediat discursul demnitarul lituanian pe pagina oficială de Internet menționând integral numele ministrului și titlurile sale, lată care este gradul real de interes pe care Occidentul îl acordă "președintelui român", care urmare a comportamentului său inadmisibil în relația cu lumea vestică.

Dincolo de zâmbete protocolare și încurajări anemice, din partea liderilor occidentali, pe care Emil Constantinescu le percepere mereu ca pe un succes personal, neîntelegând că ele fac parte din protocolul diplomatic, se ascunde o imensă și blaznată indiferență, cauzată de extravagantele de limbaj și nescotirea uzanțelor din lumea diplomatică, pe care actualul șef al statului le-a ridicat la rangul de atitudine emblematică. Consecințele pentru România sunt din cele mai grave.

Revenind la prestația președintelui în cadrul dialogului intensificat de la Bruxelles, este interesant de precizat că domnia sa a folosit ca argument al stabilității României și al solidității ofertei sale de integrare în NATO faptul că, după nominalizarea Ungariei pentru a intra în Alianță, relațiile dintre această țară și România nu s-au deteriorat. În conformitate cu un comunicat al Ministerului Apărării Naționale, președintele a arătat că "aserțiunile celor care susțineau că integrarea în Alianță a Ungariei înaintea României va duce la o destabilizare a relațiilor între cele două state au fost infirmate" [vezi <<Comunicat al Ministerului Apărării Naționale cu privire la runda de dialog individual intensificat ("16+1") România-NATO din 25 noiembrie 1998>>, în ROMPRES, *Știri interne*, 26 noiembrie 1998, p. 34].

Nu este pentru prima oară când președintele se

laudă cu această constatare: că nu s-au deteriorat relațiile cu Ungaria după nominalizarea celei din urmă pentru intrarea în NATO. A făcut-o și în plină vizită oficială în Canada, în mai 1998, când a afirmat că "presa mondială a avansat trei tipuri de scenarii negative pentru România, nici unul pozitiv" (vezi RADOR, *Transcrieri - interviuri, comentarii, dezbatere*, Nr. 128, 26 mai 1998, p. 20). Dominul Constantinescu a respins toate cele trei scenarii negative. Referindu-se la primul dintre ele, președintele român a precisat: "Conform primului scenariu negativ, dacă Ungaria era admisă în primul val și România nu, aşa cum s-a întâmplat, procesul de reconciliere cu Ungaria urma să se stopeze și, dimpotrivă, să înceapă conflicte între România și Ungaria pe toate planurile. După un an de zile, realitatea arată că acest lucru nu s-a întâmplat, relațiile dintre România și Ungaria sunt mai bune ca oricând, pe toate planurile (...)" (vezi RADOR, *Transcrieri - interviuri, comentarii, dezbatere*, Nr. 128, 26 mai 1998, p. 20).

În ambele vizite, atât cea din mai în Canada, cât și cea din noiembrie la Bruxelles, președintele a fost însoțit de ministrul de externe al României. Oare, cum se face că nici atunci când cei doi au fost alături, ministrul nu l-a informat pe președinte că scenariul negativ, infirmat cu atâta mândrie patriotică de Emil Constantinescu, nu a fost lansat de presa mondială, ci chiar de Ministerul Afacerilor Externe de la București??!

Ministerul Afacerilor Externe român a emis, înaintea summit-ului NATO de la Madrid, din iulie 1997, un document ce a constituit piesa de bază a strategiei de apropiere a României de Alianța Nord Atlantică, o *Carte Albă* a relației României cu NATO. Acest document a avansat argumente pentru a convinge NATO de oportunitatea integrării României în Alianță. Argumentele MAE au configurat o adeverărată strategie a săntăjariei NATO, pentru a se asigura admiterea României. Ulterior, în paginile documentului citat s-a arătat că neadmiterea României în NATO, în primul val, ar însemna că "procesul de apropiere și construire a parteneriatului dintre România și Ungaria ar putea fi încetinit, dacă nu compromis cu totul. Impactul asupra tuturor liderilor politici care au muncit din greu pentru a realiza o relansare majoră a relațiilor româno-ungare poate fi serios, chiar devastator. Astfel, să va pregăti terenul pentru ca acei politicieni naționali și extremități, care s-au opus tot timpul dezvoltării unor relații normale de parteneriat între România și Ungaria, să câștige o nouă credibilitate și audiență, cu riscul implicit de a se slăbi stabilitatea internă" (vezi *White Book on Romania and NATO*, Ministry of Foreign Affairs, 1997, p. 19).

Această poziție a MAE român a fost atât de cunoscută în Vest, încât mari publicații occidentale său referit pe larg la ea. Mai mult, a constituit un argument deosebit de eficient pentru cei care au susținut că România nu merită să intre în Alianță! De pildă, reputatul editorialist de la *Washington Post*, William Drozdiak, a consultat oficialitățile americane cu privire la amenințarea cuprinsă în documente ca cel prezentat mai sus, în conformitate cu care neadmiterea României în primul val, în NATO, ar provoca o resurgență a naționalismului. El a prezentat concluziile acestora: "Sprijinitorii României susțin că o respingere a candidaturii sale ar fi atât de dezamăgitoare, după niște pregătiri atât de mari, încât va duce la o alunecare naționalistă. Dar, oficialii americanii și ceilalți sceptici susțin că acest fel de amenințare reflectă numai calitatea superficială a ofertei României și instabilitatea politică inherentă a țării" (vezi William Drozdiak, *Washington Post Foreign Services*, "U.S., Allies Split on NATO. 9 of 16 Members Favor Adding Romania, Slovenia in 1999", în *Washington Post*, Wednesday, June 11, 1997, p. A25).

A spune astăzi Vestului că un asemenea scenariu negativ nu s-a îndeplinit, atribuindu-l exclusiv presei mondiale, este o imensă gafă politică, ce nu face decât să atragă atenția asupra incompetenței crase a dirigitorilor politicii externe românești. În limbaj popular, asta înseamnă să "vorbești de funie în casa spânzuratului". Faptul că Emil Constantinescu nu aflat nici până în ziua de azi de la ministrul Andrei Pleșu (care este foarte posibil să nu știe nici el!) că ideea deteriorării relațiilor ungaro-române, dacă Ungaria intră în NATO și România nu, își are originea în retorta alambicată a gândirii diplomației române, este edificator pentru capacitatea acestor lideri de a duce România în altă parte decât într-o fundătură a istoriei. Acolo urde o lăsare, de altfel, guvernarea de până la 1996. și unde s-ar putea să o regăsim pentru multă vreme dacă asemenea conducători vor continua să ne arate drumul...

VALENTIN STAN - a absolvit Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității din București. Este lector de relații internaționale și istorie contemporană universală la Facultatea de Istorie a Universității din București. Membru în Consiliul Centrului pentru Studii Euro-Atlantice al Universității din București.

Televiziunea publică din România - prezent și perspective -

ANCA TOADER*

Notă:

*Autoarea articolului a demisionat recent din funcția de redactor șef al redacției de știri din cadrul Departamentului Emisiunilor Informative din TVR. Câtă vreme a ocupat funcția menționată nu a comentat în nici un fel, în public, situația TVR, problemele cu care se confrunta și posibilele soluții, considerând lipsită de fair play folosirea unor informații adesea confidențiale. Autoarea acestui articol a participat la elaborarea proiectului de restructurare a redacției pe care a condus-o și a fost permanent la curent cu proiectele de restructurare a întregii instituții, propuse de echipa Stere Gulea. Aceste proiecte au fost fie strict de uz intern, fie au fost trimise Guvernului sau Comisiilor de cultură, artă și mass-media din Parlamentul României pentru luare la cunoștință și pentru a fi folosite în elaborarea noii legi de funcționare a Societății Române de Televiziune. Majoritatea acestor proiecte nu a fost, însă, niciodată citită de cei cărora le-a fost adresată.

Ce și propune articolul de față:

Să arunce o scurtă privire asupra situației actuale din TVR și să lămurească obiectivele principale și problemele cu care s-a confruntat echipa Stere Gulea, în cele 20 de luni cât s-a aflat în fruntea Televiziunii Publice din România, și să precizeze prioritățile obligatorii ale noii echipe Cristian Hadji Culea, precum și perspectivele TVR, în cazul în care problemele fundamentale ale acesteia vor continua să fie ignorate.

1. Televiziunea Publică în competiție cu televiziunile comerciale.

Timp de aproape patru decenii, TVR a fost singura televiziune din România. Obișnuită cu

monopolul asupra pieței, organizată după cele mai birocratice modele ale unei instituții de stat, nefiind obligată să dea socoteală pentru banii folosiți, pentru calitatea programelor sau pentru lipsa lor de audiență, TVR nu a reușit nici până acum să accepte ideea că în România piața audiovizualului s-a diversificat (devenind, de fapt, una din cele mai mari din Europa Centrală și de Est) și că apariția zecilor de posturi de radio și de televiziune prin cablu și, mai ales, a celor două mari rețele naționale de televiziune (PRO TV și Antena 1) o obligă să-și reconsideră prestația și filosofia muncii.

Situația financiară gravă, demonstrată de cifre, face, însă, obligatorie luarea unor măsuri urgente, altfel perspectiva fiind falimentul. Faliment care nu înseamnă neapărat închiderea TVR (pentru că e probabil că statul o va mai susține financiar), ci – mult mai grav pentru o televiziune care își propune să funcționeze – pierderea definitivă a audienței, lucru care se întâmplă deja de către ani buni, fără ca prea mulți dintre angajați să pară alarmati de acest lucru.

1.1 Principalele handicapuri ale TVR:

a. Politica de personal – media de vârstă depășește 40 de ani:

În TVR lucrează 3447 de angajați în baza unui Contract Colectiv de Muncă (CCM, de acum înainte). Concepția inițială pentru a proteja salariații de persecuțiile politice și niciodată renegociată, CCM a devenit acum o frână pentru restructurarea SRTV. CCM stabilăște limitele – maximă și minimă – de salarizare pentru toți angajații SRTV, egalizând, de fapt, salariile, pentru că diferențele sunt extrem de mici și, în plus, nu se bazează pe o departajare valorică, ci pe criterii birocratice ca: studii superioare, vechime în muncă, etc. Această discriminare conduce la situația aberantă în care o vedetă ca Andreea Marin să fie plătită cu aceeași sumă ca un șofer cu experiență medie, din simplul

TVR plătește o cotă de CAS majorată la bugetul asigurărilor de stat pentru aproape jumătate din angajați (1265) care beneficiază de program de lucru redus, zile de concediu suplimentare și diferite sporuri la salariul de bază. În plus, CCM face imposibilă desfacerea oricărui contract de muncă, chiar în cazuri flagrante, nici măcar în cazul unor angajați care au plecat la posturi particulare fără a-și face forme legale; cazul lui Titus Munteanu care a lucrat mai multe luni la Prima TV, pentru a reveni la TVR ca director de programe, fără a da nici măcar concurs pentru ocuparea acestui post, sau al lui Gabriel G. Stănescu care, la ora actuală, este producător executiv în cadrul DEI, TVR și, totodată, editor șef la *Ziarul Financiar*.

CCM împiedică, deci, patronatul să atragă vameni de calitate pentru că nu-i poate plăti la adevărată lor valoare și să concedieze pe cei care nu-i fac bine treaba, sau care aduc prejudicii instituției. Efectul a fost că în ultimii ani SRTV a pierdut constant forță de muncă înalt specializată care a migrat spre domeniul privat unde plata era mai bună și șansele de a evoluă și de a fi remarcat pentru calitățile profesionale erau mai mari. Întrucât au migrat mai ales tinerii, vârstă medie în unele departamente ale SRTV este destul de ridicată. Situație datorată și politicii de până în 1996 a instituției, de a nu scoate la pensie pe cei care împliniseră vârstă legală.

Îmbătrâinirea personalului TVR se vede (cu consecințe catastrofale pentru audiență) pe ecran prin emisiunile prăfuite, fapt ce are ca primă consecință pierderea publicului Tânăr în favoarea posturilor private, mai dinamice și mai atractive.

Același CCM, ca și concepția managerială, au descurajat sau au făcut imposibilă angajarea de personal pe contracte temporare, formulă folosită în toată lumea, inclusiv de posturile publice. Spre deosebire de BBC, de exemplu, unde doar o parte din personal este "staff", restul fiind angajat cu caracter temporar, SRTV a angajat "pe viață" pe absolut toată lumea: de la portar și femeia de serviciu și până la directori și redactori șefi. Funcționând pe principiul autarhie, SRTV este obligată să plătească permanent pentru servicii care sunt ocazionale și nu intotdeauna de cea mai bună calitate: întreținerea echipamentelor, a mașinilor și a clădirii, curățenie, pompieri, tăpișeri, costumieri, peruchieri, etc., servicii care în orice instituție similară din Occident (care și propune, evident, să fie profitabilă) sunt concesionate în afara. Avantajul este clar: plata se face doar când

este nevoie de aceste servicii, iar calitatea lor este bună, pentru că firma parteneră are tot interesul să fie din nou solicitată.

b. Posturile de conducere – un șef la 25 de angajați:

Deși ține de politica de personal, conducerea televiziunii (și implicit organograma acesteia) reprezintă o problemă în sine. În TVR există un director sau redactor șef la 25 de angajați. În total, la ora actuală, 140 de angajați figurează ca și "conducere". Singura justificare reală a acestei "abundențe" de directori, directori adjuncți, redactori șefi și adjuncți este salarizarea (și tot restul privilegiilor asigurate de un post de conducere): pe lângă salariul fix (precizat prin CCM aproape de plafonul superior) se adaugă sporul de conducere, care variază între 500.000 și 2 milioane de lei. În plus, în "zona redațională" majoritatea celor cu posturi de conducere sunt și realizatori de emisiuni, ceea ce înseamnă acord redațional substanțial. Această situație este de neconceput într-o televiziune occidentală, unde realizatorii ajung doar rar în posturi de conducere, și asta doar după ce se retrag de pe ecran. În TVR, această situație are la bază motive complexe: în primul rând, CCM, care, cum am arătat, împiedică instituția să-și plătească vedetele cât de cât decent, și atunci mulți realizatori și prezentatori încearcă să obțină o funcție pentru a beneficia de sporul asigurat de aceasta. (n.b. în mod normal, într-o televiziune vedetele câștigă mult mai mult decât directorii și redactorii șefi). Același CCM și din aceleași motive împiedică patronatul să aducă, prin concurs, persoane specializate pentru ocuparea acestor funcții pentru că nu poate oferi salarii tentante. În plus, oferta pe piață de muncă pentru ocuparea unor posturi atât de specializate, cum ar fi cel de director de programe sau de director al știrilor, este redusă și, de multe ori, cei mai buni candidați se găsesc între realizatorii aflați la o vârstă când le vine greu să renunțe la ecran (pentru că aceasta este meseria lor de bază, în timp ce o funcție este ocupată o perioadă dată de timp).

c. Nepotismul și interesele de grup – în TVR se lucrează în familie:

Până în a doua jumătate a lui 1997, când un prim pas spre restrukturare s-a făcut prin oprirea angajaților (cu excepția situațiilor speciale), politica de angajați a SRTV atinsese cote aberante, în ciuda situației financiare catastrofale. S-au

angajat sute de persoane, culminând cu cei 143 de angajați ai TVR. Mare parte a acestor angajați, deși s-a respectat criteriul formal al concursului, au adus în SRTV oameni lipsiți de calificare, experiență și calități profesionale, cu predilecție personal secretarial, operatori pe calculator și dactilografe care fac munca pe care intr-o instituție privată ar face-o fiecare angajat. Sectoare întregi, cum ar fi cel administrativ-economic, a cărui extindere este invers proporțională cu eficiența sa, au fost umplute cu persoane fără studii de specialitate, pe criterii pur clientelare (n.b. de văzut și gradul de înrudire a majorității angajaților TVR).

d. Politica de programe – un "amalgam" lipsit de personalitate:

TVR emite pe două canale naționale și unul internațional, TVR1, timp de 42 de ore zilnic. Canalul 1 are o arie de acoperire de 98%, iar canalul 2 de numai 32%, în timp ce TVR2 poate fi văzut doar în străinătate.

Nici unul din cele două programe naționale nu are, însă, o personalitate proprie, o strategie de programe și un public țintă bine definit. Grilele de program nu țin cont de preferințele publicului, măsurate prin sondaje de opinie, și nu încearcă să "vândă" în *prime time* programele cu cea mai mare audiență. Pe de altă parte, deși TVR este televiziunea din România cu cea mai mare producție proprie (posturile particulare concesionează, în general, majoritatea emisiunilor – cu excepția știrilor – studiorilor particulare de producție), emisiunile produse sunt lipsite de personalitate, și nu au nici un suflu de modernitate. Existenza lor în grilă nu ține cont de exigențele telespectatorilor și de necesitățile programului, ci de dorința realizatorilor (neselecționați decât arareori după criterii obiective: telegenie, "priza" la public, talent) de a apărea pe ecran.

Lipsa unei politici de încurajare a concurenței interne și de promovare a emisiunilor și implicit a realizatorilor și prezentatorilor cu cel mai mare succes la public duce, pe de o parte, la lipsa de motivare a angajaților dispusi să presteze o muncă de calitate, iar, pe de alta, perpetuează sistemul non-valorilor și al lipsei de exigență față de producții proprii și față de calitatea serviciilor prestate (de la machiaj și iluminare și până la realizarea sau prezentarea unei emisiuni).

Un exemplu concluziv este cel al Departamentului film – teatru, care, în toate rapoartele comandate de fostul director general, Stere Gulea, unor agenții specializate din străinătate, a fost

depistat drept gaura neagră a Televiziunii Române. Întrucât cheltuielile pentru producerea unui spectacol de operă, film sau teatru sunt enorme. De exemplu, un spectacol de operă produs de TVR costă cât o întreagă serie produsă de BBC, iar audiența sa este minimă (maximum 2%) și posibilitatea de a câștiga bani prin vânzarea sa nulă. Prin grila de austerație impusă anul trecut, care prevedea reducerea la minimum a acestui tip de cheltuieli, a fost posibil ca SRTV să aibă profit la sfârșitul anului 1997. În afara acestor interese de grup, programele TVR au de suferit și din cauza structurii direcției de programe inadecvate unei televiziuni moderne, precum și mediei foarte ridicate de vârstă a personalului acestui departament, cu mentalitate conservatoare, precum și lipsei de pregătire a absolut tuturor celor care coordonează departamentul în această măsură pentru care în occident se face o pregătire îndelungată.

e. Politica financiară – TVR este subfinanțată:

SRTV este în mod greșit asimilată unei instituții de stat, deci bugetară. Ea este o instituție publică cu trei surse principale de finanțare. Veniturile obținute din "bani publici" sunt cele provenite din plata abonamentelor TV care, pentru prima oară s-au mărit anul trecut, după 4 ani, fără a fi fost, totuși, liberalizate. Un proprietar de televizor plătește anual echivalentul a 10 USD pentru abonament, ceea ce asigură un venit maxim de 15 milioane USD/an televiziunii (în situația ideală în care abonamentele ar fi colectate integral). Tot bani publici sunt și cei care ar trebui asigurați de la bugetul de stat, care ar trebui să acopere anual cheltuielile pentru emisie (relee și satelit) și investițiile importante (echipamente). În realitate această sursă, care s-ar putea ridica la maximum 25 milioane USD/an, este ca și inexistentă pentru că Guvernul nu-i achită decât arareori obligațiile stipulate prin lege. O a treia sursă de venituri (cea mai importantă) este publicitatea, dar sumele obținute astfel sunt variabile și depind de calitatea și de audiența programelor. În fine, o a patra sursă de finanțare, nestipulată prin lege, dar existentă în orice televiziune publică din lume: veniturile obținute prin vânzarea propriilor programe, este inexistentă în TVR.

Principală observație a auditorilor de la Coopers & Lybrand (angajați de fostul director general interimar Stere Gulea să evaluateze situația

finanțiară a întreprinderii la preluarea mandatului) și a echipei americane de experti (angajată să propună un proiect de restructurare a TVR) a fost ca TVR nu are costuri exagerate față de alte televiziuni publice, ci are venituri prea mici.

La ora actuală, ca urmare a neînțelegerii de către management a cerințelor noului climat concurențial s-a pierdut peste 60% din piața de publicitate în fața televiziunilor private, în special PRO TV. Situație datorată pe de o parte programelor neutractive oferite de TVR, iar pe de alta slabei calități tehnice a emisiei, lucru datorat imposibilității de a înlocui echipamentele uzate. Un exemplu mi se pare concluzionant: echipamentul vechi din studioul știrilor (datând din anii '70) a făcut ca într-o seară din luna octombrie 1998 acesta să se defecteze la mai puțin de un minut după începerea Jurnalului, fără a putea fi repornit, lucru care a produs o adeverărată panică națională întrucât ultima oară când se mai întâmplase așa ceva fusese în timpul revoluției. (n.a. cumpărarea unor echipamente noi de emisie în studioul știrilor a fost, în fine, trecută pe lista de investiții pe 1998 și în cele din urmă au fost cumpărate și montate în luna noiembrie).

1.2 Principalele puncte de atac:

Majoritatea acestor handicapuri s-ar putea depăși, sau chiar transforma în atuuri, dacă ar fi corect gestionate:

a. asigurarea unei surse fixe de venituri ar fi un avantaj în fața televiziunilor private, făcând ca TVR să-și poată achita obligațiile unei televiziuni publice, și anume de a produce emisiuni pentru grupuri minoritare de telespectatori, emisiuni care nu aduc bani și pe care, deci, televiziunile particulare nu le vor produce niciodată.

b. găsirea unei identități pentru fiecare din cele două canale, depistarea unui public țintă, conceperea unei grile coerente de program și de bună calitate ar fi un atu în condițiile în care pătrunderea TVR în teritoriu este mai mare decât a oricărei televiziuni private (până acum).

c. detinerea unui număr mare de studiouri și care de reportaje (mult mai multe decât oricare altă televiziune) oferă posibilitatea de a obține bani inclusiv prin închirierea acestora altor instituții cu profil asemănător.

d. renegotierea unui CCM flexibil ar asigura și protecția angajaților fata de orice tip de persecuții, dar și posibilitatea de a-i plăti în funcție de calitatea muncii prestate, ceea ce ar crește

motivația fiecaruia dintre salariați și i-ar elibera pe cei obișnuiați să paraziteze munca altora.

e. renunțarea la sistemul de contracte "pe viață" și folosirea contractelor temporare ar reduce semnificativ cheltuielile interne și ar crește considerabil calitatea serviciilor prestate, de la curătenie și până la întreținerea echipamentelor.

f. descentralizarea instituției și transformarea unora dintre departamente în unități funcționale autonome (de la departamentul teatră – film și până la garajul TVR) ar pune definitiv capăt seurgerilor financiare și tradiției de a lucra fără un buget fix și fără responsabilitate în caz de eșec (lipsa de audiență, imposibilitatea de a vinde produsul, etc.).

(n.a. de altfel, la insistențele echipei Stere Gulea, în noua lege de organizare și funcționare a SRTV, legea 124/1998, se prevede înființarea unor astfel de unități, precum și concesionarea către ele a 10% din programului TVR).

2. Ce și-a propus echipa Stere Gulea:

Multe din aceste lucruri a încercat să le facă echipa Stere Gulea, posibilitatea de a le pune în practică fiind, însă, redusă de mandatul fostului director general interinar (mandat încredințat de comisiile de artă, cultură și mass media din Parlament) care prevedea crearea unui Comitet Director care să exercite intermediar sarcinile Consiliului de administrație, cu excepția restrukturării, dar cu obligația de a schimba esențial grila de programe. Situație paradoxală pentru că, așa cum s-a dovedit ulterior, schimbarea fundamentală a strategiei de programe nu se poate face fără o restructurare, fără punerea pe alte baze a relațiilor de producție din întreprindere, fără redresarea ei financiară care presupune reorganizarea și modernizarea structurală și tehnică a SRTV.

Schimbarea grilei de programe din primăvara anului trecut a iscat un scandal îngrozitor, provocat de toți cei care și vedea interesele personale sau de grup puse în pericol. S-a făcut mare caz de reducerea numărului de emisiuni culturale, deși, nici măcar cei mai vehementi susținători ai lor nu erau în stare să numească măcar una din emisiunile dispărute din grilă și refuzau să accepte evidentă faptului că și în noua situație, TVR continua să aibă cele mai multe emisiuni culturale dintre toate televiziunile publice europene. Emisiuni care continuă să aibă și azi o audiență minimă (0-2%). De asemenea, tentativa de a întineri echipa

schimbarea grilei de programe din primăvara anului trecut a iscat un scandal îngrozitor, provocat de toți cei care și vedea interesele personale sau de grup puse în pericol. S-a făcut mare caz de reducerea numărului de emisiuni culturale, deși, nici măcar cei mai vehementi susținători ai lor nu erau în stare să numească măcar una din emisiunile dispărute din grilă și refuzau să accepte evidentă faptului că și în noua situație, TVR continua să aibă cele mai multe emisiuni culturale dintre toate televiziunile publice europene. Emisiuni care continuă să aibă și azi o audiență minimă (0-2%). De asemenea, tentativa de a întineri echipa

redațională și de a aduce un suflu nou și un spirit mai apropiat de jurnalismul occidental, prin scoaterea la concurs a mai multor posturi și prin scoaterea la pensie a celor care au împlinit vîrstă și au lovit de același zid format din clienții vechi și noi ai angajaților care au intrat în televiziune o dată cu înființarea acesteia și își propun să nu o părăsească până la dispariția lor fizică, opunându-se în tot acest timp venirii tinerilor (cu excepția cazurilor când aceștia sunt copii, nevestele, sau nepoții lor).

3. Experimentul DEI:

Cel mai concluzionant exemplu în acest sens este reforma făcută într-un singur departament din TVR: DEI – Departamentul Emisiunilor Informative. De departe de a fi fost completă, ea a fost, totuși, singura făcută vreodată în Televiziunea Română, iar rezultatele nu au întârziat.

Reforma a mers pe două planuri: în primul rînd reducerea organigramei interne prin desființarea multitudinii de posturi de conducere existente și profesionalizarea angajaților, fie prin angajări, fie prin cursuri organizate în cadrul redației, iar în al doilea rînd, redresarea financiară a departamentului.

Astfel, la redația știri în loc de doi redactori șefi, doi adjuncți și doi secretari generali de redație au rămas în final căte unul pe fiecare poziție. De asemenea, s-au creat noi posturi specializate: de producător și producător executiv, posturi care nu au existat niciodată în TVR și care desemnează persoanele care au răspunderea integrală a producerii unei emisiuni, inclusiv din punct de vedere finanțiar.

De la bun început s-a făcut și o autotriere a angajaților redației, mai ales după anunțul că nu se va mai permite primirea nici unui cadou la locul de filmare în valoare mai mare de 5 USD. Un exemplu este reporterul Tudor Barbu care a plecat a doua zi din TVR, spunând că nu i se pare normal să nu fie lăsat să primească un ceas de 200\$, sau un P.C. așa cum îi permisea fostul director DEI, Paul Šoloc.

În paralel cu angajarea unor reporteri tineri și cu experiență în domeniul presei private, s-au organizat cursuri de pregătire pentru absolut toată lumea cu ajutorul unor instructori de la BBC, sau de la Fundația Thomson din Cardiff, Marea Britanie.

În ceea ce privește situația financiară, pentru prima oară în istoria TVR, DEI a angajat o persoană însărcinată cu depistarea surselor de auto-

finanțare pentru emisiunile produse de DEI, astfel încât marea majoritate a acestoră a fost produsă cu bani aduși din afară și nu cu bani din bugetul intern, iar banii aduși în bugetul TVR de DEI, adică 1,5 miliarde de lei, întrec de departe sumele obținute de alte departamente. O prima consecință a acestei politici financiare a fost faptul că, în sfîrșit, redația de știri a ajuns să fie echipată la nivelul unei redații moderne (la preluarea ei în ianuarie 1997 dotarea era la nivelul unei redații de ziar de provincie: fără calculatoare, fără suficiente mașini, cu doar cîteva linii telefonice fixe, fără un sistem de comunicare cu reporterii de pe teren). Tot pentru prima oară în istoria TVR, s-au comandat sondaje de opinie pentru a verifica audiența emisiunilor produse, precum și simpatia de care se bucura fiecare dintre prezentatorii, acestea devenind singurul instrument de decizie în privința producerii unei emisiuni, sau a apariției pe post a unei persoane.

Rezultatul acestei restrukturări a fost faptul că în mod constant din 1997 și până acum emisiunile produse de DEI au avut și au cea mai mare audiență dintre toate emisiunile TVR: Jurnalul conduce detașat, urmat fiind de "Ediția Specială" și de "7 Zile în România".

4. Concluzie:

Anul acesta Parlamentul a definitivat și a votat legea de funcționare a SRTV, făcînd posibilă alegera Consiliului de Administrație și punînd capăt interimatului care a durat timp de patru ani. Votată cu mare întârziere (interimatul lui Stere Gulea care ar fi trebuit să dureze maximum 6 luni s-a prelungit la 20 de luni) și având destule carente, legea oferă totuși cadrul legal nouului președinte/director general (PDG de aici încolo) investit de Parlament să-și formeze echipa și să înceapă restrucțarea reală a instituției, în condițiile în care fiecare lună care trece înseamnă teren pierdut în favoarea televiziunilor private.

Evoluția lucrurilor după votarea legii nu indică, însă, hotărîrea de a lua taurul de coarne. Componenta Consiliului de Administrație (conform algoritmului politic parlamentar), luptă dură dusă pentru ocuparea funcției de PDG, încercarea partidelor politice de a a-și impune proprii clienți în posturile de conducere (după declarațiile făcute la PRO TV în 3 noiembrie de unul din candidații retrăși din lupta pentru fotoliul de PDG, N. C. Munteanu) ridică un semn de întrebare asupra

desfășurării în continuare a concursurilor de ocupare a posturilor de director și de redactori șefi.

Într-o primă etapă se va scoate la concurs (în luna decembrie) doar postul de director DEI, rămas vacant prin demisia Alinei Mungiu Pippidi, urmând ca după ce Consiliul de Administrație va hotărî noua organigramă a întreprinderii (care se presupune că va avea mai puțini șefi și deci mai puține departamente) să se caute, prin concurs, ocupanții fotoliilor de conducere.

Proiectele de restructurare propuse, până acum, de experții străini prevăd pentru redresarea situației financiare o obligatorie reducere a cheltuielilor, realizabilă, printre altele, prin renunțarea la o parte din personal (în primul rând prin pensionari).

Cum ar putea, însă, să ia o decizie detașată și obiectivă Consiliul de Administrație în această problemă când din rândurile sale fac parte angajați ai TVR, unii aflați în situația de a fi pensionați (Lucia Hossu Longin)? De asemenea, cum ar putea decide același Consiliu să reducă cheltuielile reducind producția proprie costisitoare și fără audiență (divertismen, film și teatru, educație – știință, etc.) când din rândurile sale fac parte persoane care lucrează în asemenea departamente și au tot interesul să le fie menținute emisiunile (Lucia Hossu Longin, Alexandru Mironov)?

Nu ne rămîne decât să-i credităm pe cei 13 membri ai Consiliului de Administrație propuși de partidele coaliției, de președinte, de Guvern și de salariații SRTV, și votați de Parlament cu înțeleguinea de a trece peste interesele personale (acolo unde este cazul), gîndindu-se la interesul comun: răspunderea pe care o au toți în gestionarea – pe perioada mandatului – a SRTV. Fiind primii aleși, conform legii, vor fi tot primii care vor da socoteala pentru starea în care vor preda instituția succesorilor lor.

P.S. După scrierea acestui text mi-a căzut întîmplător în mînă un articol publicat într-o revista pragheză: *The New Presence* despre tentativa eșuată de reformare a știrilor televiziunii publice din Cehia (CT). Ziaristul Ivan Kytka, chemat special de noul director general al CT de la Londra, a rezistat pe poziție doar 51 de zile după care a fost silit să demisioneze din cauza presiunilor politice și a rezistenței opuse de membrii redacției la schimbare. Similitudinile între "cazul TVR" și "cazul CT" sunt atît de frapante încît mi s-a părut interesant să reproduc aici un scurt frag-

ment pe care eu îl consider grăitor:

"Comentariile critice ale lui Dostal (n.a. Pavel Dostal, membru al comisiei parlamentare cehe pentru mass-media) la adresa lui Kytka (n.a. Ivan Kytka, ziarist la BBC Londra, chemat de Jakub Puchalsky, noul director al Televiziunii Publice din Cehia, să preia postul de director al știrilor) erau deplasate nu numai deoarece Kytka își preluase funcția de numai cîteva săptămâni și nu numai pentru că un membru al Comisiei parlamentare pentru mass-media nu are dreptul să intervină direct în treburile interne ale televiziunii publice cehe (prin lege, comisia parlamentară ar trebui să-și adreseze plângerile Consiliului de Administrație al CT, iar acesta ar trebui să se adreseze direct Televiziunii Cehe). Comentariile lui mai erau deplasate și din cauză că ascultase o singură versiune a povestii (n.a. versiunea reporterilor din redacția de știri a CT, care nemulțumiți fiind de tentativa lui Kytka de a restructura redacția, s-au plins direct politicienilor din Parlamentul Cehiei împărtășindu-le, evident, doar propriile lor frustări) și a luat atitudine publică înainte de a cîntări problema în toate detaliile ei." (n.a. articulul se numește "Czech Television: Inside and Out" și este semnat de Andrew Stroehlein, consilierul adus de Kytka la preluarea postului care a mai rezistat în CT cîteva săptămâni după demisia acestuia). În aceeași revistă sunt publicate alte două articole, pe aceeași temă, semnate de Jan Culik (profesor la Universitatea din Glasgow) și de Ivan Kytka (directorul demisionar al știrilor Televiziunii Cehe).

*ANCA TOADER - a lucrat în Televiziunea Română în perioada 1990 – 1994 ca redactor extern/prezentator Actualități și a revenit în ianuarie 1997 ca redactor șef știri în cadrul DEI, funcție din care a demisionat la sfîrșitul lunii octombrie 1998. În perioada 1994 – 1997 a lucrat ca producător/prezentator al Telejurnalului la postul privat Tele7abc. Actualmente lucrează la radio BBC.

Președintele ca actor politic

SABINA FATI

La doi ani după instalarea sa la Cotroceni, Emil Constantinescu a pierdut nu doar simpatia electoratului său tradițional, ci și susținerea principaliilor săi colaboratori care l-au ajutat să cîștige fotoliul prezidențial. După doi ani de mandat, Emil Constantinescu nu a reușit să-și pună în aplicare programul din campania electorală și nu a reușit să cîștige puterea. După doi ani de la alegerea sa în funcția de președinte, Emil Constantinescu nu a convins, nici în interior și nici în exterior că în România s-a produs într-adevăr o schimbare.

De la omul obișnuit la principale salvator

"Nu poți conduce un popor dacă-i arăți viitorul: un conducător este un negustor de speranțe" (Napoleon Bonaparte)

În campania electorală, Emil Constantinescu întruchipa cetățeanul tip, omul obișnuit, după un portret standard al liderului *one of us*: fără strălucire, fără pasiune, fără dramă, întruchipind omul normalului și prefigurînd un președinte-oglindă, după chipul și asemănarea alegătorilor. Imaginea profesorului universitar care locuiește într-un cartier marginal al capitalei, într-un apartament de bloc și care este strigat Emil în locurile publice în care poposește, s-a transformat, însă, treptat, în cea a președintelui care are de îndeplinit o misiune istorică și care nu mai are timp de politica mică și de întrunirile cetățenesti, ocupîndu-se în schimb de treburile politice externe, dar păstrîndu-și întreagă funcția sa profetică. Emil Constantinescu a transformat autoritatea de rutină remizînd puterea, încercind să convingă că nimic nu se face fără oameni mari: "Dumnezeu mi-a dat o mare ocazie, de a fi primul conducător al poporului român care să ajungă la Muntele Athos, unde voievozii noștri, secole de-a rîndul au ridicat și construit mănăstiri pentru a afirma,

într-un loc ales de Dumnezeu, puterea credinței neamului românesc și capacitatea lui de a construi".¹ Poza de profet este completată de președinte în ajunul sărbătorilor ortodoxe. Emil Constantinescu transmite mesaje mai cu seamă supușilor săi creștini. De pildă, în mesajul său din 19 aprilie 98, cu ocazia paștelui ortodox, Constantinescu declară că "izvorul spiritual al renașterii, al unității și al devenirii poporului român nu poate fi decît Cristos cel înviat din morți și creștinismul asumat dintru începuturi de neamul nostru" și ca "viața creștină trebuie să redevină fundamentalul zidirii noastre".

Președintele Constantinescu a încercat în primii doi ani de mandat să-și creeze imaginea celui care exercita autoritatea și orientează evenimentele. Dar dorinta președintelui Constantinescu de a juca rolul liderului regional, l-a îndepărtat tot mai mult de problemele interne, convertite din ce în ce mai des în discursuri abstracte. Astfel președintele a reinventat conceptul de post-tranzitie, după ce în prealabil a confectionat definiția tranzitiei, care înseamnă "desfacerea dureroasă și adesea prea lentă a legăturilor cu totalitarismul". *Posttranzitia* este, în viziunea lui Constantinescu, "o fază istorică nouă" în care se găsesc toate țările Europei Centrale și de Est, "posttranzitia însemnînd că voința noastră politică nu mai este prizoniera trecutului și că se poate consacra în întregime viitorului. Posttranzitia este momentul în care noi, cetățenii democrațiilor noi și restaurate, avem posibilitatea de a scrie istoria viitorului". Președintele uită însă că tranzitia nu presupune doar eliminarea rămasinilor vechiului regim, ci și restaurarea proprietății private și dezvoltarea mecanismelor pieței, iar posttranzitia marchează în general ascensiunea unui sistem de creare a avuției și era glitz-ului.

Emil Constantinescu este convins că sub mandatul său, România a trecut într-o "fază istorică nouă", și în acest context îi revin o serie de merite. De altfel, Constantinescu a încercat încă din perioada

cind era șeful CDR să convingă că în această perioadă țara are nevoie de un conducător salvator; care să aducă prosperitatea, să asigure liniștea, să restabilească principiile morale, să înceapă procesul comunismului. Primul pas spre a convinge că domnia sa ar putea fi principale salvator a fost imitația prin întoarcere în istorie, construirea unei imagini că mai asemănătoare cu a domnitorului Cuza - realizatorul idealurilor naționale în vremea sa și unul dintre cei mai iubiți conducători. Emil Constantinescu este ales președinte într-o perioadă în care România este marginalizată pe plan internațional și în declin economic pe plan intern. Este unul dintre motivele pentru care, la început, el primește credit fără garanții din toate părțile și pune în scenă personajul providențial, garant al echilibrului social și al intereselor naționii, un Cuza adaptat timpurilor prezente. Pentru că, dincolo de conjunctura istorică, adesea ușor de modelat, anumite condiții economice favorizează autoritatea personalizată, iar "principii de pe vremuri îi susțin pe principii de astăzi (într-o continuitate mitologică cu atât mai necesară cu cît societatea traversează faze de ruptură). Istoria este un instrument al puterii"². În primul an după alegeri, Constantinescu era singurul actor al scenei politice care creștea în sondajele de opinie. Această creștere ar putea părea, la prima vedere, paradoxală, de vreme ce șeful statului a ieșit foarte rar în public, iar atunci cind a făcut-o s-a rezumat doar la gesturi ceremoniale. Popularitatea în ascensiune a președintelui poate fi însă explicată, printr-o analiză amănunțită a discursurilor și activității sale. La începutul anului 1997, în prima ședință a Consiliului Suprem de Apărare a Țării, Emil Constantinescu a propus înființarea Consiliului Național de Luptă împotriva Corupției.

Seful acestui Consiliu a devenit chiar președintele, care în acest fel a arătat oamenilor că dorește stîrpirea corupției. Efectele inițiativei prezidențiale nu sunt imediate, dar datorită ei au fost deschise marile dosare de corupție. Ele nu sunt nici pe departe finalizate, dar punerea lor în discuție este un cîștig datorat, nu în ultimul rînd, lui Constantinescu. Președintele a știut cum să pună în valoare aceste rezolvări parțiale ale marilor dosare de corupție, despre care mass-media a scris de nenumărate ori în ultimii ani, făcînd ceea ce justiția a ezitat să facă. Acțiunile și gesturile președintelui arată trajectoria sa. Emil Constantinescu a înțeles că "într-o lume fluidă, unde structurile se destramă și se recompon fără

încetare, părintele nației apare drept singurul reper ferm, invocat cu mult mai multă convingere decât un anumit sistem politic sau principii abstracte prea vagi și nesigure"³. Președintele Constantinescu este convins că implicarea sa în lupta împotriva corupției îi va face pe oameni încrezători în capacitatea sa de a rezolva totul: "Mie îmi este foarte clar de ce oamenii așteaptă totul de la mine - spune Constantinescu - este un mecanism normal și acest mecanism are rădăcini în trecut, în tradiția românească. Oamenii au mutat peste secole mitul voievodului salvator, al regelui bun, la președinte, și acest lucru nu poate fi condamnat, pentru că oamenii trebuie să-și lege de cineva speranțele"⁴. Emil Constantinescu a încercat mereu să convingă că este un om exceptional și că își dedică tot timpul treburilor țării: "Munceșc 17 ore pe zi, mă culc la trei noaptea și am un concediu de șapte zile pe an". Astfel de declarații repetitive demonstrează, după doi ani de mandat, mai degrabă ineficiența președintelui, decât strădania lui.

One man show

Acțiunile președintelui Constantinescu arată că are din ce în ce mai puțină încredere în colaboratorii săi și din ce în ce mai puține consultări cu cei care au în mintă principalele pîrghii de politică internă și externă. Șeful diplomației se plînge, de pildă, că se vede foarte rar cu președintele și că îi lipsește sprijinul instituțional: "un ministru de externe trebuie să fie într-o perfectă concordanță, într-o strînsă echipă cu președinția și cu guvernul din care face parte; or, uneori am impresia că plutesc solitar în derivă"⁵. În absența unei strategii comune, președintele și ministrul de externe dau semnale diferite, în vreme ce ministrul de externe admite că România nu îndeplinește criteriile admiterii în NATO și UE, șeful statului avertizează pe un ton condescendent occidental că "neadmiterea României în NATO a fost o mare greșeală. Și greselile se plătesc." și că "noi nu avem nevoie de securitate, noi aducem securitatea"⁶. De altfel, Emil Constantinescu a practicat un discurs de acest tip și înainte de summitul NATO de la Madrid: "Procesul de lărgire a NATO nu s-a făcut și nu se va face de la Vest spre Est, ci de la Est spre Vest", spunea în iunie la Praga, președintele Constantinescu, încercînd să-i convingă pe omologii săi occidentali că "ar fi extrem de neliniștit, dacă printr-un fel de chirurgie politică și strategică, Europa Centrală ar fi secționată în state pregătite și state nepregătite pentru NATO" întrucît "vechea frontieră

ar fi pur și simplu înlocuită cu una nouă, mai puțin militarizată, dar tot atât de concretă ca și cea care se prelungea de la Marea Baltică la Marea Adriatică, zidul Berlinului". Cu două săptămîni înainte de summit-ul NATO de la Madrid, Constantinescu argumenta necesitatea primirii României în Alianță de pe poziții morale, învinovătînd Occidentul de viitorul eşec al Bucureștiului: "a te mulțumi să intredeschizi o ușă dincolo de cortina pe care istoria a smuls-o înseamnă, în cele din urmă, să încerci să refaci această cortină, fie și în parte (...) A complica geografiile, a institui alte bariere, valuri și porți intredeschise constituie, fără îndoială, un risc greu de asumat"⁷. La un an după Reuniunea Organizației Atlanticului de Nord din Spania, care a amînat primirea României, șeful Emil Constantinescu pledează pro cu aceleași argumente, semn că progresele interne sunt minore. În discursul său în fața camerelor reunite ale Congresului SUA, șeful statului român repeta că "România este o cheie a stabilității sud-estului Europei" fiindcă "România este a doua țară ca mărime din regiune, situată într-o poziție de importanță strategică pentru securitatea întregii lumi(...). România este o cheie a stabilității regionale pentru că se află la răscrucia celor două milenii, calea est-vest: Drumul mătăsii"- din China pîna în Spania - și calea Nord-Sud: "Drumul Ambrei"- din Scandinavia pîna la Marea Mediterană"⁸. După ce demonstrează că România este furnizoare de securitate, în același discurs, președintele Constantinescu încearcă să sugereze liderilor americanî că fără implicația SUA în regiune, stabilitatea în această regiune stă sub semnul întrebării: "un conflict interetnic se naște dintr-un deficit major de democrație, generat invariabil, în partea noastră de lume, de reprezentanții acestor structuri comuniste care nu vor sau nu pot să se adapteze noului context-sau care vor să-și păstreze cu orice preț privilegiile"⁹.

Emil Constantinescu a încercat să orchestreze principalele direcții ale politicăi externe, de multe ori fără să se sincronizeze cu Ministerul de Externe. Există, însă și unele inițiative prezidențiale care să-și pună finaliză cu succes. Piesa de rezistență a președintelui, acceptarea României în unul din proiectele petrolului caucazian, a primit unda verde din partea Uniunii Europene. Motivația insistenței României este în primul rînd de ordin economic, fiindcă dacă unul din coridoarele de transport ale petrolului caspic va tranzita România prin portul

Constanța, bugetul de stat ar putea beneficia de cel puțin 50 de milioane de dolari anual doar din taxe de tranzit, iar Constanța ar deveni, după Rotterdam al doilea port european ca mărime și importanță. Întrevederile dese pe care le-a avut șeful statului român cu omologii săi kazah și azer, vizitele făcute de domnia sa în Caucaz pentru a pune în scenă proiectul "România la rascruce" demonstrează capacitatea președintelui de a înțelege că România poate beneficia de una dintre cele mai mari afaceri ale sfîrșitului de secol.

De la optimism la nostalgie

Fără îndoială că Emil Constantinescu își amintește cu nostalgie de ultimele zile ale campaniei electorale în care lumea îl aclama, iar el repeta cu convingere ce va face când va fi președinte:"nu mă voi prevala de separația puterilor în stat pentru a mă feri de răspundere față de modul în care Guvernul soluționează problemele de mare interes pentru societatea românească"¹⁰, timp de doi ani, însă, președintele a uzat de acest drept constitucional doar o singură dată, cind situația economică se agravase deja, iar principalele agenții de rating crescuseră indicele de risc pentru România. Tot în programul său electoral, Emil Constantinescu promitea că viitorul guvern va fi mai puțin preocupat de menținerea sa la putere și mai mult de gestionarea țării. Însă președintele în exercițiu nu a intervenit în acest sens până acum, deși reforma economică de adincime a fost mereu amînată, iar partidele din coaliția guvernamentală se învinovătesc reciproc de nerealizările economice și de întîrzierile privatizării. Emil Constantinescu asigura, de asemenea, că va susține "adoptarea în termen de 200 de zile a legilor care să prevadă scăderea impozitelor pe profitul reinvestit, diferențierea taxelor pe valoarea adăugată, anularea impozitului agricol pînă în anul 2000". Președintele Constantinescu a vorbit în campania electorală despre reforma morală, despre restituirea proprietăților confiscate în regimul comunist, despre necesitatea adoptării neintîrziate a legislației privind responsabilitatea ministerială, statul și responsabilitățile funcționarilor publici: "În 200 de zile vor fi puși în posesie toți proprietarii terenurilor care se află în litigiu și va elibera titluri de proprietate tuturor persoanelor al căror drept de proprietate a fost reconstituit"; "În 200 de zile va fi supus Parlamentului un set de legi potrivit căror: fostele moșii devenite IAS-uri sau gospodării de partid și rămase în

proprietatea statului vor fi împărțite cu prioritate familiilor cu mulți copii, tinerilor țărani lipsiți de pămînt, tinerilor dispuși să devină fermieri, specialiștilor din domeniul stabilității la sat și altor persoane îndreptățite. Vor fi exceptate de la împărțire terenurile pe care s-au construit institute de cercetări și ferme de semințe. Va fi anulat impozitul agricol pînă în anul 2000. Va fi reconstituit dreptul de proprietate al țăraniilor asupra mijloacelor de muncă de care au fost depozați la intrarea în CAP-uri în vederea despăgubirii. Vor fi înapoiate pădurile și izlazurile proprietarilor de drept. Va fi asigurată creditarea directă a țăraniilor pentru procurarea de îngrășăminte, ierbicide, semințe, motorină, nutrețuri și alte mărfuri necesare producției, precum și pentru cumpărarea în rate a plugurilor, tractoarelor și a celorlalte utilaje agricole. Dobînda pentru aceste credite va fi redusă la jumătate din dobînda practicată de bânci în mod obișnuit, diferența fiind subvenționată de stat. Aceste credite vor putea fi rambursate și în produse agricole. Va fi asigurat un cadru corespunzător de desfacere a producției țărănești, inclusiv prin burse de producție agricole.¹¹ Președintele Constantinescu nu a intervenit niciodată pe lîngă executiv pentru a-i cere explicit primului ministru respectarea promisiunilor făcute de CDR în campania electorală, iar șeful statului nu se consideră răspunzător de nerealizarea Contractului cu România: "Nu sunt răspunzător de ceea ce fiecare și-a închipuit că va fi. Răspund doar pentru ceea ce am făcut"¹². Președintele încearcă să explice electoratului că CDR nu a ciștagat alegerile și de aceea promisiunile făcute în campanie nu pot fi respectate, iar el ca șef al statului se ocupă cu rezolvarea problemelor externe, nu cu chestiunile sociale și economice.

De la popularitate la populism

Deși în primul an după alegeri încrederea în Emil Constantinescu a crescut și cel puțin atunci putea fi sigur de fidelitatea electoratului său, președintele a simțit nevoie unor gesturi populiste cum a fost de exemplu intervenția sa în greva revoluționarilor. Revizuirea de către executiv a Legii 42 a revoluționarilor, urmată de greva foamei a unor participanți la evenimentele din decembrie 89, conduși de fostul consilier prezidențial din vremea lui Iliescu, Dan Iosif, l-a determinat pe șeful statului să intervină într-un proces legislativ în care, prin Constituție și revine doar ultima semnatură. Astfel, Constantinescu a plasat guvernul într-o situație cel

puțin neplăcută, aceea de a retrage proiectul amendării Legii 42 din procedura de urgență. Deși președintele știa foarte bine că ilegalitatea s-a făcut în umbra binevoitoare a Legii 42, care i-a discreditat în acest fel pe adevărații revoluționari, el a intervenit. Executivul propunea ca doar răniții și urmașii celor uciși în evenimentele din decembrie 89 să beneficieze de unele avantaje materiale, în schimb ceilalți, chiar și revoluționarii autentici să fie răsplătiți numai simbolnic. Intervenția președintelui în această chestiune a fost calificată de comentatorii politicii drept o eroare, și pusă pe seama dorinței lui de a menține coeziunea coaliției, pentru că, Partidul Democrat a fost de partea revoluționarilor revoltați, pe motiv că le este pericolită bunăstarea materială, obținută după 89. În același timp, Emil Constantinescu și-a dovedit încă o dată, în fața opiniei publice, calitatea de conciliator și moderator al tensiunilor și conflictelor, faptul că este un "președinte al tuturor românilor".

Folosind metoda decupajului sau pe cea a modificării, președintele reușește adesea să împace și capra și varza. În toiu luptei pentru modificarea Legii fondului funciar, cînd PNȚCD se zbătea să obțină acordul PD pentru restituirea pînă la 50 de hectare foătilor proprietari, Președintele Constantinescu declară, mai degrabă de dragul popularității, decât din convingere, că 10 hectare sunt suficiente întrucît acest nivel "nu duce la spectrul unor moșeri" (se știe că în final varianta țărăniștilor a avut ciștag de cauză chiar și în fața PD-ului). Președintele a înțeles, însă, de la bun început că va trebui să mențină balanța între partidele aflate la putere. Coabitarea guvernamentală între formațiuni cu proiecte diferite demonstrează absența de alternativă reală în cadrul sistemului politic, iar insatisfația cetățenilor se poate alimenta cu ușurință din spectacolul certurilor din coaliție. Constantinescu s-a străduit să atenuzeze contradicțiile apărute în arcul guvernamental prin orice mijloace, uneori într-un fel greu de explicat, astfel mai toate conflictele apărute între PNȚCD și PD au fost rezolvate la Cotroceni în favoare partidului lui Petre Roman. După demiterea lui Valerian Stan din funcția de șef al Departamentului Corpului de Control al Guvernului pentru îndrăzneala de a face publice numele ministrilor PD care au obținut case prin mijloace ilegale, președintele spune cu seninătate că marea corupție contează și că "nu asta era problema, cîteva case și acelea cu chirie, problema era ce s-a întîmplat în ultimii patru ani de guvernare". Constantinescu vrea să facă pace între principalele

partide aflate la putere, de aceea trece cu vederea abuzurile mai vechi de patru ani ale echipei Roman, și se concentrează, pe corupția de mare anvergură, arătînd că "păstrarea tuturor caracterelor democratice îngreunează lupta împotriva corupției".

Găsirea adevărului și amnistia

De la instalarea sa la Palatul Cotroceni, Emil Constantinescu a avut grija să se poarte binevoitor cu instituțiile cele mai iubite și respectate de români: biserică și armată, încurajînd în acest fel mentalitatea autoritaristă a electoratului român. Astfel, președintele a afirmat la o ceremonie de depunere a jurămîntului militar că "în decembrie 1989 armata a slujit adevăratele interese naționale, contribuind hotărîtor la reciștigarea democrației"¹³. În acest context, șeful statului s-a arătat de acord cu propunerea deținătorului de atunci a portofoliului Armatei, Dudu Ionescu pregătit să supună guvernului un proiect de lege prin care să se amnistieze faptele săvîrșite în perioada Revoluției de ofițeri, militari în termen și civili, "altele decît cele cu caracter penal". După declarația publică a dlui Constantinescu, dominia sa revine cu precizări într-un comunicat de presă, arătînd că într-o discuție pe care a avut-o cu un grup de revoluționari aceștia i-au propus "un sistem prin care adevărul să iasă la lumină mai repede în condițiile în care unii participanți la evenimente sunt ferîți prin lege de răspundere penală și pot vorbi fără frica unei pedepse."¹⁴ În numele afării adevărului președintele pledează pentru apărarea "onoarei și prestigiului acestei instituții fundamentale care este armata" și crede în virtuile militarii: "Fie că este vorba despre grăjire colectivă, după condamnare, fie că e vorba de amnistiere, sunt sigur că onoarea militară îi va obliga pe ofițeri cercetați sau judecați să ceară continuarea anchetelor pînă la sfîrșit, indiferent de gradul sau funcția pe care o ocupă"¹⁵. Astfel de lămuriri vin pe fondul începerii unor procese legate de crimele în care au fost implicați în decembrie 89, generali și ofițeri superiori. Printre ei aflîndu-se și generalii în rezervă Stănculescu și Chițac, care au jucat roluri importante în evenimentele din decembrie 89, iar apoi au fost miniștri ai apărării și de interne. O altă piesă în completarea tabloului este scrisoarea trimisă în martie 1998 de procurorul militar Gheorghe Surdescu președintelui Constantinescu, în care denunță presiunile la care a recurs pe atunci procurorul general Sorin Moisescu pentru blocarea anchetei asupra unor ofițeri bănuîți că ar fi tras la Cluj în

demonstrații, între ei și șeful statului major general, un apropiat al președintelui.

Popularitatea, minoritățile și democrația

Şeful statului încearcă tot mai mult să fie pe placul alegătorului standard, chiar dacă în acest fel face rabat de la principiile democratice pe care le-a susținut pînă nu demult. Emil Constantinescu s-a îndepărtat din ce în ce mai mult de cererile UDMR. Dacă la sfîrșitul anului 1997, președintele declară că minoritatea maghiară ar trebui să beneficieze de două universități cu predare în limba maternă, acum șeful statului spune că înființarea unei universități autonome maghiare "trebuie rezolvată de organisme care au competente în domeniul, fără nici un fel inițiuni și intervenții". În ultimii doi ani, președintele și-a schimbat aproape total părerea în legătură cu minoritatea maghiară și "pericolul" pe care aceasta îl reprezintă: "în România situația este asemănătoare cu cea din Kosovo privind concentrarea unei populații a minorităților"¹⁶ și acesta este probabil motivul pentru care Emil Constantinescu a intrat în panică de îndată ce s-a deschis discuția, teoretică, despre federalizare, pronunțîndu-se în legătură cu părerile unei persoane private, care se bucura de oarecare notorietate, Eva Maria Barki, fiindcă în vremea guvernării trecute i se ridicase dreptul de a călători în România. Acum, președintele Constantinescu declară că părerile doamnei Barki reprezintă "propagandă anticonstituțională" și cere guvernului român să notifice pe canale diplomatice guvernului austriac¹⁷. Șeful statului a anunțat astfel că îl va contacta în scris pe omologul său austriac, pentru a-l informa în legătură cu situația creată. În plus, președintele a cerut organelor de justiție românești să aplique legea în cazul persoanelor care încalcă prevederile constituționale, prevăzute ce interzic, printre altele, "incitarea la separatism teritorial". Spaimele de acest tip ale președintelui sunt ecoul ișteriilor din presă, nejustificate însă nici chiar de sondajele de opinie care arată un președinte din ce în ce mai puțin popular. Încrederea electoratului în Emil Constantinescu a scăzut din iulie 1996, cînd era de 56 la sută la 34 la sută în noiembrie 98.

Puterea președintelui

Cele mai multe dispute din executiv se rezolvă la Cotroceni. Creșterea autoritatății instituției prezidențiale presupune însă și cîteva riscuri: în primul

rind, acela al diminuării rolului Parlamentului, care poate deveni o simplă anexă a guvernului, iar în al doilea rind, riscul transferării responsabilității pe umerii unui singur personaj, care pare decis să dea deplină consistență prerogativelor sale constituționale și, în plus, să folosească la maximum și restul de influență pe care o deține. În vremea în care s-a aflat în opoziție, Constantinescu a criticat de multe ori faptul că președintele are prea multe atribuții în prea multe domenii, acum însă, Emil Constantinescu declară diplomatic că "este important să folosim normele existente, să le completăm și să le adaptăm la nevoie realității într-un ritm care să îmbine înțelepciunea cu viteza acestui sfîrșit de secol". Raportarea președintelui la viteza sfîrșitului de secol este evidentă în acțiunile sale de politică externă. Constantinescu s-a adaptat foarte repede la cerințele diplomației moderne, campaniile de promovare a României în structurile euro-atlantice au fost susținute energetic de șeful statului, care a încercat să fie peste tot în același timp, schimbând avionul cu elicopterul, un fus orar cu altul. A reușit astfel performanța de a aduce la București pentru prima dată în istoria postdecembristă un președinte american. Emil Constantinescu este hotărât să joace un rol important, și nu doar să asiste discret la înfruntările și provocările de pe scena politică, internă sau internațională.

Note

1. Extras dintr-o declarație a președintelui, *Dilema*, Nr. 251, 14-20 nov. 1997
2. Lucian Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, Humanitas, 1997, București
3. ibid.
4. Declarație a președintelui Emil Constantinescu reluată într-o analiză a postului de radio Europa Liberă, 27 decembrie 1987
5. Andrei Pleșu, într-un interviu apărut în revista *Privirea*, nr. 47, 11-17 nov. 1998
6. Emil Constantinescu într-o conferință susținută la Institutul Nobel din Oslo, *Adevărul*, 27 octombrie 1998
7. Emil Constantinescu într-o conferință susținută la Praga, Radio Europa Liberă, 25 iunie 1997
8. *Adevărul*, 16 iulie 1998
9. ibid.
10. "Acum pentru România", programul electoral al lui Emil Constantinescu, prezentat pe 27 iunie

1996

11. "Contractul cu Romania" prezentat de Emil Constantinescu în numele Convenției Democrație, iunie 1996
12. Emil Constantinescu, într-o declarație făcută la Timișoara, *Cotidianul*, 19 noiembrie 1998
13. Fluxul agenției Mediafax din 4 aprilie 1998
14. Comunicat trimis de biroul de presă al președintelui, 9 aprilie 1998
15. ibid.
16. Emil Constantinescu, într-o declarație făcută în SUA pentru CNN Internațional, 17 iulie 1998
17. Comunicat al biroului de presă al Președintelui, 28 septembrie 1998

Pericolul bolșevic

STELIAN TĂNASE

Formarea statului național unitar român în anul 1918 și raporturile acestui proces cu revoluția din Rusia sunt încă puțin studiate. Priza ideologică asupra evenimentelor și realitatea politică din perioada interbelică au impiedicat o cercetare riguroasă. Din alte motive, de sens contrar, dar tot ideologice și politice, cercetarea relației amintite a fost blocată după 1945. Căderea regimurilor comuniste a deschis, în sfîrșit, această posibilitate. Astăzi, pare mai lăptăușită ca altădată că procesul Unirii din 1918 a fost în mai mare măsură influențat decât s-a crezut de evoluția evenimentelor din Rusia, de modul în care occidentalii au perceptuit lovitura de stat bolșevică din 7 noiembrie și de războiul civil care a urmat. Nu îmi propun o analiză exhaustivă asupra temei. Mă voi opri numai asupra a două episoade.

Cînd la 15 martie 1917 țarul Nicolae al II-lea a abdicat, consecințele pentru România erau imposibil de prevăzut în toată amplearea lor. Revoluția din februarie-martie din Rusia a provocat o situație dramatică pe frontul româno-german. Armatele rusești se retrag în neorinduială spre est. "...rusul luase locul neamțului și devenise vrăjmașul nostru cel mai de temut", scrie Constantin Argetoianu în amintirile sale, "... anarhia s-a întins ca o pecigine în toate corpurile de trupă. Ofițerii de pretutindeni înălțurați, de multe ori uciși, și în locul generalilor se instala soviete de soldați conduse de cîte un prapurgic sau de un simplu gradat... Întronarea bolșevicilor însemna - o știam toți - pace separată."

La numai șase săptămâni, de 1 Mai, o demonstrație a soldaților ruși îi eliberează pe Cristian Rakovski și pe Mihai Gheorghiu Bujor. Rakovski nu era o figură necunoscută. Era cel mai activ lider al mișcării socialiste din Vechiul Regat. Din 1917 va face o carieră fulgurantă în Rusia sovietică. În 1919 este președintele sovietului din Ucraina. În 1923 este trimis la Londra ca ambasador al Rusiei; din 1925, este ambasador la Paris. În 1927 este declarat *persona non grata* în Franță și se întoarce

Incepînd din 25 octombrie/7 noiembrie 1917, odată cu puciul bolșevic de la Petrograd, condus de

Troțki, după decretul asupra păcii dat de Lenin, situația pe front s-a agravat. Finanțat de germani - astăzi avem dovezi publicate de Richard Pipes și de Dimitri Volkogonov -, Lenin își propune în primul rînd să facă pace cu Germania (și cu Austro-Ungaria) pentru a-și consolida puterea. În această ecuație politico-militară, România era sașificată. Situația ei devinea peste noapte extrem de periculoasă. Ea va constitui de la început una din întele favorite pentru strategia revoluției mondiale dezvoltată de Lenin și de Troțki încă de la începutul secolului. Încheierea păcii de la Brest Litovsk, între sovieti și Puterile Centrale, aduce în agenda acestora din urmă situația României. Variantele pentru țară erau: 1) de a apăra teritoriul rămas sub suveranitatea României, așa cum era înscris în acordurile cu Antanta; 2) de a face pace separată cu Puterile Centrale; 3) de a pleca în exod peste Prut și de a lăsa populația neprotejată în fața Ocupantului.

În 29 noiembrie/9 decembrie armistițiul de la Focșani încerca să dea o soluție acestei cheстиuni. Petrogradul trimite trupe la Iași pentru a-l asasina pe regele Ferdinand, sau măcar pentru a-l aresta, împreună cu generalul rus Scerбacev care nu se raliase bolșevicilor. Cu o zi înainte Cristian Rakovski trimitea de la Odessa o serisoare la Petrograd cerînd sprijin pentru o acțiune decisivă în România. Fundalul acestui virf de criză îl constituia, desigur, Basarabia. La Chișinău se deschideau la 4 decembrie lucrările Sfatului Țării. În aceeași zi, Mihai Gheorghiu Bujor cere de la Odessa bolșevizarea României cu ajutorul sovietelor. Armata română trece la dezarmarea trupelor rusești aflate în debandadă. Ministrul României la Petrograd este arestat din ordinul lui Lenin, în ultima zi a anului 1917. La o săptămână Rakovski îi arestează pe membrii consulatului român de la Odessa. Peste trei zile armata română trece Prutul, invitată de guvernul Republicii Democratică Moldovenesc, proclamată pe 1 noiembrie. Petrogradul declară război României și confiscă tezaurul aflat în păstrare la Moscova. Toate agresiunile și diversiunile Rusiei sovietice, Internaționalei Comuniste și ale URSS-ului îndreptate împotriva României vor fi astfel finanțate decenii, din surse românești.

Rusia încheie pace separată, la Brest Litovsk, cu Puterile Centrale. România - sau ce mai rămăsese din ea - este într-o situație limită. La Odessa generalul Averescu și Cristian Rakovski semnează un nou acord prin care România urmă să se retragă în trei luni din Basarabia. Este, pentru România,

momentul cel mai greu din tot războiul. Aliatii sunt departe. Moscova a decis să sovietizeze România. Instalați în sud, la Odessa, bolșevicii victorioși, aliați cu nemții și austro-ungarii au prins România într-un clește fără scăpare. Pacea semnată la Buftea (în martie) și București (în aprilie) este consecința acestei situații. România era amenințată cu dezintegrarea. Ea trebuie să semneze tratatul de pace cu Puterile Centrale, în condițiile foarte grele, știute. Fără defecțiunea rusească și, mai ales, fără agresiunea rușilor - preocupati de transformarea războiului în revoluție mondială -, cu siguranță lucrurile nu ar fi ajuns atât de critice pentru România. Presiunea declanșată încă din noiembrie 1917 de sovieti a epuizat resursele rezistenței armate pe frontul românesc. Acțiunea a vizat explicit ruinarea statului român, capitularea și deschiderea în acest mod, unui drum pentru Armata Roșie, și instalarea unui regim bolșevic la București. Cum se va întâmpla la Helsinki, Budapesta, München, Berlin și Bremen mai târziu. Cel puțin pentru români bolșevismul și-a dezvăluit natura agresivă și autoritară încă de la începuturile sale. Aici se încheie prima parte a relațiilor României cu Rusia sovietică.

Al doilea aspect ține de evoluția evenimentelor din anul 1919, și se consumă o dată cu sfârșitul războiului și înfrângerea Puterilor Centrale, când situația politico-militară se schimbă. Voința bucovinenilor și transilvănenilor de a se reîntregi cu țara provoacă altă criză. Rusia sovietică înțelege retragerea Puterilor Centrale ca un prilej potrivit pentru exportul de revoluție. Aplicarea principiilor wilsoniene, cu privire la autodeterminare sunt speculate de bolșevici unilateral ca separare de Viena, dar și ca un moment favorabil pentru preluarea puterii de bolșevicii locali și, adesea, alipirea la Rusia. Comportamentul de mare putere al Imperiului țarist, mereu disponibil să înghețe noi teritorii, să transmită integral noii puteri care îl alungase și ucisese pe țar. Dezmembrarea Imperiului Austro-Ungar multiplică factorii de instabilitate la granițele României. Adunarea de la Alba Iulia hotărîse unirea Transilvaniei cu România. Declarația republicii sovietice, sub conducerea lui Bela Kuhn în Ungaria, în martie 1919, acutizează tensiunile. În aprilie guvernul român trimite armata în Ardeal. Trupele ungare trec linia de demarcare, spre est, și au loc ciocniri, urmate de ofensiva armatei române, care se oprește pe aliniamentul Tisa. Rakovski, șef al sovietului ucrainean, și Lenin, șef al sovietului rusesc, trimite României un ultimatum în care cer retragerea

armatei române din Basarabia și Bucovina, amenințând cu represalii. Numai situația militară complicată pentru Rusia a impiedicat finalizarea amenințărilor.

18 mai 1919. Lenin către Bela Kuhn, telegramă:

"Suntem încredințați că proletariatul din Ungaria, cu toate greutățile uriașe, își va menține și întări puterea. Salut Armata Roșie a muncitorilor și țăranilor din Ungaria, care se întărește. Pacea groaznică a Antantei mărește încă spiritul solidarității cu puterea sovietelor.

Ieri trupele ucrainene au învins pe români și au trecut Nistrul.

Trimite salutul cel mai cordial dumitale și tuturor tovarășilor unguri.

Lenin"

România urma să fie invadată de Armata roșie, pe la Nord și Est, în contextul unei ofensive bolșevice ungare în Transilvania, în primăvara anului 1919. Ordinele de expediție au fost contramandate în iulie o dată cu decizia Consiliului Interaliat format de țările Antantei, de lichidare a republicii bolșevice ungare. Într-o încercare de a supraviețui, Armata Roșie ungară atacă aliniamentele armatei române. La sfîrșitul lunii iulie, după respingerea atacurilor, armata română începe ofensiva la vest de Tisa. La începutul lui august revoluția bolșevică este lichidată. Bela Kuhn se refugiază la Viena. După cîteva zile unitățile ale armatei române intră în Budapesta.

Nu aş vrea să înțelegem această scurtă cronologie a evenimentelor ca un episod eroic al istoriei românești, ei ca un prilej de meditație istorică. O mică lecție despre o perioadă tulbură a istoriei europene. Ea ne spune cîte ceva despre acțiunea acaparatoare și dizolvantă a Imperiilor. Pe ruinele habsburgilor, Rusia sovietică încearcă să penetreze cu intenția de a umple vidul de putere. Participînd la înfrângerea revoluției bolșevice de la Budapesta, România s-a apărat pe ea însăși de comunism și a salvat și Ungaria de prelungirea unei experiențe nefaste pentru ea.

În 1945, logica istoriei era alta. România fusese cucerită de URSS, și anexată. Armata română încadrată de regimete ale Armatei Roșii, ajunge iar la Budapesta, de data aceasta pentru a o elibera de mașinaria de război nazistă. Armata roșie aducea cu ea și sistemul politic din URSS, așa cum îi spune Stalin lui Djillas în 1945. În 1956, populația budapestană se ridică împotriva ocupației sovietice. Gheorghiu Dej se oferă să îi ajute pe

sovietici împotriva răsculaților. Refuzul lui Hrusciov face ca români să nu intre, pentru a treia oară în acest secol, cu armata în Budapesta, și să participe astfel la o represiune singeroasă și rușinoasă. Întorcindu-ne la împrejurările din 1919, vreau să amintesc că Bela Kuhn, adversar declarat al românilor în Internaționala Comunistă, va sfîrși la fel ca Rakovski, împușcat după un proces înscenat la Moscova la ordinile lui Stalin. O dată cu înfrângerea revoluției bolșevice din Ungaria, situația din regiune se stabilizează. Lenin se vede blocat în planurile sale de revoluție mondială. Astănu înseamnă că bolșevicii renunță la "revoluția mondială".

Telegrama trimisă lui Stalin, la 23 iulie 1920, un an mai târziu:

Lenin către Stalin, 1920, 23 iulie, la Harkov

"Situatia Cominternului este splendidă. Zinoviev, Buharin și cu mine, gădîm că este momentul să încurajăm revoluția din Italia. Părerea mea este, că, pentru a se întâmpla asta, Ungaria trebuie sovietizată și, de asemenea, poate Cehia și România. La astă trebuie să ne gădîm cu atenție. Trimite concluziile tale detaliate."

Reprodus de Richard Pipes din arhivele Cominternului, deschise după 1990.

Acest răgaz al revoluției bolșevice impus de armata română, de clasa politică românească, permite consolidarea statului național român. El va reuși să combată cu succes tentativele repetate ale Moscovei de a submina regimul democratic și unirea. Subversiunea internă, diversiunile din perioada imediat următoare formării statului național unitar sunt un capitol aparte, prea vast pentru a fi analizat acum.

STELIAN TĂNASE - a absolvit Facultatea de Filosofie, Universitatea București. Autor al mai multor cărți (române, escuri politice). Profesor de științe politice la Universitatea București. În 1997 a fost visiting professor la UCLA și bursier Fullbright la New School for Social Research în 1997. Din 1992 este redactor-șef la revista *Sfera Politicii*.

Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România în 1918

PAUL CERNOVODEANU

După aproape patru ani de la izbucnirea primului război mondial, anul 1918 debuta sub auspicii sumbre pentru România și puterile Antantei. Rusia, căzută sub cizma bolșevică, duse tratative cu germanii pentru ieșirea din război în timp ce țara noastră, părăsită de aliatul perfid și rămasă complet izolată, în mijlocul vrăjinașilor, era silită, la rîndul ei, să înceapă negocierile ce au premers încheierii silnicelor păci de la Buftea și București, prin care trebuia să cedeze bulgarilor Dobrogea, iar austro-ungarilor culmile Carpaților.

După pierderea teritoriului dintre Dunăre și mare, fapt ce a îndoliat sufletele românilor, într-un moment în care orișice speranță de înfăptuire a mult visatei uniri, prin alipirea provinciilor pentru care ei trăseseră spada în 1916 era părăsită, s-a ivit, totuși, o nesperată rază de lumină de partea de răsărit a țării, cînd Basarabia a reușit să revină la sănul patriei mame. Timp de 106 ani, cu toate încercările făcute de stăpini împători, provincia dintre Prut și Nistru n-a putut fi deznaționalizată și absorbită colosului rus, în posida deportărilor de autohtoni și colonizařilor de alogeni, căci la 1918 tot elementul românesc rămăsese preponderent. Evoluția reîntoarcerii Basarabiei la patria mamă a fost firească după procesul ireversibil dezluțuit în Rusia țărilor prin revoluția social-democrată din februarie 1917, urmată apoi de lovitura de stat bolșevică din octombrie. Desigur, pînă la conștiințizarea, pe plan politic, a maselor, a fost nevoie de frămîntări și două luni de zile de coabitare cu români, după intrarea trupelor noastre în provincie, spre a o scăpa de iadul bolșevic, basarabenii au constatat, în mod logic, că locul lor era alături de frații de pește Prut. Nenumărate moțiuni și chemări, provenind din cele mai diferențiate straturi sociale, au pledat în acest sens. La două luni după proclamarea independenței Republicii Moldovenești, la 22 ianuarie 1918, condițiile pentru rea-

lizarea unificării cu România erau realizate:

Sfatul Țării s-a întrunit la Chișinău la 27 martie 1918, spre a hotărî soarta Unirii. Lucrările adunării soleme s-au desfășurat sub președinția lui Ion Inculeț și în prezența membrilor cabinetului și deputaților Republicii Moldovenești, precum și a premierului român Al. Marghiloman și a celorlalți reprezentanți ai Guvernului de la Iași. În fața Sfatului Țării, președintele Ion Inculeț a dat citire actului solemn de unire a României cu Basarabia. În acesta se specifică:

“În numele Poporului Basarabiei, Sfatul Țării declară: Republica Moldovenească (Basarabia), în hotarele sale dintre Prut, Nistru, Dunăre și Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani, din trupul Moldovei, în puterea dreptului istoric și a dreptului de neam, pe baza principiului ca noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa, România”.

Unirea urma a se face pe următoarele baze:

“1. Sfatul Țării actual rămîne mai departe pentru rezolvarea și realizarea reformei agrare, după nevoile și cererile norodului”, hotărîri ce vor fi recunoscute și de Guvernul român.

“2. Basarabia își păstrează autonomia provincială, avînd un Sfat al Țării ales pe viitor prin vot universal, egal, direct și secret, cu un organ implinitoare și administrație proprie”. În competența Sfatului Țării intra “votarea bugetelor locale, controlul tuturor organelor municipale și numirea tuturor funcționarilor administrației locale”. Printre alte prevederi importante se mai stipula:

“6. Respectarea drepturilor minorităților din Basarabia” și trimiterea în Parlamentul român a unui număr de reprezentanți “proporțional cu populația, aleși pe baza votului universal, egal, direct și secret”; toate alegerile din Basarabia pentru sate, orașe și Parlament “se vor face pe baza

votului universal, egal, secret și direct”.

“10. Libertatea personală, libertatea tiparului, a cuvîntului, a credinței, a adunărilor și toate libertățile obștești vor fi garantate prin Constituție”. Ultimul articol, 11, prevedea o amnistie generală pentru infracțiunile politice comise în ultima vreme. Și actul de unire se încheia astfel: “Basarabia, unindu-se ca fiică cu mama sa, România, parlamentul român va hotărî convocarea neîntîrziată a Constituantei, în care vor intra proporțional cu populația și reprezentanții Basarabiei, aleși prin vot universal, egal, direct și secret spre a hotărî împreună cu toți înscrierea în Constituție a principiilor și a garanțiilor de mai sus. Trăiască Unirea Basarabiei cu România de-a pururi și totdeauna”.

S-a procedat apoi la actul votării, prin care deputații s-au pronunțat în majoritate pentru Unire: 86 voturi pentru, 3 împotriva și 36 abțineri. Președintele Sfatului Țării, Ion Inculeț, face cunoscut rezultatul, strîngînd în aplauzele furtunoase ale asistenței: “Trăiască unirea cu România mamă!”. Premierul guvernului de la Iași, Al. Marghiloman, rechemat în sală, ia act în mod solemn, “în numele poporului român și în numele Regelui României”, de declarația pentru unire și-și aduce omagiu “în fața geniului rasei noastre care, după o despărțire de un veac întreg, găsește singur calea firească care să-l aducă la înîntuire, calea firească arătată de istorie”.

Un martor ocular a descris în gazeta *Sfatul Țării* entuziasmul de nedescris al mulțimii ce a urmat proclamării Unirii: “Publicul zguduit de emoție striga: Trăiască România Mare! Trăiască M.S. Regele nostru iubit, Ferdinand I, cel mai mare democrat din România Mare! Deputații și publicul se îmbrățișau și se sărutau. Ochii tuturor erau înrouați de lacrimi și bucurie... Valurile entuziasmului cuprinseră orașul întreg. Clopotele de la toate bisericile din Chișinău începură să sune, vestind lumii întregi bucuria moldovenilor dezrobitori. Iar pe străzile Chișinăului, cete nenumărate de cetățeni încorajau pe fericiti sărători ai marelui act al Unirii... îndrepîndu-se, val-vîrtej, spre biserică soborului, spre a mulțumi Dumnezeului părinților noștri, care a binevoit a le călăuzi pașii și a răsplăti truda lor de martiri prin înconunarea ei cu izbînda cea mai frumoasă și desăvîrșită”.

A doua zi, la 28 martie, regele Ferdinand, afînd rezultatul votului, a trimis o telegramă președintelui Inculeț și premierului basarabean Ciugureanu la Chișinău, prin care declară: “Sentimentul național ce se deșteptase astăzi de puternic în

timpurile din urmă în inimile moldovenilor de dincolo de Prut a primit, prin votul înălțător al Sfatului Țării, o solemnă afirmație. “Un vis frumos s-a înfăptuit” și suveranul mulțumea proniei cerești pentru această “dulce mîngîiere” în zile de restriște, deoarece i-a văzut pe frații basarabeni revenind iarăși la Patria Mamă. Unirea Basarabiei cu România s-a sărbătorit cu tot fastul la 30 martie 1918 la Iași, în prezența familiei regale, a Guvernului, a delegaților sosiți de la Chișinău cînd, după săvîrșirea unui Te-Deum solemn la catedrala din oraș, mulțimea a venit să aclame la reședința suveranilor, pe rege, regină și miniștri, încingînd apoi o horă generală pe vestita stradă Lăpușneanu.

“Proclamarea Unirii Basarabiei cu România” – a scris cunoscutul cărturar Ion Nistor într-un inspirat articol apărut în ziarul *România nouă* de sub direcția lui Onisifor Ghibu – a constituit “unul din cele mai inari, mai remarcabile și mai fericite evenimente din întreg trecutul neamului nostru. Fericie de frații basarabeni care din prinosul însuflețirii și dragostei lor de neam și de țară, au izbutit să împletească din nou legăturile firești între Basarabia și România, legături care cu 100 de ani în urmă fuseseră destrămate de ghiarele prădalnice ale vulturului din Ural. Destrămate zic, fiindcă frații noștri basarabeni au dovedit prin glasul și fapta lor că aceste legături nu fuseseră rupte niciodată de istov în gîndul și sufletul lor ...” Iar înîmoasa regină Maria, vrednică soție a marelui suveran ce a fost Ferdinand I, mărturisea cu nemărginit entuziasm că “alipirea Basarabiei e netăgăduit un mare eveniment pentru țara noastră” constituind “primul pas spre <<Unirea>> visată de România”.

Și, într-adevăr, viziunea premonitorie a reginei s-a îndeplinit numai după cîteva luni. În toamna anului 1918 cursul războiului mondial s-a modificat în chip dramatic pentru Puterile Centrale. Ofensiva germană pe frontul de Vest a fost înfrîntă și urmată de o contraofensivă de proporții a aliaților anglo-franco-americanii, care l-a adus pe inamic în pragul înfringerii, România a reîntrat în luptă pentru împlinirea idealului național. Aliații Germaniei s-au prăbușit unul după altul. Bulgaria a capitulat în septembrie. Turcia este scoasă din luptă la finele lui octombrie, iar Austro-Ungaria se destramă după manifestul împăratului Carol I, care acceptă ca fiecare naționalitate din cadrul imperiului să-și poată forma o organizare de stat proprie în cuprinsul teritoriului locuit de ea, pe baza

principiului autodeterminării popoarelor, recunoscut prin cele 14 puncte enunțate în programul de pace al președintelui SUA Woodrow Wilson.

Astfel, conglomeratul statal al Austro-Ungariei s-a descompus în elementele sale etnice constitutive, cehii, polonii, croați, slovenii și ungurii proclamându-și independența, fiind pe rînd, între 28 octombrie și 2 noiembrie, iar la 3 noiembrie imperiul a cerut pace, fiind urmat la 11 noiembrie și de Germania, punindu-se astfel capăt primului război mondial.

La 6 noiembrie a încetat și stăpînirea austriacă în Bucovina, puterea concentrîndu-se în mîna unui Consiliu național român și a unui guvern presidat de Iancu Flondor. Autoritatea Consiliului fiind înălcăta de Rada ucraineană de la Liov care și-a trimis soldații spre a-și impune legea în Bucovina, a fost chemată în ajutor Armata română care și-a făcut intrarea triumfală în Cernăuți la 11 noiembrie sub comanda generalului Iacob Zadic, izgonind pe năvălitori.

Consiliul Național, în urma dorinței nestăvilete a provinciei de a se realipi la trupul României, a convocat la 28 noiembrie 1918 Congresul General al Bucovinei "pentru stabilirea raportului politic al Bucovinei față de Regatul român". La congres au luat parte 74 membri ai Consiliului Național, printre care Iancu și Nicu Flondor, Dimitrie Marmeliuc, Ion Nistor, Teodor Ștefanelli, Ioan Starcea, Aurel și Octavian Voronca și.a., precum și delegați germani, poloni și ucraineni ca minoritari. Congresul a fost salutat de președintele Consiliului Național, Dionisie Bejan, iar cuvîntul a fost dat șefului guvernului bucovinean, Iancu Flondor, care a rostit Declarația de Unire. În acest act se proclamau următoarele: "considerind că de la fundarea Principatelor Române, Bucovina, care cuprinde vechile ținuturi ale Sucevei și Cernăuțiilor, a făcut pururea parte din Moldova care în jurul ei s-a încheiat ca stat; considerind că în cuprinsul hotarelor acestei țări se găsesc vechiul scaun de domnie de la Suceava, gropiștele domnești de la Rădăuți, Putna și Sucevița, precum și multe alte urme și amintiri scumpe din trecutul Moldovei; considerind că fiile acestei țări, umăr la umăr cu frații lor din Moldova și sub conducerea acelorași domnitorii, au apărut de-a lungul veacurilor și neamului lor împotriva tuturor înălcărilor de afară și a cotropirii păgine; considerind că în 1774, prin vicleșug, Bucovina a fost smulsă din trupul Moldovei și cu de-a sila

alipită coroanei Habsburgilor; considerind că 144 de ani poporul bucovinean a îndurat opresiunile unei ocărmuirii străine care îi nesocotea drepturile naționale", iar pentru jertfele de sine aduse pe cîmpurile de luptă ale Europei sub un steag venetic pentru gloria și mărirea asupratorilor, a primit drept răsplată "mîșorarea drepturilor moștenite", izgonirea limbii sale "din viață publică, din școală și chiar din biserică"; considerind că, în același timp, "poporul băstinaș a fost împiedicat sistematic de a se folosi de bogățiile izvoarelor de producție ale țării" și considerind, totuși, că "cu toate acestea, bucovinenii n-au pierdut nădejdea că ceasul mîntuirii, așteptat cu atîta dor și nerăbdare, va sosi și că moștenirea lor străbună, tăiată prin granițe neleguite, se va întregi prin realipirea Bucovinei la Moldova lui Ștefan și că au nutrit veșnic credința că marele vis al neamului se va înfăptui, cînd se vor uni toate țările române dintre Nistru și Tisa într-un stat național unitar, constată că ceasul acesta mare a sunat!".

După prăbușirea asupratoarei monarhiei austro-ungare, "cel dintîi gînd al Bucovinei dezrobite se îndreaptă către Regatul României, de care totdeauna a legat nădejdea dezrobirii sale". De aceea Congresul General al Bucovinei, întrunind suprema putere a țării, hotărăște "Unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare pînă la Ceremuș, Colaciu și Nistru, în Regatul României". Supusă la vot, Declarația de Unire a fost primită în unanimitate, în aplauzele nesfîrșite ale Congresului și ale numeroasei asistențe fiind adusă și la cunoștința regelui Ferdinand printr-o emoționantă telegramă, la care suveranul a răspuns profund mișcat: "În această clipă înălătore, gîndul meu se îndreaptă către oamenii patrioți, care, cu toate suferințele îndurate în cursul vremurilor au știut să țină vie în inimile poporului memoria lui Ștefan cel Mare și Sfint și sentimentul național, pregătind astfel, fără șovăire și însuflețî de un patriotism cald, ziua binecuvîntată de azi".

Peste cîteva zile, o delegație compusă din 15 membri au prezentat regelui Ferdinand la Iași *Actul de Unire*. În acele zile de exaltare de la finele lui noiembrie, "cel mai de seamă eveniment a fost" – scria regina Maria – "sosirea unei delegații din Bucovina, care venise să declare că țara lor e una cu vechiul regat, țara-mamă sub ale cărei aripi nădăjduiseră totdeauna să se unească cu toții. Îi primirăm în mod solemn și salutară pe regele Ferdinand și pe regina Maria ca pe dezrobitorii lor.

Au venit la noi ca niște copii, care-și caută părinții și ne-am privit unii pe alții cu adîncă zguduire, aducîndu-ne aminte cît era de strivit sub călcîiele dușmanilor, pînă acum cîtiva vreme, visul nostru de unire".

După ce la 1 decembrie 1918 a avut loc și Marea Adunare de la Alba Iulia, cu participarea a peste 100.000 de români veniți din toate colțurile Banatului și ale Transilvaniei, unde s-a hotărît "Unirea acestor români și a teritoriilor locuite de dinșii cu România". Sfatul Țării de la Chișinău, reunit în ședință de la 10 decembrie, a decis adoptarea următoarei declarații: "În urma unirii cu România mamă a Bucovinei, Ardealului, Banatului și ținuturilor ungurești locuite de români în hotarele Dunării și Tisei" se face cunoscut că "Basarabia renunță la condițiunile de unire stipulate în actul de la 27 martie, fiind încredințată că în România tuturor românilor regimul curat democratic este asigurat pe viitor" și, de aceea, proclamă "unirea necondiționată a Basarabiei cu România mamă".

Așadar, visul de veacuri al poporului nostru – obligat prin vitregia vremurilor să trăiască secole de-a rîndul divizat și sub stăpînire străină – a ajuns să se împlinească, după atîtea sacrificii, la finele anului 1918, toți fiile neamului românesc din Basarabia, Bucovina, Transilvania și Banat reunindu-se cu frații lor din Muntenia, Moldova și Dobrogea în cadrul aceluiasi stat național, unitar, independent și indivizibil, România mare.

Din nefericire, înfăptuirea realizată de înaintașii noștri cu atîta trudă n-a durat decît puțin mai mult de două decenii. Vicisitudinile celui de-al II-lea război mondial, cîrdășia criminală dintre nazism și comunism concretizată prin neleguitul pact Ribbentrop-Molotov, a nordului Bucovinei și a unei părți din Transilvania. Dacă în urma actului curajos înfăptuit de M.S. Regele Mihai la 23 august 1944, România a mai putut redobîndi, la Conferința de Pace de la Paris din 1947, partea cotropită din Transilvania, în schimb provinciile din nord și răsărit s-au dovedit pierdute pentru noi.

Aruncînd acum o privire asupra situației actuale atât de complexe create în Răsăritul Europei după 1989, constatăm desprinderea Basarabiei – sub numele de Republica Moldova – de fosta URSS sub forma unui mic stat independent, fragil și vulnerabil, deoarece prin politica diabolică a lui

Stalin, Basarabia a fost dezmembrată în 1940, atribuindu-i-se un teritoriu transnistrian, rusofon și ostil, care istoricește nu i-a aparținut. Similitudinea cu situația din primăvara anului 1918 este frapantă; și atunci Ucraina reclama zona Hotinului și a Cetății Albe pe care azi le stăpînește, iar rușii întrețin, în prezent, în mod perfid, focarul de tulburări din Transnistria.

Este evident mai mult ca oricînd că astăzi, ca și în trecut, problema Basarabiei – ca și aceea a Bucovinei de Nord, a ținutului Herței și a Insulei Șerpilor, aflate acum în componența Ucrainei – nu constituie subiecte de litigiu exclusiv între România și Rusia sau Ucraina, ci se încadrează într-un vast și complex sistem de relații internaționale. În acest proces sînt implicate țările din Consiliul European, semnatările documentelor Conferințelor pentru Securitate și Cooperare în Europa de la Helsinki (1975) și Paris (1990), incluzînd Statele Unite ale Americii și Canadei, și mai presus de toate Uniunea Europeană și Organizația Națiunilor Unite.

De două veacuri începînd, problema Basarabiei și a Bucovinei a fost una de politică internațională, și-a găsit rezolvarea – justă sau injustă – ca atare. Este clar că și în viitor ea va fi soluționată tot pe această cale de către comunitatea mondială, dar de data aceasta sperăm definitiv și după dreptate în cadrul spiritualizării frontierelor și al creării unor condiții normale de existență pentru conaționalii de pe întreg teritoriul României, creat prin marea Unire de la 1918.

PAUL CERNOVODEANU - doctor în istorie, membru al Institutului de Istorie Nicolae Iorga, Academia Română. A scris numeroase lucrări de politică și de economie și a tratat relațiile culturale româno-engleze și româno-americane. Cartea sa, *Drama unei provincii istorice românești. Basarabia în contextul politic internațional, 1906-1920*, a fost premiată în 1993 de Fundația Culturală Magazin Istorici.

Receptarea wilsonismului în Europa Centrală.

Cazul Transilvaniei

VASILE VESA

Sfîrșitul Primului Război Mondial aducea popoarele din Centrul și Estul Europei pentru prima oară în atenția factorilor americanii de decizie politică. Prin modificările dramatice ale geografiei politice, acest pînțe moale al Europei secolului XX putea constitui și a constituit un factor de risc pentru noua ordine mondială, promovată de vizionea wilsoniană asupra gestiunii relațiilor internaționale. Atenția americană a fost sensibilizată, în același timp, de faptul că ultimele valuri de imigranți erau îngroșate de resortanță din această regiune, iar în cursul războiului, elitele politice ale acestor popoare au desfășurat o activitate atât de intensă, încît în cele 14 puncte, arealul central-european a ocupat un loc bine definit.

Politica administrației wilsoniene a manifestat un interes real în succesul autodeterminării naționale în Centrul și Estul Europei, în sensul sănctionării voinei populațiilor majoritare din provinciile istorice ale Dublei Monarhii. În același timp, Wilson și administrația americană au considerat necesară o ponderare a naționalismelor excesive ale noilor state ce s-au realizat prin disoluția monarhiilor europene. La sfîrșitul războiului, atât noile state, create ca urmare a înfrângerii Puterilor Centrale, cît și statele învinse au invocat, în sprijinul revendicărilor lor, principiile wilsoniene sau punctele care le conveneau din aceste principii.

De-a lungul timpului și, mai cu seamă, după implozia comunismului și resuscitarea naționalismelor central-est europene, care au condus la criza iugoslavă, dinspre sfera politică s-au manifestat rezerve serioase privind utilitatea și oportunitatea aplicării principiului autodeterminării la sfîrșitul Primului Război Mondial,

revitalizînd idei mai vechi, ce exprimau nostalgia Monarhiei duale, care, menținută, ar fi fost un factor de stabilitate în Centrul Europei. Un asemenea punct de vedere nu rezistă criticii istorice. Disoluția Monarhiei Austro-Ungare, grăbită de aplicarea principiilor wilsoniene, are motivații multiple și profunde.

Pentru a înțelege și pentru a realiza o vizionă veridică asupra fenomenelor de la sfîrșitul Primului Război Mondial, este necesar a preciza, într-o vizionă la fel de veridică, raportul dintre Primul Război Mondial și disoluția Monarhiei în centrul și estul Europei și Conferința de Pace de la Paris, din anii 1919-1920.

Deși, încă în perioada interbelică, au apărut lucrări fundamentale, care au stabilit, printre argumentație consistentă și obiectivă, aceste raporturi, din aceeași perioadă și pînă astăzi, numeroși cercetători, istorici, publiciști, politologi s-au străduit și se strădusec să arunce lumini contrare - false, am spune noi -, asupra acestor relaționări. Pozițiile ortodoxe pe care se postează cele două concepții au fost și sunt precis delimitate. Prima afirmează că dezagregarea monarhiei Austro-Ungare a fost rezultatul unui proces firesc, organic, grăbit și desăvîrșit de Primul Război Mondial, iar formarea statelor naționale o consecință firească, Conferința de Pace de la Paris nefăcînd altceva decît să sănctioneze și să așeze în limitele dreptului internațional transformările geografiei politice din centrul și estul Europei, și a doua susține că dezagregarea monarhiei a fost exclusiv rezultatul Primului Război Mondial, iar schimbarea geografiei politice a Europei, efectul deciziilor Conferinței de Pace, respectiv ale celor două puteri occidentale, Anglia și Franța.

În perioada interbelică, cele două concepții

s-au dimensionat în relație cu interesele politice ale statelor: cei care provineau și apărau interesele statelor ce se pronunțau pentru menținerea stării juridice rezultate în urma tratatelor de pace de la Paris - și acestea au fost, în genere, statele victorioase - și cei care provineau și sprijineau fostele țări învinse sau nemulțumite de deciziile Conferinței de Pace și care au generat și fundamentat mișcarea revizionistă.

După cel de-al Doilea Război Mondial, istoriografia europeană a revenit asupra judecăților de valoare referitoare la Conferința de Pace de la Paris din anii 1919-1920, și în anii 1960-1970 au apărut o serie de lucrări, unele dintre ele provenind din producțile științifice ale țărilor învinse în Primul Război Mondial, care, cu detașarea necesară, subliniază și virtuile Conferinței de Pace de la Paris. Istorul german Hermann Graul sublinia, într-o lucrare apărută în 1976, *Europa între cele două război*, că tratatele au fost cele mai democratice din epoca modernă și contemporană, iar istoricul austriac Fritz Fellner, reputat specialist în problemele Conferinței de Pace de la Paris din anii 1919-1920, argumentează că la Paris, în anii respectivi, s-a încercat, pentru prima oară, să se contrapună principiului Dreptului Forței, principiul Forței Dreptului.

Problema tratatelor de la Paris a fost reluată cu și mai mare frecvență și acuitate după prăbușirea comunismului, în condițiile proliferării disputelor interetnice în centrul și estul Europei, a noii decupări europene, ca urmare a crizei iugoslave și a separării Slovaciei de Cehia. Mai cu seamă din perspectivă politologică, printre proiecție nepermisă și nefirească a prezentului în trecut, se lasă să se înțeleagă că noile decupări se originează în tratatele de la Paris, și de aici blamul asupra acestora. Direct sau indirect, se susține că menținerea Monarhiei Austro-Ungare ar fi condus la o mai mare stabilitate europeană, făcînd abstracție de realitatea pe care o sublinia, încă în 1929, sociologul maghiar Jaszi Oskar - care, de altfel, s-a străduit din răsputeri, în toamna anului 1908, să mențină, sub o formă sau alta, Ungaria istorică -, că disoluția dublei monarhii n-a fost atât rezultatul războiului exterior, cît al celui din interior, iar disoluția ei a fost un proces logic și nu un accident.

Chestiunea trebuie discutată dintr-o altă perspectivă. Foarte adesea principiul autode-

terminării pe care Wilson l-a gîndit, conectat organic la valorile democrației, a fost interpretat și însoțit văduvit de acest al doilea aspect, ceea ce a făcut ca, în perioada interbelică, enclavele etnice din teritoriile noilor state să nu poată fi integrate în noile alcătuiri statale. Woodrow Wilson și administrația sa, contrar unor păreri exprimate uneori și în istoriografia românească, cunoștea realitățile etnice din zona ce desparte spațiul german de cel rus. Președintele american consideră, însă, că aplicarea principiului autodeterminării va soluționa dezideratele populațiilor care reclamau desprinderea din Monarhia Austro-Ungară, iar cultivarea și adoptarea valorilor liberale, proprii societății americane, va conduce la armonizarea intereselor majorității și minorităților etnice din noile state, o condiție necesară integrării lor într-o ordine mondială bazată pe acceptarea acestor valori. Astăzi, este evident că principiile wilsoniene au rămas statormic la baza politicii americane, de atunci și pînă în zilele noastre. Deficitul de democrație al statelor succesorale, ce a hrânit revizionismul statelor ce se considerau nedreptățite la Conferința de Pace de la Paris, hiatusul comunist a amînat materializarea wilsonismului pînă în perioada postcomunistă.

Principiul autodeterminării, în general, și principiile wilsonismului, în particular, au fost invocate și aplicate de românii din Transilvania. Elita politică românească de la 1918 a argumentat, în sprijinul acțiunii dramatice de desprindere a Transilvaniei de Ungaria și de unire cu România, principiile wilsoniene care au fost cunoscute și consientizate în straturi foarte largi ale populației românești. Numele și principiile lui Woodrow Wilson au fost vehiculate permanent în presa românească din lunile octombrie-noiembrie 1918, ca și în numeroase manifeste, proclamații, distribuite în cele mai îndepărtate sate din Transilvania.

Numele lui Wilson nu a fost menționat doar în scris. În toate satele românești din Transilvania, în adunările populare, cei care au rostit cuvîntări invocau numele lui Wilson și principiile sale, conferindu-i lui Wilson virtuile unui zeu pămîntean. "Marele Wilson", "Cel mai mare om al zilelor noastre", "Eliberatorul lumii", "Marele apostol al libertății popoarelor", "Omul divin", "Mesagerul păcii", "Noul Christos" sint cîteva din expresiile și apelativele populare referitoare la

președintele american. Această realitate demonstrează, pe de o parte, aderența românilor la principiile de autodeterminare wilsoniene, pe de altă parte, gradul de penetrație și de conștientizare a noilor valori politice de către mase largi ale țărănimii românești.

Elita politică românească a înțeles și și-a însușit, în esența lor, principiile wilsoniene. Wilson a realizat foarte curând pericolele ce planau asupra zonei central-est europene: un naționalism excesiv și amenințarea unor transformări sociale de esență bolșevică. Președintele și cei din jurul său erau foarte preocupați de capacitatea liderilor din estul Europei de a conduce și controla aplicarea noilor principii liberale, pentru a înlătura pericolul bolșevic.

Într-adevăr, la sfîrșitul lunii octombrie 1918 și începutul lunii noiembrie, situația era explozivă în Transilvania. Soldații, indiferent de etnie, părăsesc liniile frontului și se întorc cu armele acasă, mulți influențați de realitățile revoluției rusești. În momentul dezagregării administrației maghiare, la începutul lunii noiembrie, constituia un pericol real o ridicare socială care se putea transforma într-o *jacquerie* modernă. Primele manifestări ale populației rurale au avut o conotație socială evidentă. Liderii politici români au sesizat pericolul și au întreprins un efort considerabil în canalizarea acestor energii în direcția unei mișcări naționale în parametrii legalități democratice. În presă, în circulare răspîndite în întreaga Transilvanie, Consiliul Național Român, constituit în noaptea de 30/31 octombrie, făcea apel, în prima sa declarație, la răbdare, la legalitate, pentru a demonstra că români transilvăneni sunt îndreptățiti să se numere printre națiunile libere și că merită sprijinul și iubirea celui mai mare om al timpurilor noastre, președintele Republicii America, cel care, ca și acasă, a condus la victorie ideea că fiecare națiune și fiecare individ este egal îndreptățit să dispună de propria soartă.

În același timp, liderii români au conștientizat necesitatea de a conduce procesul deînfrangerii Transilvaniei de Ungaria prin mijloace pașnice, evitînd vîrsarea de sânge și provocînd un spirit de toleranță. O asemenea manieră de acțiune răspunde exact spiritului și literei wilsonismului. Realitățile transilvănenene din lunile octombrie-novembrie 1918 demonstrează că liderii politici români și maghiari au înțeles cerințele vremii

sintetizate de wilsonism și au evitat conflictele etnice violente care, în atari împrejurări, puteau conduce la carnajele ireparabile în relația dintre cele două etnii. De altfel, în ziua în care Departamentul de Stat recunoștează aspirațiile românilor transilvăneni, 5 noiembrie 1918, Woodrow Wilson se adresa popoarelor din monarchia Austro-Ungară, cerîndu-le să întreprindă schimbările ce se impunătă pe cale legală, evitînd violența și actele inumane. Liderii politici români au înțeles mesajul și, în momentul în care controlau cea mai mare parte din Transilvania, n-au proclamat pur și simplu preluarea administrației provinciei, ci s-au adresat, la 9 noiembrie, nouui guvern maghiar, condus de contele Karoly Mihaly, pentru a accepta și recunoaște preluarea puterii de Consiliul Național Român. Astfel s-au desfășurat tratativele de la Arad, din 13-14 noiembrie 1918. Tratativele au eşuat în condițiile în care delegația română și, mai precis, Iuliu Maniu au reclamat separația definitivă și totală a Transilvaniei de Ungaria.

Încă o dată, conducătorii românilor au avut în vedere spiritul principiilor wilsoniene. Deși au fost vocile care au cerut proclamarea imediată a separației Transilvaniei de Ungaria, omul cel mai prestigios în acel moment, Vasile Goldiș, s-a opus, propunînd convocarea unei adunări cît mai largi, care să se pronunțe în acest sens. Același Vasile Goldiș, foarte familiar cu istoria și principiile democrației americane din perioada când a predat la Liceul din Brașov cursul de istorie universală, a propus și a elaborat manifestul "Către popoarele lumii", publicat în limbile română și franceză, la 18 noiembrie 1918. Originea și motivația acestui manifest trebuie căutată în teama liderilor români că desprinderea de Ungaria ar putea întîmpina reacția violentă a administrației maghiare. Ca urmare, manifestul trebuia să dezangajeze adeptii unei reacții violente și să arate "lumii civilizate", cum se inseră în document, că vina unor eventuale acțiuni reprobabile incumbă în totalitate statul ungar.

Este foarte interesant că manifestul a fost alcătuit și structurat după modelul *Declarației de Independență*. Ca și părinții fondatori ai S.U.A., liderii români declarau solemn că, în vederea eliberării și deînfrangerii de Ungaria, erau hotărîti să piară decât să trăiască în continuare în supunere și sclavie.

Wilsonismul și principiile sale au fost

rezente, ca argumente, în cuvîntările rostite la Alba Iulia în 1 Decembrie 1918 și se regăsesc în conținutul și litera *Declarației solemne de unire cu România*, adoptată de cel mai reprezentativ organism din centrul și estul Europei, care a adoptat hotărîri similare în toamna anului 1918. Dimensiunea națională, socială, hotărîrea liderilor români de a scăpa de tentația de a deveni din asupriți asupratori, după cum îi sfătuia, cu atîta insistență, Iuliu Maniu, dimensionează ziua de 1 Decembrie, atît prin actul în sine, cît și prin valorile perene ale democrației, care au fost așezate la baza înfăptuirii acestui act.

După opt decenii, wilsonismul și principiile sale sunt la fel de actuale și benefice pentru centrul și estul Europei, ca și la sfîrșitul Primului Război Mondial. Experiențele încercate de popoarele din această zonă, în cele opt decenii, demonstrează, cu evidență, că numai promovarea și aplicarea valorilor reale ale democrației, atît în interiorul statelor, cît și în relațiile dintre ele, vor putea perpetua pacea și vor institui cu adevărat o nouă ordine europeană și mondială, pe care președintele american a propovăduit-o cu atîta credință.

Revista *Sfera Politicii*

intenționează să abordeze arii tematice mai puțin familiare cititorilor și specialiștilor români. Întrucît mulți dintre colaboratorii noștri se află la studii în străinătate, își definitează doctorate sau ocupă funcții înalte în executiv și legislativ, iar majoritatea temelor au fost studiate de unii și aceiași oameni, ceea ce a dus la o supraîncarcare de șarcină intelectuală, apelăm la noi colaboratori, mai ales pentru unele dintre temele anunțate.

Așteptăm în special studenți și absolvenți la științe politice, jurnalism, relații internaționale, sociologie, filosofie, drept, istorie, dar și alți specialiști ce pot participa la analiza unora dintre temele anunțate (și a altora noi).

Redacția

1918, atunci și acum

DINU C. GIURESCU

În 1918, Sfatul Țării din Basarabia s-a reunit la 27 martie/9 aprilie; Congresul general al Bucovinei, la 15/28 noiembrie; "Adunarea Națională a tuturor Românilor din Transilvania, Banat și Tara Ungurească", la 18 noiembrie/1 decembrie. Au votat atunci, la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia, unirea acestor provincii cu România. A fost un an unic al istoriei neamului, an al unirii, al speranței, al voinței de a săptui în noua Românie, schimbările și înnoirile în pas cu vremea, cu cerințele oamenilor spre mai bine, spre o mai dreaptă tocmai a lucrurilor și obștilor.

Între 1918 și 1939 s-au împlinit multe; altele au rămas la jumătate de drum; unele speranțe s-au năruit; după cum rivalitățile, invidiile, ciocnirile de interes au revenit cu fiecare an. Dar peste toate, **unirea tuturor românilor în hotarele același stat a devenit o realitate**. A devenit realitate fiindcă la temelia ei se afla proprietatea individuală, separația puterilor în stat, o economie care funcționa potrivit cerințelor pieței. Cu toate scăderile ei – și nu puține – **România dintre 1918 și 1939 era o țară normală. Unirea cea mare era, pentru români, un săptămână**.

În anul patimilor, 1940, nici o provincie a țării n-a voit să se separe. La 19 iunie 1940 s-a anunțat la radio că guvernul francez a cerut încheierea unui armistițiu. Eram la Bistrița, pe o rezervație de vînătoare și pescuit, cu părinții mei, scriitorul Ion Agârbiceanu, Ștefan Boieriu, fruntaș ardelean și Bibi Popescu administratorul coroanei. Auzind stirea, Ștefan Boieriu ne-a spus celor de față: "În Rai sau în Iad, dar cu toții împreună". Și am rămas împreună.

Unde ne aflăm însă astăzi, după 80 de ani? Prin Constituția din 1923 "proprietatea de

orice natură, precum și creațele asupra statului sunt garantate... Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru cauză de utilitate publică și o dreaptă și prealabilă despăgubire stabilită de justiție" (art. 17 din Constituția din 1923). În Constituția din 1991, art. 41 este intitulat "**Protecția proprietății private**", iar alin.(2) glăsuiește: "Proprietatea privată este **ocrotită** în mod egal de lege, indiferent de proprietar".

Formularea ne trimite la Constituția Republicii Socialiste România din 195, art. 36, unde citim: "Dreptul de proprietate personală este ocrotit de lege". Același termen, în 1991 și 1965, "ocrotit", iar nu "garantat", ca în 1923.

Istoria regimului comunist din România este istoria confiscărilor successive a proprietății private, efectuate la scara națiunii întregi, din martie 1945 până în decembrie 1989. Ideea însăși a dreptului de proprietate particulară și realitatea ei a fost sistematic eliminată timp de peste patru decenii.

Astăzi, la 9 ani de la evenimentele din decembrie 1989 suntem încă foarte departe de restaurarea și repunerea în drepturi a proprietății particulare. România nu va intra în normalitate atât vreme cât o atare cerință nu va fi îndeplinită în drept și în fapt, în natură sau prin compensație, la valoarea reală, de piață, a bunului confiscat.

* * *

"**Rezolvarea și realizarea reformei agrare după nevoile și cererile norodului...**" citim în declarația de unire votată la Chișinău la 27 martie/9 aprilie 1918. "**Reforma agrară radicală**" hotărâsc transilvănenii la Alba Iulia, la 1 decembrie 1918.

Ea a fost realizată. 6.008.098 ha au fost exprimate și distribuite la 1.393.353 familii rurale

(din care 201.165 minorităților etnice). A revenit, în medie, cîte 4,3 ha de familie. De reamintit că improprietărea din timpul lui Alexandru Ioan Cuza dăduse alte 2.038.640 ha la 511.896 de familii țărănești. Îi reveneau fiecărcia aproape 4 ha (3,985 ha). Prin reforma agrară din martie 1945, 1.109.000 ha sînt împărțite la 918.000 de familii de țărani săraci, în medie cîte 1,2 ha, pentru ca, 4 ani mai tîrziu, în martie 1949, Partidul Muncitoresc Român să adopte, ca politică oficială a statului **colectivizarea agriculturii**, după modelul colhozurilor sovietice. Pînă în 1962, prin **colectivizare s-au confiscat pămînturile, atelajele, vitele, uineltele și mașinile agricole la 3.536.600 familii țărănești**.

Legea fondului funciar, adoptată la 23 ianuarie 1991, a restaurat proprietatea individuală în agricultură. Dar efectele pozitive ale acestei restaurări atît de necesare au rămas limitate. Fără utilaje, fără mijloace financiare, cei mai mulți cultivatori ai pămîntului practică o agricultură de subsistență, mai ales pentru nevoile familiilor lor. Prețul alimentelor este extrem de ridicat. La orașe, cheltuielile medii pentru alimentare ale unei familii se ridică la 58,3% din total; iar la cele sărace sau cu venituri modeste, între 62,7 și 74,7%, ceea ce înseamnă între 2/3 și 3/4 din totalul cheltuielilor, numai pentru mîncare!

Este prea bine cunoscută poziția României de exportator de cereale pînă la al doilea război mondial, în condițiile unei agriculturi în care mecanizarea și chimizarea ocupau locuri extrem de modeste. În 1938, cerealele și leguminoasele, animalele vii, semințele și produsele alimentare reprezentau, împreună, 39,9% – aproape 40% – din totalul valoric al exportului. Agricultura se situa astfel pe locul II, în față, după produsele petroliere (43,3% în 1938).

La nouă ani de la evenimentele din decembrie 1989, se importă, cu sărg, pentru consumul intern, numeroase produse alimentare din felurile țări. Nu am putut afla dacă și cu cît contribuie agricultura la exporturile României în prezent.

* * *

"Muncitorimii industriale i se asigură aceleași drepturi și avantajii care sînt

legiferate în cele mai avansate state industriale din apus" – am reprodus art. III/6 din Rezoluția adoptată la Alba Iulia în 1918.

Sînt bine cunoscute greutățile muncitorimii și ale salariaților în genere, din primii ani de pace, după 1918; de asemenea, efectele crizei mondiale ajunse și în România; tensiunile sociale, marcate de evenimentele de la Lupeni (1929) și Grivița (1933), încheiate cu morți, răniți și arestări. Dar, în același timp, a fost adoptată și pusă în aplicare o întreagă legislație pentru reglementarea relațiilor de muncă și funcționarea sindicatelor. Situația muncitorimii și, în general, a salariaților din România s-a îmbunătățit, îndeosebi în intervalele 1922-1929 și 1933-1939, cînd țara a cunoscut ani de dezvoltare economică. Este cu totul grăitor faptul că sub regimul comunist nu s-au publicat defel analize privind puterea de cumpărare a diferitelor categorii de salariați din anii '30, comparativ cu anii '50, '70 sau '80, pe categorii de mărfuri sau de servicii.

Este locul să reamintim că tot în intervalul 1929-1936, inclusiv în anii de criză, raportul între salarii și prețurile mărfurilor de consum a fost în favoarea salariaților. Abia în 1937, prețurile au urcat cu 2,1% peste salarii, iar în 1938-1939, puterea de cumpărare a mai scăzut cu cca. 8,6%!

Unde ne aflăm astăzi la acest capitol? Salariul mediu net a cunoscut o scădere continuă. De la nivelul anului 1989, considerat, convențional, egal cu 100, salariul mediu net a ajuns la 59,8% în 1997. Tendința de a scădea a continuat și în 1998. Cum s-a ajuns aici? Constituția din 1991, art. 134, alin. 1 precizează: "Economia României este o economie de piață". Iar art. 43, alin. 1, adaugă: "Statul este obligat să ia măsuri de dezvoltare economică și de protecție socială, de natură să asigure cetățenilor un nivel de trai decent".

Cu toate enunțările constituționale, **economia României nu este o economie de piață**, iar "**calitatea vieții**" (vezi art. 134, alin. a și f) scade, în loc să crească. E drept, o sumă de legi au fost adoptate; au avut loc o serie de schimbări, în direcția economiei de piață. Schimbările s-au făcut, însă, cu foarte multă grijă și măsură, cît să nu lovească pozițiile și interesele esențiale ale celor aflați în mecanismele industriale, financiare și administrative, în funcțiile lor de comandă și

control, aşa cum s-au constituit ele pînă în decembrie 1989 și cum s-au adaptat noilor realități după această dată.

S-a ajuns la situația prezentă și fiindcă fiecare partid reprezentat în Parlament are propria sa formulă de reformă și privatizare. Una din perspectivă "creștin democrată", cel puțin două "social democratice", alte două, de data recentă, "liberală" și "de dreapta", la care se adaugă cei ce ar dori reinstaurarea pe față a controlului statului și un regim autoritar-dictatorial.

România, după Marea Unire, s-a consolidat și a progresat tocmai fiindcă la temelia ei se află proprietatea privată și economia de piață, fundamente pe care România – trecută prin regimul comunist – nu le are încă la ora actuală. Dacă rezultatele pozitive în direcția reformei reale sunt cu totul modeste, în schimb a fost realizat un alt "obiectiv". Anume, scăderea continuă a clasei de mijloc, a întreprinzătorului particular. Întreprinderile mici și mijlocii constituie într-o țară normală, sectorul cel mai dinamic, care creează periodic noi locuri de muncă. La mijlocul acestui an, aceste întreprinderi plăteau între 30 și 37 de felurite taxe și impozite. La Camera de Comerț și Industrie erau înregistrate, la finele lunii mai 1998, 332.721 întreprinderi mici și mijlocii. Jumătate din ele au avut în 1997 pierderi sau un profit sub 2%. Profit mai mic de 2% înseamnă de fapt tot pierderi, deoarece multe din cheltuielile acestor unități nu sunt deductibile din impozitul pe profit.

* * *

"Înfăptuirea desăvîrșită a unui regim curat democratic pe toate terenurile vieții publice. Votul obștesc, direct, egal, secret, pe comune, în mod proporțional, pentru ambele sexe, în vîrstă de 21 ani; reprezentarea în comune, județ și Parlament" (Rezoluția Adunării de la Alba Iulia, pct. III/2). **Vot universal, egal, direct și secret, precum și descentralizarea administrației**, citim în Declarația de unire a Basarabiei cu România, punctele 2, 8 și 9. Constituția din 1991, prin articolele 8, 34, 35, 36, 37 și 59 asigură pluralismul și partidele politice, dreptul de vot și de a fi ales, libertatea întrunirilor,

dreptul de asociere, precum și "votul universal, egal, direct, secret și liber exprimat, potrivit legii electorale" (articoulul 59/1). Cadrul constituțional al vieții politice este astfel determinat în conformitate cu cerințele contemporane ale unei democrații pluraliste.

Ce se întâmplă în practică? Fiecare partid vine cu propunerile proprii privind soluționarea problemelor urgente ce stau în fața țării; fiecare din ele afirme că soluția sa este mai bună decât a celorlalți; se critică și se atacă reciproc; sunt în competiție pentru a atrage electoratul de partea lor. Nici vorbă de un consens asupra măsurilor urgente și de fond, de parcă am avea de a face cu mai multe Români și nu cu una singură.

Pentru unii, lucrurile ar părea normale. În definitiv, spun aceștia, aşa era și în România după 1918. Așa se prezintă și în democrațile din țări cu vechi tradiții. Si totuși, sunt diferențe fundamentale între viața politică a României de astăzi și aceea de după Marea Unire.

● **Unirea din 1918 a însumat voința tuturor partidelor**, indiferent de doctrină sau orientare, fie național-liberal, național-român din Transilvania, țărănesc din Vechiul Regat, țărănesc-democrat din Bucovina, țărănesc din Basarabia, conservator-democrat, pentru a nu aminti decât pe cele mai cunoscute. Când a fost vorba de Unire, programele și interesele de partid au fost lăsate pe plan secund. Telul era de asemenea mare și însemnatate încît eforturile se cuveneau îndreptate într-o singură direcție – spre Unirea din 1918. Ceea ce s-a și făptuit.

Astăzi, obiectivul are aceeași însemnatate ca în urmă cu 80 de ani. Este vorba de **readucerea României la normalitate, la standardele de civilizație și de viață cetățenească democratică** așa cum s-au consolidat ele în țările avansate ale lumii contemporane.

Astăzi, principalele partide vorbesc toate de obiectivul esențial – reformă, restrukturarea, privatizarea etc. Fiecare însă are calea sa proprie și susține că este cea mai potrivită. Se va putea spune: dar, oare, nu a fost tot așa după 1918, cind statul întregit trebuia consolidat și îndreptat spre progresul economic și social? Sigur, partidele s-au confruntat și atunci; propunerii și contraproponeri, acuze reciproce, rivalități și orgolii, toate au fost prezente cu fiecare competiție electorală, ca și în

lucrările Parlamentului.

● Există însă o diferență fundamentală, de substanță, și anume: atunci, în anii '20 și '30 societatea și economia țării funcționau normal, potrivit criteriilor acelor vremi. Oamenii politici puteau să-și încrucișeze săbiile în toate felurile, pentru că rînduierile de bază – agricultura, industria, meșteșugurile, comerțul, finanțele – toate clădite pe proprietatea particulară – precum și învățămîntul, funcționau. Ele funcționau dincolo de alternanțele de guvernare, dincolo de "ajustări" ale unor alegeri, dincolo de veleitățile și rivalitățile liderilor.

Astăzi, în România, după aproape 45 de ani de regim comunist, aceste rînduieri de bază, de fapt, nu funcționează. Economia de piață este cu totul firavă, inflația urcă încet dar sigur, proprietatea privată pare că începe mai curînd cu decembrie 1989, învățămîntul este încă departe de calitate și competitivitate.

După 1918, factorii de răspundere, fie la guvernare, fie în opoziție, ca și societatea în ansamblul ei, au găsit căile de progres ale țării. Vor găsi astăzi factorii de răspundere calea pentru aducerea țării la normalitate? Deocamdată, de 9 ani, asistăm la acuze reciproce. O parte susține că starea prezentă se datorează guvernărilor din anii 1990-1996; cealaltă parte aruncă vina pe coaliția din 1996-1998; iar în interiorul coaliției majoritare acuzele reciproce sunt frecvente. Un atare comportament ocolește realitatea.

Între 1990 și 1998 toate partidele parlamentare – cu mici excepții – au fost la guvernare. Fiecare are partea sa de răspundere, pentru că s-a ajuns la situația extrem de gravă de astăzi. A invoca un an sau altul cind, artificial, situația era ceva mai bună decât astăzi, înseamnă a ascunde realitatea. Măsurile radicale, luate în alte țări foste comuniste, nu au fost puse în aplicare în România.

De 9 ani, țara își pierde puterile. Hemoragia continuă, din cind în cind încetinită sau mascată prin improvizații. În anii de după Marea Unire, clasa politică, deși împărțită și în competiție, a reușit să consolideze societatea și să meargă înainte. Vor izbuti același lucru actuala clasă politică și factorii de răspundere din industrie, finanțe și administrație? Vor înțelege ei că peste

rivalitățile lor, adesea meschine, se află țara cu nevoile ei? Vor izbuti oamenii acestei țări să înțeleagă că fiecare trebuie să-și asume răspunderea propriei sale vieți și să nu aștepte ca statul să ii rezolve nevoile?

Viitorul foarte apropiat va arăta dacă învățămîntele Marii Uniri din 1918 mai sunt înțelese astăzi sau nu. Dacă oamenii au voința sau capacitatea de a reveni la normal, la o viață decentă, în care să poți clădi și gîndi la viitor, aşa cum au făcut-o înaintașii noștri din anii Unirii.

Textele semnate de Stelian Tănase, Paul Cernovodeanu, Vasile Vesa și Dinu C. Giurescu au fost prezentate în cadrul Adunării solemnne de la Ateneul Român, inițiate de Alianța Civică, cu prilejul aniversării a 80 de ani de la Marea Unire din 1918.

București, 22 noiembrie 1998

DINU C. GIURESCU - Profesor la Facultatea de Istorie a Universității București. Membru al Consiliului Științific al Facultății de Istorie. Președinte al Consiliul Național al Muizeelor și Colecțiilor de Artă din Ministerul Culturii. Consilier în Comitetul Executiv al Academiei de Româno-Americană de Arte și Științe, Statele Unite. Membru al Consiliului de Relații Etnice, Statele Unite. Autor a 35 de volume și a numeroase studii istorice.

Banii și politica

DAVID PLOTKE în dialog cu **STELIAN TĂNASE**

DAVID PLOTKE - doctor în sociologie, profesor de științe politice și șef al acelaiași departament la Facultatea de Științe Politice și Sociale "New School for Social Research" din New York, profesor de științe politice la Universitatea Yale și profesor de sociologie la Universitatea California. Este cercetător în domeniul politicilor americane, al partidelor politice, al formelor politice naționale contemporane, ca și în domeniul teoriei politice contemporane. Autor al mai multor cărți printre care: "Ruptura democratică: de la Drepurile Omului pînă la sfîrșitul ordinii democratice", "Construind o ordine politică democratică: reorganizarea liberalismului american în anii 1930-40" și al unui impresionant număr de articole, studii, recenzii și comentarii de factură sociologică și socio-politică.

(continuare din numărul trecut)

Stelian Tănase: Dar cred că, în același timp, republicanii au interesul să alimenteze, să sublinieze aceste dispute.

David Plotke: Există, de asemenea, un alt motiv pentru care fac acest lucru, care probabil e un avantaj. Ei au estimat mai bine decât democrații cum să măreasă fondurile strâns. Spui că ai un interes politic, pentru anul 2000, sporind aceste sume. De asemenea, în programul actual de legi, ei se descurcă mai bine decât democrații. Ei sunt mai bogăți. Si nu e numai bogăția. Și-au dat seama că în orice sistem există unele lucruri preferate și altele nu. S-au descurcat mai bine decât democrații, în ceea ce privește mărirea potențialului și a averilor lor. Dacă ei ar vrea să facă o versiune foarte puțin diferită a sistemului prezent și să impună o constrângere mai mare, în timp ce democrații doresc lipsa

constrângerilor în sistemul prezent, primii pot obține ori un nou sistem legislativ, care e mai strict, ori, cel puțin, pot încerca din nou.

Nu există interese opuse în campania pentru reformă. Când republicanii vorbesc despre acest lucru, ei se referă la puține schimbări pe plan legislativ, intenționând să facă mai dificile unele acte ostentative. Când democrații vorbesc despre campania pentru reformă, ei se referă la schimbări mai mari. În mod ironic, prima alegere a democraților ar fi o schimbare radicală, a doua ar fi să nu schimbe nimic în promulgarea valorilor și a treia ar fi să nu schimbe nimic în plan politic. Republicanii preferă o structură opusă. Prima alegere este sistemul prezent și câteva schimbări în promulgarea valorilor, iar a treia alegere ar fi o reformă importantă. Dacă îți imaginezi că e o problemă formală, un set de preferințe, nu vei face reformă. Vei obține însă cinismul și revolta publicului, venind, în mod previzibil, una după cealaltă. Pentru că revolta apare atunci când funcționarea internă a unei astfel de campanii este expusă total. Si devine evident că activități sunt cu adevărat importante. Oamenii văd această campanie cum au văzut, de departe, cum ar trebui să funcționeze procesul democratic, și se enervează și devin furioși. Atunci se întâmplă două lucruri: unul e că e imposibil să le spui o poveste despre vinovăție și inocență, pentru că toți sunt, într-o oarecare măsură, vinovați (sau nu ar fi aleși). Aceasta e prima problemă. Rar apare un cavaler în armură să poți să spui: "Această persoană e virtuoasă." A doua problemă este cea a complexității. Cum transformă cineva impulsul democratic și popular spre onestitate, dreptate și transparență, a procesului politic, într-un program legislativ de dreapta. E foarte dificil să faci un asemenea lucru. Pentru că nu e atât de ușor să îți convei toate considerațiile autentice și constrângătoare care vin din câteva direcții diferite. Devii astfel ținta atenției, pentru că apăre acest cinism și această revoltă în legătură cu corupția. Se dovedește că e

dificil să reflecți aceste considerații, să menții un puls al reformei, în mijlocul acestei complexități, mai ales când ceva cu adevărat rău se întâmplă în țară. E posibil să combini un program de reformă procedural cu un program științific, într-o regiune. E mai ușor să urmărești simultan programul reformei și să îl duci la bun sfârșit (din cauza interesului public pentru economie).

În situația actuală, când industriile sunt foarte bine puse la punct, șomajul e mai mic decât în ultimii 25 de ani ... atunci de ce să îl acuzăm pe Clinton? Poți să îl acuzi că unele lucruri ar fi putut să fie făcute mai bine. După standardele convenționale ale președinților, el nu a produs nici o catastrofă economică, socială. Lucrurile confuze au rămas confuze. Nu a făcut nimic, dar nu a stricat nimic. Și peste tot în lume, unde se întâmplă ceva extraordinar, este afectat interesul american. Sunt lucruri pe care le-ar fi putut face mai bine, dar nu e nici un război. Strategia lui este să spună că nu a făcut nimic ilegal, că totul e grozav, și ne închide gura. Probabil, e o strategie a învingătorului, dar e o strategie proastă pentru un război. Pentru că în război, aceste lucruri nu vor fi acceptate și el va fi acuzat de corupție. Cam aşa arată situația.

S.T.: Problema există într-o țară în tranziție, ca România ... Am citit foarte mult despre America de Sud, Asia de Sud-Est, Europa de Vest, despre corupție, bani, politică. Într-o societate în tranziție, discuția e alta.

Ieri, am vorbit cu unul dintre prietenii mei, care a vizitat recent România, și mi-a spus că e foarte surprins fiindcă, după alegerile din România, nimeni nu își pune problema banilor: căi bani s-au cheltuit în campania electorală, de unde vin bani, cum au fost ei folosiți. Nimic ... nimeni nu e interesat de această "Cutie a Pandorei", poate pentru că le e frică să deschidă din nou asemenea scandaluri și cred că toți au un sistem în afara legii sau, poate, nu își dau seama că de importanță este această problemă. E un fel de naivitate generală, din partea populației, chiar a clasei politice. Pentru că, în România, dar cred că peste tot, campania electorală e încă foarte ieftină. Votul e pe o listă a partidului, iar partidul poate acoperi cheltuielile.

Am scris, în România, "Legea Partidelor". Dezbaterea în jurul legii partidelor facea legătura între legislația departamentului de organizare (căi membri sunt etc.) și finanțarea partidelor de la bugetul de stat.

Prima mea idee a fost să scoț partidul de sub influența oamenilor bogăți, pentru că ei și-au cumpărat locul în Parlament sau și-au impus candidații în schimbul banilor, și să dău partidelor bani publici, pentru a avea mai multe partide independente de mediul de afaceri.

A doua idee a fost să creez, în interiorul partidelor, structuri democratice. Pentru că dacă ele primesc bani de la bugetul public, trebuie să își asume o responsabilitate. Să limitez posibilitatea de abatere, ca în Germania, în anii '30. Dacă primești bani publici, trebuie să fii foarte prudent. Am încercat să introducem în lege stipulații cu privire la cine e îndreptățit să primească bani, ce condiții trebuie îndeplinite pentru a avea un partid nou. Pentru că e nevoie de o autorizație dată de Tribunal. Nu știu dacă Partidul Republican sau Partidul Democrat au nevoie de oprobare oficială pentru a exista. În România, e nevoie de semnatură a 10.000 de oameni pentru a merge să se înscrie la Tribunal, e nevoie de un statut de lider provizoriu. În SUA, nu e nevoie de asemenea lucruri.

D.P.: Există această diferență pentru că partidele în SUA nu au membri în sens strict. Partidul Republican și Partidul Democrat sunt atât de vechi, de înrădăcinare, încât nu mai au nevoie de nimic pentru a-și demonstra existența. Apar multe asemenea discuții, dacă în alegeri este și un al treilea partid. Si aici e la fel; fiecare stat are legile sale.

S.T.: Dacă cineva care e popular și are bani vrea să își facă acum un partid în Statele Unite, e posibil?

D.P.: Da.

S.T.: Cum? Trebuie să meargă să se înscrie la Tribunal?

D.P.: Îți trebuie semnaturi pentru a intra în alegeri, în diferite state; diferă de la stat la stat, dar mecanismul de bază e același.

S.T.: Ai nevoie de o clădire, de birouri, de cartier general?

D.P.: Nu, aceasta este treaba ta.

S.T.: Înțeleg. Dar trebuie să plătești.

D.P.: Trebuie să ai bani ...

S.T.: Trebuie să închiriez un birou și să ai cont în bancă. E contul tău personal sau al partidului?

D.P.: Ai nevoie de un cont al partidului.

S.T.: *Dar dacă ai cont bancar, trebuie să ai o instituție, o structură. E ca în afaceri. Banca te poate întreba cine ești.*

D.P.: Adevăratul obstacol pentru un al treilea partid în Statele Unite este structura electorală, care, opusă unui sistem parlamentar, dezavantajează mult acest al treilea partid.

S.T.: *Da, știu.*

D.P.: Dar nu există obstacole extraordinare pentru ca acest al treilea partid să nu se situeze în frunte, și asta se încearcă tot timpul. Ceea ce mă izbește e că, în țările în tranziție, totul pare altfel decât în Statele Unite. De exemplu, dacă îi întreb pe americani dacă fondurile de stat pentru o lege privind sectorul privat au o influență periculoasă pentru procesul politic, mă îndoiesc că vor fi mulți care vor răspunde afirmativ. Nu ar fi copleșitor, dar când oamenii vorbesc despre procesul politic autonom, în sensul unui proces politic independent, reacția lor automată nu va fi să le fie frică de pericolul corupției legii, la fel de mult ca ... Cel puțin, oamenii ar putea să spună că pericolul ar fi corupția de stat. Există o mulțime de motive în acest sens. Unele sunt istorice, altele au legătură cu dezvoltarea țării. Chiar dacă o campanie pentru Senat ar costa 10 milioane de dolari în California, 30 de milioane de oameni, toți sau, cel puțin 80 %, au ceva bani.

S.T.: *E cel mai bogat stat din Statele Unite.*

D.P.: Strângerea de fonduri e plătisitoare, presupune timp ...

S.T.: *Cineva mi-a spus acum un an, în Washington (pentru că sunt implicat în politică în România), că a început să strângă bani în ziua imediat următoare alegerii sale.*

D.P.: Nu se oprește niciodată. Dar partea cea mai rea e că nu ți-ai face griji pentru jumătate dintre oamenii bogăți, care deformă procesul politic. Pentru că ei nu pot. Dar ți-ai putea face griji pentru o anume deformare mai puternică a procesului politic, peste timp și într-o direcție dorită nu numai de câțiva oameni cu bani, ci de toți oamenii bogăți. E un fel de a lăsa deoparte anumiți oameni. Dar nu e cazul României, al Ucrainei, țări foarte sărace, unde reforma e doar pe jumătate și o mână de oameni bogăți pot cumpăra totul.

S.T.: *Așa au și făcut. În partid, în Parlament, în Guvern. Au fost interesați, de exemplu, să aibă*

în mâinile lor administrarea orașului.

D.P.: Da. Dar sunt multe asemenea cazuri și în Statele Unite. Nu se pune problema unui proces politic corrupt, e vorba mai mult despre anumite subiecte discutate și altele nu, despre oameni care dețin un post și alții nu. E o problemă legislativă complicată; atunci, cum poți impiedica un grup de oameni bogăți să nu cumpere procesul electoral?

Americanii, probabil, ar refuza reforma din România, spunând că prețul e prea mare.

S.T.: *Deoarece clasa de mijloc și oamenii bogăți sunt mai numeroși decât în România?*

D.P.: În Statele Unite, oamenii se tem de pericolul sponsorizării de către stat a procesului politic; dar, pe de altă parte, ca și în țările ex-comuniste, există teama ca statul să nu urmeze vechiul model de a se implica în procesul politic și de a nu fi capabil să decidă care partide sunt în regulă și care nu.

S.T.: *Care să primească bani și care nu ...*

D.P.: Da. Cine primește și cine nu primește bani? Am impresia că lecțiile de istorie americană pot explica foarte ușor situația micilor țări democratice. Mî se pare complicat, pentru că, pe de o parte, vreți să introduceți un proces politic cu adevărat independent de bani și de orice formă de control, dar vreți, de asemenea, și o lege foarte puternică a libertății de expresie. Legea libertății de expresie este interpretată în Statele Unite, ca dreptul fiecărui om de a-și cheltui resursele după cum dorește.

Spațiul politic, în Statele Unite, astăzi, este spațiul mijloacelor naționale de comunicare. Când vorbești despre politică vorbești despre politică la scară largă, despre capacitatea grupurilor de a folosi acel spațiu mediatic.

S.T.: *E un fel de triunghi: mass-media, bani, politică. Jocul se joacă în spațiul public.*

D.P.: Și nu e ușor deloc să îl rearanjezi. Să ieși din el. Pentru că populația Statelor Unite este în jur de 250 de milioane de oameni. Dacă spui "putem avea un proces politic democratic, fără mijloace de comunicare naționale?", poate că se poate parțial, la nivelul orașului, dar dincolo de asta, dacă nu există televiziune, televiziune prin cablu, ziar și reviste, nu există dialog politic.

S.T.: *Puteți vorbi despre corupția tradițională în politica din Statele Unite? Forma tradițională a corupției, astăzi? Pentru că am citit în istoria politică, în Statele Unite, despre o mulțime de*

cunoștințe, informații.

Să vă dau un exemplu: să spunem că ai urmat școala de drept și că apoi lucrezi în administrație pentru Clinton și ești numit în funcție pentru că ești inteligent și un manager competent pentru a conduce o agenție juridică. După al doilea semestru, începi să te gândești ce să faci în continuare și lucrul cel mai potrivit, pentru bani, este să te angajezi ca și consultant sau ca director în una dintre companiile cărora acum le oferi consultanță. Pentru că ele doresc pe cineva care să știe exact cum funcționează sistemul, din interior, să le ofere o poziție mai bună. Să presupunem că faci această schimbare peste un an, lucrezi pentru o firmă de avocați care reprezintă companii și le oferă consultanță. Oamenii pe care îi ai avut în subordine în această agenție conduc acum agenția. Acum tu reprezintă companiile care oferă consultanță. E vorba despre corupție în această afacere? Probabil că nu. Aceasta e caracteristica de bază a vieții politice la nivel înalt. Mereu oameni arestați, acuzați pentru delicte evidente. Dar imaginează-ți că noi suntem acei oameni. Tu ești administratorul lui Clinton, care acum lucrează pentru această firmă de avocați, iar eu lucrez în această agenție juridică. Peste cinci ani, tu câștigi 600.000 de dolari pe an, iar eu 80.000. Și tu mă suni și îmi spui: "Aș vrea să luăm prânzul, ca doi prieteni." E aceasta corupție?

S.T.: *Depinde de conversație.*

D.P.: Toamna de aceea, e foarte greu să construiești un program legislativ. Esențialmente, trebuie să ai în vedere calitatea și anumite implicații ale conversației. E ceea ce sistemul legislativ încearcă să facă. Un asemenea program poate preciza câți kilometri pe oră trebuie să făcă o mașină pentru a fi vândută sau câtă grăsimi trebuie să fie în lapte pentru a-l vinde drept smântână. Dar să pui la punct un program care să reglementeze discuția noastră din timpul mesei, într-un restaurant elegant ... Totul se face prin legături și prin indicii. De exemplu, lucrez până ies la pensie, aş prefera să câștig 600.000, decât 80.000 de dolari pe an, și tu la fel ... Aceasta e situația!

Transcriere de pe bandă.

probleme cu corupția, în administrația orașului New York, e o lungă poveste de corupție. Există astfel de lucruri acum sau e o schimbare a sensului?

D.P.: Aș spune că formele tradiționale de corupție încă există, în Statele Unite. Nu văd vreun semn că s-ar înmulții și probabil că există indicii că numărul lor e în scădere. Și acesta este unul dintre lucrurile bune pe care le face mass-media, relațiile publice sunt mai prezente decât altădată și se acordă mai multă atenție unui număr mare de tranzacții. Aș spune că probabil există o formă de corupție tradițională, dar nu văd nici un motiv să cred că ea se dezvoltă. Cred că cele mai importante forme de corupție sunt legate de corporații și grupuri de interes, oameni bogăți care dau bani mulți pentru a influența procesul politic. În schimbul acestui lucru, nu sunt interesați de servicii sau favoruri, dar, uneori, le primesc. Sunt interesați de lucruri numite "acces", "atenție", "considerație". Și acestea sunt mai greu de căntărit decât tranzacțiile obișnuite.

Există acum o formă de corupție, care ar trebui neutralizată în următorii 20 de ani: în Statele Unite nu există o tradiție puternică a "carierei în serviciul public", a oamenilor care urmează școli de administrație. Să devii biocrat și să ieși la pensie cu o pensie de stat mare. Între 1930 și 1940, nu exista un stat în Statele Unite care să ofere posibilitatea unei asemenea cariere. Nu exista un interes deosebit pentru această carieră. Tendința continuă este să mențină multe posturi guvernamentale înalte și să oferă un post privat. Se formează astfel o elită hibridă, care are o experiență guvernamentală și niște norme ale serviciului public, și o experiență în domeniul privat, pentru că acești oameni pot conduce companii, pot începe orice afacere, dar, cel mai adesea, au venit din politică, s-au transferat în Executiv și primesc slujbe în firme de avocatură și agenții de consultanță.

Deci acestea sunt persoane care nu sunt nici funcționari publici, nici întreprinzători. Ei nu au onestitatea și independența etică a unui funcționar public, dar nu au nici creativitatea, vigoarea și spiritul inovator al unui întreprinzător. Locuiesc în Washington și în alte capitale și nu formează o elită foarte căutată.

În termenii formației și dezvoltării lor, problema corupției este aproape imposibil de ocolit. Pentru că aceștia sunt oameni a căror întreagă viață se bazează pe întoarcerea în guvernarea lui Clinton și în industria privată. Motivul pentru care industria privată îi vrea este pentru că ei oferă acces,

Document

Universul concentratiorar -legi, decrete, hotărîri-

NOTA

privind copiile și extrasele după decrete și H.C.M., decizii și ordine ale Ministerului Afacerilor Interne

- 1) Decretul nr. 83 din 2 martie 1949
- 2) H.C.M. nr. 1154 din 26 octombrie 1950
- 3) H.C.M. nr. 334 din 15 martie 1951
- 4) Ordinul M.S.S. nr. 838 din 4 decembrie 1952
- 5) H.C.M. nr. 1154 din 22 august 1952
- 6) H.C.M. nr. 337 din 11 martie 1954
- 7) H.C.M. nr. 237 din 12 februarie 1957
- Bis 7) H.C.M. nr. 1108 din 2 august 1960
- 8) H.C.M. nr. 2694 din 7 decembrie 1955
- Bis 8) Dispoziția Consiliului de Miniștri nr. 29 din 1 septembrie 1955
- Bis 8) H.C.M. nr. 623 din 14 aprilie 1956
- 9) Decretul nr. 6 din 1950
- 10) Extras din ordinul D.G.S.P. nr. 100 din 3 aprilie 1950
- 11) Decizia M.A.I. nr. 744 din 25 august 1958
- 12) Decretul nr. 89 din 17 februarie 1958
- 13) H.C.M. nr. 282 din 5 martie 1958

* * *

COPIE
MINISTERUL AGRICULTURII
DECRETUL Nr. 83, din 02 martie 1949
Pentru completarea unor dispoziții din Legea nr. 187 din 1945.

Decretul nr. 256 din 01 martie 1949
Buletinul Oficial al R.P.R. nr. 1 din 02 martie 1949

Art. 1.

- Pentru a împiedeca acțiunea de sabotare a planului de însămîntări și a producției agricole;
- Pentru a asigura dezvoltarea agriculturii în

În temeiul art. 55 din Constituția Republicii Populare Române:

HOTĂRÂSTE:

Art. 1. – Stabilirea și domicilierea în centrele aglomerate desemnate de Consiliul de Miniștri, la propunere Ministerului Afacerilor Interne, se va face potrivit dispozițiunilor ce urmează:

Art. 2. – În centrele aglomerate se pot stabili angajații organelor și instituțiilor de stat, întreprinderilor și organizațiilor cooperatiste și a celor cu caracter obștesc, militarii de carieră mutați în interes de serviciu, precum și soții, descendenții și ascendenții persoanelor mai sus arătate.

Art. 3. – pentru a se stabili în centrele aglomerate persoanele arătate în articolul precedent, cu excepția militarilor de carieră trebuie în prealabil să se prezinte la unitatea de miliție din raza căreia pleacă pentru a obține mutația.

Mutația se va acorda numai pe baza ordinului de repartizare a noii locuințe, în centrul aglomerat, sau a adverinței instituțiilor sau organizațiilor prevăzute la art. 2, constatatoare că este asigurat petiționarului și familiei sale spațiul locativ necesar.

Art. 4. – organele și instituțiile de stat, întreprinderile și organizațiile economice ale statului, organizațiile cooperatiste și cele cu caracter obștesc, nu vor putea face în mod valabil angajări sau mutări definitive de personal pentru centrele aglomerate, decât după ce spațiul locativ necesar locuinței angajatului și familiei sale a fost asigurat.

Art. 5. – Nu se vor stabili în centrele aglomerate în mod definitiv și nici nu vor putea locui ca flotanți, chiar dacă îndeplinesc condițiunile prevăzute de art. 2, persoane care intră în categoriile prevăzute la art. 6.

Art. 6. – Ministerul Afacerilor Interne va putea pe cale de Decizie să disponă mutarea din centrele aglomerate a oricărora persoane care nu-și justifică prezența în aceste centre, precum și mutarea din orice localitate a celor care prin manifestările lor față de poporul muncitor, dăunează construirii socialismului în Republica Populară Română.

Celor în cauză li se va putea stabili domiciliu obligatoriu în orice localitate.

Art. 7. – Ministerul Afacerilor Interne este autorizat să aducă la îndeplinire dispozițiunile prezentei hotărâri.

Urmează semnăturile:
NOTA: Art. 6 a fost modificat prin Hotărârea nr. 344/15 martie 1951 cuprinsul prezentei copii este trecut în forma în care a fost modificat.

* *

ANEXA LA HOTĂRÂREA Nr. 1154A. Centre aglomerate:

- București, cu o zonă de 20 km în jurul orașului.

- Orașul Stalin
- Ploiești
- Cluj
- Oradea
- Timișoara
- Reșița
- Hunedoara
- Cugir
- Constanța
- Galați
- Iași

B. Zona de frontieră:

a) spre frontieră cu Iugoslavia, pe o adâncime de 25 km.,

b) restul frontierei pe o adâncime de 7 km.

putea pe cale de Decizie, să dispună mutarea din centrele aglomerate a oricărei persoane care nu-și justifică prezența în aceste centre, precum și mutarea din orice localitate a persoanelor care prin manifestările lor față de poporul muncitor dăunează construirii socialismului în Republica Populară Română.

Celor mutați li se va putea stabili domiciliul obligatoriu în orice localitate.

Art. 2. – Ministerul Afacerilor Interne este autorizat să aducă la îndeplinire prevederile prezentei hotărâri.

Urmează semnăturile în original ale ministrilor:

- Gheorghe Gheorghiu Dej
- Teohari Georgescu
- I. Chișinevski
- Vasile Luca
- indescifrabil
- indescifrabil

* *

TOVARÂȘI MINIȘTRI,

Prin H.C.M. nr. 1154/950 s-au stabilit reguli privitoare la domicilierea în centre aglomerate:

Potrivit art. 6 din sus-zisa Hotărâre, Ministerul Afacerilor Interne poate să dispună mutarea din centrele aglomerate a oricărora persoane care nu-și justifică prezența în aceste centre (cum ar fi cei care n-au nici o ocupație, cei care refuză sistematic plasarea lor prin Oficiul Forțelor de Muncă, cei care au suferit condamnări grave, foștii exploataitori etc.).

Pentru a asigura apărarea cuceririlor democratice și aplicarea în cele mai bune condițuni a legilor și dispozițiilor date de autorități, este necesar însă să se completeze dispozițiile art. 6 al acestei Hotărâri, dându-se posibilitatea Ministerului Afacerilor Interne ca pe cale de Decizie, să poată dispune mutarea din orice localitate, inclusiv centrele aglomerate ale persoanelor care prin manifestările lor față de poporul muncitor, dăunează construirii socialismului în R.P.R. (cum ar fi cei care comit acte de sabotaj, se opun la executarea legilor și măsurilor organelor de stat, răspândesc stiri de natură a discredită regimul de democrație populară

și alte fapte de asemenea natură).

În acest scop am întocmit alăturatele proiect de Hotărâre pentru modificarea și completarea art. 6 al H.C.M. nr. 1154/1950 prevăzând că celor mutați li se va stabili domiciliu obligatoriu în orice localitate.

Dacă sunteți de acord cu prevederile acestui proiect, vă rog a-l semna.

MINISTRUL AFACERILOR INTERNE
ss / Teohari Georgescu

* *

ORDIN NR. 838

Ministerul Securității Statului

Având în vedere dislocările și fixările de domiciliu efectuate în anul 1951 și 1952 de Ministerul Afacerilor Interne, în baza art. 6 din Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 344/1951.

Având în vedere referatul nr. 001369/1952 al Direcției Generale a Miliției;

ORDON:

Art. 1 – Se ratifică dislocările efectuate în anul 1951 și 1952 de Direcția Generală a Miliției din ordinul Ministerului Afacerilor Interne.

Domiciliul obligatoriu al celor dislocați este fixat în localitățile indicate în tabelele întocmite de Direcția Generală a Miliției. Aceste tabele sunt vizate de Directorul General al Miliției.

Art. 2 – Directorul General al Miliției este însărcinat să aducă la îndeplinire dispozițiile prezentului ordin.

București, 04 decembrie 1952

MINISTRUL SECURITĂȚII STATULUI
General locotenent,
ss/ Alexandru Drăghici

* *

COPIE

Abrogată prin HCM nr. 337/1954,
nepublicată.

CONCILIUL DE MINIȘTRI
AL
REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

Hotărârea nr. 1554/22.VIII.1952

Pentru înființarea coloniilor de muncă, a domiciliului obligatoriu și a batalioanelor de muncă.

* *

COPIE

Abrogată prin HCM nr. 337/1954,
nepublicată.

CONCILIUL DE MINIȘTRI
AL
REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

Hotărârea nr. 1554/22.VIII.1952

Pentru înființarea coloniilor de muncă, a domiciliului obligatoriu și a batalioanelor de muncă.

*Conciliul de Miniștri al Republicii Populare Române, hotărâște:

CAPITOLUL I

Art. 1. – Având în vedere rezistența tot mai activă a elementelor dușmanoase și faptul că acestea încearcă în continuu să saboteze în mod organizat măsurile Guvernului și Partidului Îndreptate spre întărirea dictaturii proletariatului și construirea cu succes a socialismului, pentru a ușura supravegherea activității elementelor dușmanoase și străine de clasa muncitoare, pentru a le atrage la munca de utilitate socială și pentru a curăța cele mai importante centre vitale ale țării de elementele dușmanoase, se va admite ca măsură excepțională, provizorie, internarea administrativă pentru efectuarea muncii obligatorii.

În acest scop se organizează:

- colonii de muncă
- domiciliu obligatoriu
- batalioane de muncă.

CAPITOLUL II
CODUL DE MUNCĂ

Art. 2. – În colonii de muncă vor fi reținuți și

înternați toti acei care prin faptele sau manifestările lor, direct sau indirect, primejduiesc sau încearcă să primejduiască regimul de democrație populară, îngreunăză sau încearcă să îngreuneze construirea socialismului în Republica Populară Română precum și acei care în același mod, defăimează puterea de stat sau organele sale, dacă aceste fapte nu constituie sau nu pot constitui prin analogie, infracțiuni și anume:

a) Acei care lansează sau răspindesc zvonuri alarmiste, tendențioase, dușmanoase, ascultă și difuzează propaganda deșănățată a posturilor de radio imperialiste.

b) Acei ce aduc injurii Partidului Muncitoresc Român, conducătorilor săi, Guvernului, Uniunii Sovietice, și conducătorilor săi și țărilor de democrație populară.

c) Acei cetățeni români care întrețin legături de prietenie cu legătările imperialiste, care au frecventat sau frecventează manifestările propagandistice ale legătărilor imperialiste precum și toti acei ce sunt în relații cu familiile funcționarilor ambasadelor imperialiste, dacă faptele lor nu constituiesc și nu se pot constitui – prin analogie – infracțiuni.

d) Acei ce atâtă la manifestările rasiale și șovine.

e) Instigatorii la nesupunere sau neexecutare, cei ce duc acțiuni dușmanoase, atât la sat cît și la oraș – în contra măsurilor Guvernului, în special cu privire la:

- Gospodării agricole colective, întovărășiri, colectări, planuri de culturi, comasări etc.

- Elementele cu un trecut reacționar cunoscut sau foștii exploataitori care ocupă încă în producție posturi de răspundere și care dovedesc continuu, prin atitudinea lor, delăsare gravă nejustificată prin incapacitatea lor profesională – atitudine care atrage după sine defecțiuni vizibile sau frînarea producției.

f) Toți acei care sub masca religioasă fac prozelitism (diferite religii și secte) speculând sentimentele religioase ale cetățenilor, pentru a-i determina la atitudini ostile, dușmanoase regimului (minuni), prelegeri cu substrat dușmănos, șovin etc.

g) Acei care prin corespondență internă sau internațională iau atitudine dușmănoasă, transmit stiri tendențioase, alarmiste, dușmanoase, reacționare, instigă.

h) Cadre active ale fostelor grupări și partide fasciste și burgozo-moșierești, cum sunt: fostele

cadre legionare, cuvizite, imrediste, nylaniste, sioniste, partide hitleriste, național-țărănești (maniste), liberale (brătieniste), tătăresceni, bejeniste.

i) Vechea agențură a fostului Serviciu Special de Informații (S.S.I.), vechea agențură a Mareiui Stat Major, a Siguranței, Poliției, agențura germană de spionaj și contraspionaj și maghiară.

j) Foștii condamnați pentru trecerea frauduloasă a frontierei, începând din 1945.

k) Chiaburii care sabotează măsurile luate de Guvern.

l) Foștii condamnați pentru sabotaj – începând cu 1945.

m) Foștii condamnați pentru speculă – începând din 1945, care au avut o condamnare de 3 ani în sus.

n) Rudele trădătorilor de patrie și spioni, care au fugit peste graniță din 1945 (tată și copii majori, bărbați).

o) Rudele elementelor dușmanoase regimului nostru, care au fugit peste graniță înainte de 1944 (ale fostelor cadre legionare, membrii de vază ai fostelor partide burghezo-moșierești care duc activitate de defăimare a regimului nostru); tată și copii majori, bărbați.

p) Condamnării pentru infracțiuni împotriva securității Republiei Populare Române care la expirarea executării pedepsei prin comportarea lor nu prezintă incredere de a fi folositorii.

q) Recidivșii de drept comun care au mai mult de 3 condamnări și care reprezintă un pericol pentru liniștea și asigurarea avutului oamenilor muncii.

Art. 3 – Durata reeducării în coloniile de muncă va fi de 6 luni până la 5 ani.

Art. 4 – Internarea în coloniile de muncă se face prin Decizia unei comisii speciale care va fi înființată în cadrul Ministerului Afacerilor Interne și care va lua hotărâri pe baza propunerilor Direcției generale a securității statului și Direcției generale a milиiei.

Art. 5 – Părăsirea coloniei de muncă se consideră evadare și se pedepsește conform legilor în vigoare.

(continuare în numărul viitor)

Mitul Nae Ionescu (I)

GEORGE VOICU

"Pe zidul din afara Bisericii, lîngă ușa de intrare, din tindă, acolo unde e zugrăvită Judecata de Apoi, cu raiul în stînga ușii și cu focul gheenei în dreapta, un diavol mare, negru, așezat vizibil în centrul de greutate al compozitiei, în picioare, cu aripile desfăcute, atrage prostimea și tineretul la pierzanie, îndrumînd-o spre focul de veci. Sub trăsăturile luciferice ale duhului intunecat, într-o zi în care mă aflam, ca subsecretar de stat, la o defilare în urma unui te deum, am tresărit recunoscind – fără putință de înșelare – chipul zugrăvit al Profesorului Nae Ionescu."

Mircea Vulcănescu

Un nimbra de focuri de artificii

Figura lui Nae Ionescu a fascinat puternic, pînă la vrajă, cîteodată pînă la halucinație, pe discipolii și admiratorii săi, chiar și atunci când aceștia presimțeau, vag și confuz, că atracția magnetică în care erau prinși ar putea fi o cale de pierzanie. Au rămas nenumărate mărturii care probează dependența în care se instalaseră învățățeei năști în anii '20, '30, '40. Adorația atingea adesea cota unei dizolvări voluptuoase: ucenicii nu voiau pur și simplu să-și mai apartină, livrîndu-se ființei seducătoare a magistrului. "Infinitul de vrajă personală – scria Emil Cioran în 1937 – te face să abandonezi orgoliul individuației și [să] încerci să devii totul în altul." Renunțarea la propria individualitate este percepută ca o eliberare: limitele ființei proprii par prea înguste; doar substituția acesteia cu aceea a magistrului promite și o soluție întru ființă. Metamorfoza aceasta e mărturisită de Cioran atât în nume propriu cît și în numele multor colegi ai săi de generație: "De cîte ori, în vibrante momente de afecțiune, Nae Ionescu mi-a părut singurul om pentru care se poate renunța! Tentăția, adică, de a-i trăi viața lui. și aş fi

nesincer dacă nu aş spune că sănătatea între tineri care trăiesc în el."¹ De unde venea, în ce constă această irezistibilă charismă ce îndemna la abandonul de sine și la dobândirea unei alte ființe? Autorul *Schimbării la față a României*, încercând să explice acest fenomen simili-sinucigaș, deopotrivă personal și de grup, s-a referit fugitiv, între altele, și la ipoteza "demonie" lui Nae Ionescu. I s-a părut însă inacceptabilă și, în consecință, a respins-o cu indignare. Sinușiderea visată n-ar fi fost decât o formă de reinviere, susțină el, lucru ce n-ar avea nimic de-a face cu demonul.

Mircea Vulcănescu este însă obsedat de această posibilă "demonie" și o cercetează cu mai multă luare aminte. În cartea sa în care evocă personalitatea lui Nae Ionescu, și din care am extras fragmentul sub semnul căruia stă textul de față, el aduce vorba de mai multe ori de pictura murală din tinda Patriarhiei, căreia nu conține să-i caute tilcul; ba chiar, înainte de a pune sfîrșit evocării figurii lui Nae Ionescu, Mircea Vulcănescu își pune chiar problema dacă nu conține "ceva din adevăr". Întrebarea sa nu numai că rămîne retorică, dar e pusă, paradoxal, tocmai pentru a înălța statuia maestrului prin mitul "tentăției luciferice"²: creația presupune păcatul, înțeles ca un fel de jertfă voluntară și înălțătoare... Așa că, finalmente, atîrnarea, deși parea să se rupă, sau măcar să se subțieze, ieșe în fapt întărîtă... Nae Ionescu apare ca un "sfînt" grație unui contract faustic.

Jurnalul lui Mihail Sebastian stă și el mărturie în acest sens. De altfel, motivul diavolului apare și în însemnările sale zilnice, într-o tensiune infinit mai marcată decât la Mircea Vulcănescu, cumplit de dureroasă. Prefața pe care Nae Ionescu o scriește pentru *De două mii de ani* fusese traumatică și amintirea ei încă îl tortura pe Mihail Sebastian. și acestui episod simbolic exterminator î se adăugau altele, de aceeași natură, ale acelaiași "director de

conștiință”, după cum arată *Jurnalul*. Chinul acesta multiplicat făcea parcă uneori eliberarea iminentă. Și totuși, din captivitatea afectivă inițială nu a izbutit să iasă complet nici măcar victimă sa. Vrăjile diavolului nu vor dispărea niciodată cu totul. Cu toate acestea, Sebastian rămâne un caz singular între cei care gravita în jurul lui Nae Ionescu, pentru că, ideologic, el s-a situat la antipodul concepției politice profesate de “magistru”.

Dar cei mai mulți “ucenici” năști au procedat mai simplu: l-au canonizat pe Nae Ionescu prin propoziții unitare-superlativ. Ei l-au sanctificat nu pe calea întortocheată urmată de Mircea Vulcănescu, ci pe cea a afirmației excesive. Altfel spus, au preferat, falsei îndoieți metode vulcănesciene, ditirambul absolut al divinizării. Iar unii n-au reușit să se extragă nici măcar la senectute din transa admirării pentru “Învățătorul” lor declanșată în îndepărtata tinerețe. Inițiativa și misterioasa experiență din tinerețe s-a transformat la mulți într-un fel de datorie apostolică, căci nu puțini sunt cei ce și-au asumat, dintr-un fel de datorie sacră, misia de constructori ai unei imagini magice a celui ce le fusese dascăl – așa zicind – mîntuitor. Unii din ei se raportează încă la Nae Ionescu asemenea ucenicilor la Isus Cristos. Pentru impunerea acestei aure cristice sunt folosite cîteodată chiar cuvintele evangheliei. Mihai Şora transcrie o frază din Matei pentru a-l caracteriza pe magistrul său din studenție: “Căci îi învăța pe ei ca unul care are putere, și nu ca învățătorii lor.”³ Întră Lucifer și Isus Cristos distincțiile devin astfel irelevante.

Venerindu-l în acest fel, ei ar dori – se poate presupune – să ducă mai departe cuvîntul “Profesorului”, “învățătoru” neîntrecutului magistru, dar – din motive ascunse – se opresc în general la figura sa omnipotentă. “Învățătorul”, “Profesorul”, “Îndrumătorul”, “Dascălul” și a. m. d. sunt de altfel cuvintele-cheie în mărturia lor despre Nae Ionescu, fie că aceasta a fost făcută la tinerețe, fie la bătrînețe. Mircea Eliade este în acest sens paradigmatic. Nae Ionescu i se înfățișa în anii ’30 nu numai ca un “învățător” al său, adulat și cauționat, dar și ca “îndrumător frățesc al tineretului”⁴, ba chiar ca un “mare învățător al neamului său”⁵. Seducția de atunci o regăsim intactă, pe-alocuri chiar amplificată, peste decenii în memoriile celui ce devenise între timp o somitate internațională în domeniul istoriei religiilor: “Nae Ionescu fusese mai mult decât

profesorul meu favorit; îl consideram maestrul meu, ‘ghidul’ care îmi fusese dăruit ca să-mi pot împlini destinul”. Recunoștința nu are limite, cu atât mai mult cu cît Eliade își explică propria împlinire ca efect direct al acestei întîlniri, faste, dacă nu chiar divine; fidelitatea sa față de maestru, respectul față de “învățătura” sa, sanetificarea figurii “învățătorului” par să ţină de imperativul datoriei filiale. Rememorînd trauma pe care a simțit-o în martie 1940, cînd părintele său spiritual dispărea dintre cei vii, mărturia capătă o expresie edificatoare: “Moartea lui Nae Ionescu mă afectase profund; îmi pierdusem maestrul, călăuză; spiritualicește, rămăsesem orfan”⁶. Deși Mircea Eliade vorbește mai apoi de o “eliberare”, pe care i-ar fi adus-o această moarte, în fapt ea nu a avut loc, după cum se poate deduce chiar din temperatura cuvintelor sale evocatoare.

Curios este însă că aproape de fiecare dată cînd e evocată figura lui Nae Ionescu, fascinația se învîrtește oarecum în gol, fără combustia “învățăturii” promise. Ea este exprimată doar printr-o risipă de hiperbole apreciative, printr-un joc al focurilor de artificii spectaculos și orbitor. “Nae Ionescu – afirmă Mihai Şora – nu era un ideolog; era un metafizician, adică un om a cărui instanță de referință e, în fond (deși nemărturisită ca atare), Absolutul. Dar nu Absolutul cucerit așa zicind ‘de jos în sus’, în manieră carteziană, (și tot în manieră carteziană instrumentalizat) (ca garant, anume, al felurilor deducții), ci un Absolut dezvăluindu-se pe sine, oarecum ‘de sus în jos’ în comunitatea de dragoste a bisericii, ca Dumnezeul cel Viu al dreptei credințe.”⁷

În fapt, se poate spune azi, atunci, în tinerețea lor, toți acești discipoli – minti îscoditoare și neliniștite, rezonînd la tot ceea ce se petreceau în jur, căci trăiau într-o lume ce părea, prin multe, terminală, în care valorile se prăbușeau în lanț, iar incertitudinea începea să devină sufocantă – își căutau, cu o disperare energetică, specifică de altfel nu numai vîrstei juvenile, ci și epocii (e epoca – fapt lămuritor - a fenomenului de la Maglavit și a *Führerprinzip-ului*), ocrotitorul spiritual: un guru căruia să îl se abandoneze în schimbul unei minimale certitudini. O asemenea certitudine nu putea veni din valorile care rînduise să pînă atunci lumea, pentru simplul motiv că disoluția acesteia le apărea axiomatișă sau evidentă. Ei aveau nevoie de altceva, nou și în același timp vechi, dacă s-ar fi putut chiar etern. L-au descoperit astfel pe Nae

Ionescu; și “personajul” și filosofia sa erau îndeajuns de neconvenționale (nu însă și originale) pentru ca, *împreună* mai ales, să atragă o junime care abia aștepta să fie atrasă. În consecință, au proiectat asupra lui Nae Ionescu acele calități prodigioase de care ei aveau nevoie vitală. În bună măsură, l-au inventat deci. Au continuat să o facă și după aceea, cu o pasiune – în unele cazuri – sporită.. O mai fac, cei ce mai sunt în viață, și azi. Iată de ce Nae Ionescu nu mai are de mult (dacă a avut vreodată) în discursul public al admiratorilor pic de realitate, el fiind azi un mit sută la sută.

Desigur, la toți aceștia – ca și la Constantin Noica, Petre Țuțea, Vasile Băncilă, Petru Manoliu, Grigore Popa, Octav Onicescu, Nicolae Tatu etc. – atașamentul indefectibil față de Nae Ionescu este în linii mari inteligibil în ordine psihologică. “Eu îi sunt recunoscător. Eu știu că Nae a fost un om politic plin de păcate, dar îi sunt recunoscător și îi voi fi recunoscător pînă la moarte. Pe mine el m-a trezit.”⁸, spune Mihai Şora. Ideea unui Nae Ionescu care salvăgardează sufletele se găsește și în alte mărturii (precum în cea a lui Eliade reproducă mai sus). Odată mîntuîți prin grăția acestui învățător magic, discipolii își reintră deplin în drepturi. Așa se face că în memorile lor e detectabilă, în general, o combinație sufletească de gratitudine – plină de noblețe, în fond – și de narcisism, menită să-i împace cu trecutul propriu, în unele cazuri problematic, nu tocmai ușor asumabil. Că aceasta sfîrșește într-un *amor fati*, este iarăși de înțeles, mai ales în cazul destinelor exceptionale. Și sunt, nu încapă îndoială, atîtea.

Numai că lucrurile nu se opresc aici: înzestrat cu un asemenea instrument de evaluare, memorialistul, ajuns la vîrsta seninătății, e tentat uneori să trateze trecutul de pe pozițiiile unui suveran. Prezența lui împlinită devine o probă irefutabilă că experiența aceea îndepărtată a fost fastă. El poate astfel să răscumpere orice eroare a magistrului, să îl absolve în absolut. Cît despre sine, cu un zeu alături, memorialistul poate să-și asume fericit orice vină (*felix culpa*) și, mai mult, să-și prezinte public trecutul sub o formă exemplară, pilduitoare. Iar în trecutul acesta ideal(izat) se află, chiar în centru, pe locul zeului, Nae Ionescu. Numai că “învățătura” lui lăudată rămîne inaccesibilă, de parcă ar fi una ezoterică. Ea nu este însă decât inavuabilă.

O Miză politică

De ce susține însă Mihai Şora că “Nae Ionescu

nu era un ideolog” este deocamdată, să admitem, o evaluare personală, destul de misterioasă, desigur, dar congruentă cu devotijunea pe care memorialistul o cultivă. Ideea aceasta e argumentată alteori prin aceea că “Profesorul” făcea mereu dovada unei incomensurabile prospețimi a spiritului, a unei libertăți totale. Or, un asemenea spirit n-avea cum să suporte corsetul unor idei gata făcute: “Nu, nu; Nae Ionescu, în ce-l privește, nici măcar ‘năist’ n-a fost, necum să fi fost ‘trăirist’. De altfel, sufixul acesta nu-i poate designa decât pe apartenenții la alte ‘isme’, adică la curente de opinie deja încremenite în cîte o ideologie, iar Nae Ionescu era viu, spontan și, precum viața însăși, plin de surprize.”⁹

Cînd însă e vorba de prezentarea răsturnată a unor fapte verificabile, e semn că judecata de valoare trebuie serios chestionată. Mihai Şora susține, de pildă, într-un alt loc, că editorialele lui Nae Ionescu din “anii ’30, ’31, ’32” nu aveau “absolut nimic de-a face cu nici un fel de orientare de extremă dreaptă”¹⁰, ceea ce este cel puțin o răstălmăcire. Opriția extremistă a magistrului era chiar mai veche (încă din 1926); adevarat, direcția ei – dreapta sau stînga – nu era încă tranșată, trăgînd cîteodată și spre stînga, dăr negarea îndîrjită a democrației de pe poziții totalitare era atunci un exercițiu cotidian al lui Nae Ionescu.

Iată, bunăoară, ce scria “Profesorul” în 1930: “Așa fiind însă, în momentul în care o organizație politică și-a distrus adversarul și a rămas definitiv stăpână pe situație, ea – încetând a mai fi un partid politic – se identifică cu însăși țara. Iată deci că viața politică normală ne poate duce la un moment dat, principal cel puțin, la înlăturarea partidelor politice. Considerațiile acestea nu sunt numai teoretice. Atât bolșevismul în Rusia, cât și – în altfel – fascismul în Italia, nu sunt altceva decât regimuri instituite după mecanismul schițat mai sus. Noi însine trebuia să ajungem într-o situație analoagă; dacă partidul național-țărănesc era în adevăr un partid și d. Iuliu Maniu un om politic. Aceasta este sensul istoric al acțiunii noastre, când recomandam transformarea partidului național-țărănesc într-o organizație de masse și instituirea dictaturii masselor.”¹¹

Iar dacă o probă nu-i suficientă, pot fi date oricîte. Mă mărginesc doar la încă una, datată 1932: “Politica noastră de stat, - astăzi? Ea nu poate fi decât de două feluri. Prima, ceea preconizată de noi aci, la *Cuvântul*. O politică net

revoluționară. Care plecând de la faptul că lumea întreagă este în criză și că interdependența mondială a scăzut în chip considerabil, recomandă: o decuplare a noastră de politica mondială; o închidere a noastră, *cât mai departe împinsă*, în granițele noastre; o luare în considerare a realităților românești; o scădere provizorie a standardului de viață la nivelul acestor realități; și aşezarea temeiurilor unui stat românesc de structură țărănească. (...). Prin înlăturarea acestei politici, rămâne însă oamenilor noștri de stat deschisă o a doua cale. Și calea aceasta a fost adoptată de toți. Ea e incontestabil falsă, dacă avem în vedere destinul rasei.”¹²

Memoria se dovedește destul de capricioasă și în cazul altora care au gravitat în jurul lui Nae Ionescu. E.M. Cioran, de pildă, a dat o explicație asemănătoare convertirii legionare a lui Nae Ionescu, punind-o în termenii psihologici ai “răzbunării”¹³, rădăcina ideologică părințindu-i-se nesemnificativă. În 1990, cînd filosoful “neantului valah” rostea această idee, el se plasa la o distanță considerabilă față de cel căruia cîndva îl admirase imnic “drama lucidității”; cu toate acestea “persoanajul” evocat avea încă, după mai bine de o jumătate de secol, puterea de a-l fascina. Nu toate aceste aduceri aminte sînt suspecte de omisiuni voluntare. Dar în unele – ca în cea a lui Mihai Șora – se strecoară un mister calculat, strategic, pentru a putea păstra și întări mitul prin inocentare: un Nae Ionescu pur, abstrac din contingent, locuind cu gîndul în spațiu celest, rămas astfel imaculat și infailibil, chiar dacă săptura sa terestră a cunoscut maculările și înfrîngerile – inerente, s-ar zice – ale vieții (și Mihai Șora știe că acestea au existat, dar le consideră secunde; irelevante la un gînditor care avea o legătură privilegiată cu “Absolutul”).

Dar mitologia metafizică, odată acreditată, va putea apoi să se extindă și asupra teritoriului politic, abandonat strategic, recuperînd astfel singura “învățătură” coerentă a lui Nae Ionescu. De fapt, uneori, o asemenea recuperare o comite chiar Mihai Șora: Nae Ionescu este apreciat ca “ziaristul cu cea mai acută privire din întreaga presă românească”¹⁴. Lipsa aceasta de detașare este cu atît mai bizară cu cît Mihai Șora face parte dintre cei puțini care n-au călcăt pe urmele politice ale lui Nae Ionescu. În schimb, este, iată, unul care își pune – indirect, adevărat, dar eficient – cuvîntul, respectat, în sprijinul unei concepții politice net totalitare. Mai este atunci de mirare că prestigiul

politic al lui Nae Ionescu găsește astăzi tot mai mulți apărători?

Căci mitul Nae Ionescu este, în definitiv, politică. Mărturiile prime o atestă din plin. Cum altfel să înțelegem afirmația tînărului Mircea Eliade potrivit căreia Nae Ionescu era un “învățător al neamului său”? E cert că discipolul nu-l avea în vedere pe metafizicianul, logicianul, filosoful Nae Ionescu, căci e greu de crezut că Absolutul, “teoria cunoaștinței” sau chiar “logica colectivelor” ar fi putut interesa în vreun fel grosul neamului românesc. Se referea, de bună seamă, la scrierile politice ale magistrului, pe care se-ngrijise de altfel să le adune în volum, în postfața căruia scria cuvintele citate. Editorul *Rozei vînturilor* avea în vedere rolul formativ al “învățăturii” cuprinse în ele. Nae Ionescu a publicat mai bine de 2000 de articole, majoritatea covîrșitoare politice, și acestea sînt singurele texte scrise *manu propria*. Și, tocmai de aceea, singurele la care a ținut, singurele pe care le-a considerat reprezentative pentru sine. Ipoteza socratismului năist, pentru a legitima absența scrierilor filosofice, - lansată de Mircea Eliade imediat după moartea lui Nae Ionescu¹⁵ –, este tot un foc de artificii, menit să lumineze, aureolic, figura venerată, să o transforme în mit. Mircea Eliade din anii '30 percepea parcă mai exact “funcțiunea” textelor politice năiste. Ele îi confereau lui Nae Ionescu puterea de iradiație, ele reușeau să alinieze pe discipoli în jurul figurii magistrului ca pilitura de fier în jurul magnetului. Mai mult, reconstituind la maturitate ceea ce îi unea în jurul lui Nae Ionescu, Eliade recunoaște deschis: “Direct sau indirect, noi toți, discipolii și colaboratorii lui, eram solidarizați cu concepțile și opțiunile politice ale Profesorului.”¹⁶ Ideea aceasta e afirmată, de altfel, de mulți. Iată încă o probă, furnizată de Nicolae Tatu în 1940: “gazetăria lui Nae Ionescu a fost o școală în care am învățat să gîndim. Să gîndim politic, pe linia destinelor mari ale neamului.”¹⁷ Așadar, nu învățătură pur și simplu, ci “învățătură politică”.

Cît de bine au învățat acești învățători ai lui Nae Ionescu să gîndească politic la – cum le plăcea lor să spună – “măreția destinului românesc” nu era poate împede – să admitem – în anii '30, '40. A devenit însă după aceea. Visul politic al lui Nae Ionescu – dictatura – s-a împlinit în istoria României în cîteva forme, una mai atroce decît alta. Cei mai mulți discipoli și admiratori l-au trăit pe viu, alții de la distanță, dar nu fără dramatism.

Ce se mai poate retine azi din el? Nimic, fără doar și poate. Și, totuși, ei au rămas solidari cu figura lui Nae Ionescu, slujind-o din răsputeri, idealizînd-o, impunînd-o astfel în memoria publică.

Rolul pe care l-a jucat Nae Ionescu în viața discipolilor săi a fost, fără îndoială, imens. Inițial, pentru cei mai mulți, a fost un rol eminentă ideologic, în care acea “învățătură politică” profesată de magistrul își avea un loc privilegiat. Ulterior, această “învățătură politică”, infirmată fiind de istorie, a fost abandonată, cîteodată detestată, de cele mai multe ori ocultată. Cu toate acestea, “Nae Ionescu” a continuat să-și influențeze discipolii. Rolul său a devenit cu timpul altfel, mai degrabă psihologic. La rigoare, se poate spune că nu atît “învățătură” propriu-zisă î-a marcat, de vreme ce aceasta devine cu timpul obscură sau inavuabilă, cîteodată chiar disprețuită, cît “învățarea” (sau, cum zicea Noica, “dezvăluarea”), ceea ce, în definitiv, e același lucru, căci și aceasta cere o deprindere, un exercițiu de însușire). Altfel spus, nu atît conținutul “învățăturii” s-a dovedit, în cele din urmă, capital, cît forma “învățării”. Acesteia i-au rămas cu toții fideli. Ea e cea care îi unește peste timp, dincolo de preocupările de maturitate care i-au separat. Căci, deși ei s-au înscriși pe traectorii intelectuale diferite, experiența originară a acestei “învățări” pare să fie, pentru cei mai mulți, nu numai un factor unificator, în virtutea căruia îi percepem laolaltă, solidari, dar și unul identitar-peren, ca un fel de factor de gen. Sînt adesea fundamental diferiți, dar într-o privință sunt la fel: au aceeași experiență originară și inițiatică. Ei îi se datorează – dacă pot să spun așa – un fel de masculinitate intelectuală.

Astfel, deși nu pe calea conținutului, ci pe calea formei, experiența aceea fundamentală devine astăzi “prestigioasă” în aprecierea mulților lideri de opinie din România de azi. Ea se oferă acum ca un model de angajament, de vreme ce rezultatele discipolilor s-au dovedit atît de performante. “Tentăta luciferică” este legitimată și, în acest fel, resuscitată social. Nu e de mirare că discipolii lui Nae Ionescu fac la rîndul lor discipoli. Iar noii admiratori ai lui Nae Ionescu se lasă seduși, la rigoare, nu de formă, ci de ceea ce se ascunde sub ea: fondul politic.

Note

- Emil Cioran, “Nae Ionescu și drama lucidității”,

Vremea, 1 septembrie 1940. Textul a fost reluat ca prefată la Nae Ionescu, *Introducere în logica* (București, Ed. Eminescu, 1997), pp. 5-8.

2. Mircea Vulcănescu, *Nae Ionescu. Așa cum l-am cunoscut* (Editura Humanitas, București, 1992), p. 153.

3. Mihai Șora, “Profesorul meu, Nae Ionescu...”, *Dilema*, nr.129, 30 iunie – 6 iulie 1995.

4. Mircea Eliade, “Și un cuvînt al editorului”, postfață la Nae Ionescu, *Roza vînturilor. 1926-1933*(Editura “Cultura națională”), p. 422.

5. Ibid., p. 424.

6. Mircea Eliade, *Memorii*, vol. II (București, Humanitas, 1991), pag. 12

7. Mihai Șora, *art. cit.*

8. Sorin Dumitrescu în dialog cu Mihai Șora, “La pînda gîndului”, *Jurnalul literar*, nr. 17-18, septembrie 1998

9. Dialogul “Marin Mincu – Mihai Șora”, în *Paradigma*, nr. 7-8-9, 1996.

10. Sorin Dumitrescu în dialog cu Mihai Șora, “La pînda gîndului”.

11. Nae Ionescu, “Criza partidelor politice. 1. Paradoxul dialecticei și partidul de masse”, 30 iulie 1930; în *Roza vînturilor*, pp.179-180

12. Nae Ionescu, “Problema politicii noastre de stat”, 27 ianuarie 1832; *op. cit.*, pp. 286-288

13. E. M. Cioran: “Nae Ionescu reușea să creeze o colosală intimitate de gîndire”. Fragment din Convorbirea lui Gabriel Liiceanu cu E. M. Cioran (19 – 21 iunie 1990), *Dilema*, nr. 129, 30 iunie – 6 iulie 1995.

14. Mihai Șora, “Profesorul meu, Nae Ionescu...”

15. Mircea Eliade, “Funcțiunea socratică a lui Nae Ionescu”, *Pan*, nr. 3, 1- 25 aprilie 1941.

16. Mircea Eliade, *op. cit.*, pag. 12. Eliade îl anexeză astfel - implicit, totuși abuziv - și pe Sebastian între partizanii politici ai lui Nae Ionescu.

17. Nicolae Tatu, “Nae Ionescu”, prefată la Nae Ionescu, *Filosofia religiei* (București, Ed. Eminescu, 1998), p. 7.

GEORGE VOICU - doctor în filosofie, conferențiar universitar în cadrul Facultății de Științe Politice și Administrative a Universității București. Este autorul volumului, recent apărut, *Pluripartismul. O teorie a democrației*.

În lumea sordidă a cominterniștilor

Cartea lui Arkadi Vaksberg, consacrată lumii de activiști ai Cominternului, găzduiți, cînd veneau la această Meccă a comunismului care era Moscova, în Hotelul Lux, din capitala sovietică, s-a bucurat de un mare succes pe plan internațional, astfel că includerea ei în colecția "Procesul comunismului", a editurii Humanitas, este cît se poate de oportună. Deși jurist de profesie, Arkadi Vaksberg face dovada calităților unui istoric remarcabil, investigând cu minuție arhivele, analizind cu pătrundere faptele și formulind concluzii corecte și fecunde. Acestor calități (observabile și în biografia lui A.I. Văshinski, scrisă tot de el)¹ li se adaugă un autentic talent literar, care știe să extragă din surse elemente de culoare și să dea viață episoadelor narate (un excelent exemplu îl oferă dialogul său cu elevul Vlad Pauker, din ziua anunțului "autodizolvării" Cominternului).

Cartea lui Vaksberg oferă imaginea Cominternului stalinizat din anii 30-40, adică din perioada cînd, în urma victoriei obținute de Stalin în lupta pentru putere, acesta își impusese controlul total asupra organizației comuniste internaționale.

În 1919, Cominternul fusese creat de Lenin ca un centru de conducere a revoluției mon-

* Arkadi Vaksberg, *Hotel Lux. Partidele frățești în slujba Internaționalei Comuniste*, București, Humanitas, 1998.

gravă greșeală: "La întoarcerea din străinătate, acest lingă mi-a adus trei sau patru perechi de schimburile. Am refuzat să le primeșc. Dar, două-trei săptămâni mai tîrziu, am aflat de la rudele mele că Rosen mi le lăsase totuși în casă. M-am înfuriat și, vreme de cîteva luni, am refuzat să port schimburile acelea ori de cîte ori mi s-a propus. La un moment dat însă, neavînd rulărie curată, n-am mai avut încotro. Așa că am început să port schimburile acelea, pe care și astăzi regret că nu le-am predat Cominternul." (p.112).

Această înjosire inimagineabilă nu era un fenomen singular. Sub ochiul vigilent al lui Stalin, liderii partidelor frățești nu îndrăzneau să facă nimic fără aprobarea lui "Big Brother". Solicitat de Agenția France Presse să-i acorde un interviu, Maurice Thorez – aflat la Moscova – cerea, la 26 ianuarie 1944, prin urmare la cîteva luni după pretinsa "auto-dizolvare" a Cominternului, aprobarea de a răspunde favorabil solicitării. Pe cererea sa figurează două rezoluții negative, dintre care una sună astfel: "Înștiințați-l pe tovarășul Thorez că, deocamdată, nu este cazul să dea interviuri" (p.53). Disciplnat, secretarul general al Partidului Comunist Francez a declinat invitația Agenției France Presse.

Pentru activiștii Cominternului, cuvîntul Moscovei era lege. O adresă a Partidului Comunist din Finlanda, destinată sinistrului Nikolai Ejov, dă măsura acceptării oarbe a pozițiilor sovietice: "Dragă tovarășe, conducerea Partidului Comunist din Finlanda a considerat

întotdeauna și continuă să considere dușman al poporului pe orice individ arestat de NKVD" (p.122).

Nu este de mirare că în această atmosferă halucinantă de teroare și obedientă locuitori Hotelului de Lux se luau la întrecere pentru a-și dovedi "vigilența revoluționară". Astfel, la 23 iunie 1937 – la apogeul Marii Terori –, Andre Martz, pe arunci membru al Biroului Politic al Partidului Comunist Francez și secretar al Comitetului Executiv al Cominternului, o denunța pe dactilografa de limbă franceză, Jeanne Ferrat, care lucra la Comintern: "Este de ajuns să ne uităm cu luare aminte la datele biografiei ei ca să înțelegem amploarea slăbiciunilor de care suferim pe planul vigilenței. Jeanne Ferrat, evreică poloneză, este soția lui Andre Ferrat, demascat ca trokist camouflat. Ea a avut contacte cu ambasadele polonă și franceză. Care lucrător de la secția de cadre o protejează? Oamenii de teapa ei trebuie neînțîrziat verificări de NKVD" (p. 46).

Întemeiat pe explorarea arhivelor Cominternului, Arkadi Vaksberg a izbutit să reconstituie climatul mental al acestei lumi sordide de aparăticii, trăind din mila Kremlinului și executându-i obedient directivele. Dincolo de toate episoadele, în marea lor majoritate meschine, ale vietii acestor comuniști automatizați, se află o concluzie istorică de cel mai mare interes: "Pentru Stalin, partidele frățești nu erau decât filiale ale Partidului Comunist Rus. Sau, mai bine zis, părți mai îndepărtate geografic, dar inte-

grante, ale imperiului său" (p. 239).

Comuniștii din România sunt prezenți în paginile acestei cărți. O rectificare este absolut necesară. Afirmația autorului că Ana Pauker și-ar fi denunțat soțul, Marcel Pauker, lichidat apoi de Stalin (p. 291), nu corespunde realității. Dosarul anchetei lui Marcel Pauker, executat la 16 august 1938, nu cuprinde nici un fel de referire la un astfel de denunț², cu atât mai improbabil cu cît Ana Pauker fusese arestată la 12 iulie 1935, în București, și a rămas în închisoare pînă în mai 1941³.

De la apariția cărții lui Vaksberg, bibliografia consacrată Cominternului a sporit cu numeroase volume și studii publicate în revistele de specialitate. Dintre acestea se cuvin amintite documentatele biografice ale lui Christian Rakovsky⁴ și Eugen Fried⁵ și monumentală sinteză a istoriei Cominternului, redactată de Pierre Broue⁶.

Lectura cărții lui Arkadi Vaksberg invită cititorul, mai ales pe cel din Europa de Est, la o reflecție amară. Mulți din cei găzduiți la Hotel Lux, unii sosiți în furgoanele Armatei Roșii, au devenit membri, au devenit conducătorii țărilor incluse în sfera de hegemonie sovietică; fusese și ei modelați după chipul lui Petăr Iakov, adică al activistului gata să cadă în abjecție pentru a fi pe placul stăpînului de la Kremlin. Ordinele acestuia, cu efecte devastatoare pentru țările lor, le-au executat fără murmur, invocînd mereu marile valori ale "umanismului socialist". Cum să nu te gîndești la vorbele doamnei Roland care, ieșind din sala

tribunalului revoluționar, unde fusese condamnată la moarte, și văzînd o statuie a Libertății, a rostit acele memorabile cuvinte, ce pot sluji drept motto la o istorie a comunismului: "O, Libertate! Cite crime se comit în numele tău!".

Note

1. Arkadi Vaksberg, *Vychinski, le procureur de Staline* (Paris; Albin Michel, 1991)
2. G. Brătescu, *O anchetă stalinistă (1937-1938). Lichidarea lui Marcel Pauker* (București, Editura Univers Encyclopedic, 1995)
3. *Dosarele Iстории*, II(1997), nr. 8, p. 6-7.
4. Pierre Broue, *Rakovsky* (Paris; Fayard, 1996)
5. Annie Kriegel, Stephane Courtois, *Eugen Fried. Le grand secret du PCF* (Paris, Ed. du Seuil, 1997)
6. Pierre Broue, *Histoire de l'Internationale Communiste, 1919-1943* (Paris: Fayard, 1997)

Laurențiu CONSTANTINIU

Erata

Dintr-o regretabilă eroare, în numărul trecut al revistei Sfera Politicii, nr. 64, noiembrie 1998, la paginile 61-63, comentariul la carteau lui Vladimir Tismăneanu, Mizeria Utopiei. Criza ideologiei marxiste în Europa Răsăriteană a apărut ca semnat de Dan Pavel, nu de Sebastian Huluban. Facem cuvenita rectificare, valabilă și pentru pagina 1, "Cuprins" și coperta a III-a, în engleză, cerindu-ne în același timp scuzele de rigoare cititorilor (D.P.).

Semnale

MICHAEL POLLACK,
Viene 1900.
O identitate rănită

editura Polirom, Iași,
1998
trad. Camelia Fetiță
preț neprecizat

Autorul propune o incursiune spirituală în atmosfera culturală a Vienei anului 1900, cînd orașul își pierduse poziția centrală între capitalele europene. Analiza schimbărilor din cîmpul intelectual și artistic primează în față descrierii istorice. În analiza lui Pollack, un loc important îl ocupă influența în domeniul esteticii, a aşa numitului mit austriac. Arta și cultura au fost profund influențate la sfîrșitul secolului XIX de realitatea politică. Temele principale ale cărții sunt identitatea culturală și națională, puritatea artistică și raporturile dintre sexe. Prin structura sa, carteza de față dorește să refacă geneza și contextul din mediul literar vienez și din cadrul grupului Jung-Wien. Analiza pornește de la crearea imperiului austriac, urmărind situația comunității evreiești vieneze și sfîrșește cu explicarea temelor principale pentru scriitorii de la sfîrșitul secolului, ca tot atîtea moduri de gestiune a unui sentiment de identitate rănită. Pentru a prezenta schimbările structurale ale vieții culturale vieneze, autorul a avut în vedere și o serie de mărturii

ale vremii: corespondență, scrisori autobiografice, opere literare.

ADRIAN NICULESCU,
Emil Ghilezan de vorbă cu Adrian Niculescu

editura All, București,
1998
preț neprecizat

Adrian Niculescu oferă publicului amintirile țărănistului Emil Ghilezan, exponent de frunte al exilului democratic românesc și ultimul supraviețuitor din cei 33 de deputați aleși ai opoziției PNT-PNL din Parlamentul rezultat din marea fraudă din 1946. Ghilezan dezvăluie, în dialogul său cu Niculescu, portretul lui Iuliu Maniu să cum apărea el în spatele imaginii publice. Ghilezan povestește aici despre exilul său din America, Asia, America Latină și Europa. Ghilezan creionează și portretele altor români din exil, pentru ca în finalul cărții să povestească despre sosirea sa în România, la începutul anului 1990. Puțin cunoscut de publicul românesc și înșelat de unii fruntași din actualul PNCD, Emil Ghilezan apare ca un luptător, ca un simbol moral, un reprezentant al elitei politice românești, a cărui personalitate l-a marcat profund și pe autor.

CONSTANTIN NOICA
Echilibrul spiritual. Studii și eseuri (1929-1947)

Editura Humanitas,
București, 1998

Culegerea de față reunește studii, eseuri filosofice care nu au fost adunate de autor în volumele tipărite până în 1942. Volumul contribuie la îmbogățirea cunoașterii gândirii filosofului din anii '30-'40, câteva dintre eseuri anunțând cărțile publicate mai tîrziu. Marin Diaconu, care s-a ocupat de ediția de față, a confruntat textele dactilografiate în anii '70 cu texte decupate din publicații. O mare parte dintre eseuri au fost adunate de Noica în anii 1943-1944 pentru un proiect volum, *Eseuri despre dumincă*, proiect abandonat și reluat apoi în anii '70.

JOHAN HUIZINGA
Homo Ludens. Încercare de determinare a elementului ludic al culturii

Editura Humanitas,
București, 1998
Trad. H. R. Radian

Filologul și istoricul olandez este considerat, unul dintre clasicii istoriei culturii și ai filosofiei istoricei, cu o influență notabilă asupra lui Toynbee și Sorokin. Autorul este preocupat de creionarea unei teorii culturale a jocului, identificind elementul ludic în faptele de cultură. Prin joc, în lume își face apariția ceva de ordin strict imaterial. Jocul, pentru Huizinga, cel cu funcție creatoare de cultură, se mișcă în vecinătatea sacrului. După ce încearcă conturarea portretului lui homo ludens, Huizinga avansează în finalul cărții ipoteza că decadența civilizației interbelice poate fi decadență însăși a funcției ludice a culturii.

ANTHONY KENNY
Toma d'Aquino

Editura Humanitas, București, 1998
Trad. Mihai C. Udma

Cartea este consacrată lui Toma d'Aquino, în calitate de filosof, fiind scrisă pentru cititori care nu-i împărtășesc neapărat preocupațiile și convingerile teologice. Se prezintă aici viața și scrierile Sfîntului Toma, cu o evaluare a importanței pentru filosofia

Summary

2.	Editorial	Cristian R. Pârvulescu	The Failure of the Alteration?
7.	Two years of Government	Dan Pavel	The Achievement of the Coalition?
16		Valentin Stan	Staying Together
21		Anca Toader	With the Back Turned on Europe
27		Sabina Fati	The Romanian Public Television - Present and Future -
33	1918	Stelian Tănase	The Bolshevik Threat
36		Paul Cernovodeanu	The Bassarabia and Bukovine Union with Romania
40		Vasile Vesa	Understanding Wilsonism in Eastern Europe
44		Dinu C. Giurescu	The Case of Transylvania 1918, Then and Now
48	Interview	David Plotke talking with Stelian Tănase	Money and Politics
52.	Archive Sfera Politicii Document		The Universe of Concentration Camps -laws, decrees, resolutions-
57	IdeoSphere	George Voicu	The Nae Ionescu Myth
62	Books and Authors	Laurențiu Constantiniu	Arkadi Vaksberg, <i>Hotel Lux. Partidele frătești în slujba Internaționalei Comuniste</i>
64	Book Reviews		